

ANITKABİR

YIL 16 • Sayı: 62

TEMMUZ 2016 DERGİSİ

**“Zaten her şey unutulur,
Fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız.
O gençlik ki hiçbir şeyi unutmayacaktır.
Geleceğin ılık saçan çiçekleri onlardır.
Bütün ümidim gençliktedir.”**

Mustafa Kemal Atatürk

*"Gençler! Cesaretimizi
takviye ve devam ettiren
sizsiniz. Siz, almakta
olduğunuz eğitim ve kültür
ile insanlık meziyetinin,
vatan sevgisinin, fikir
hürriyetinin en kıymetli
sembolü olacaksınız.
Ey yükselen yeni nesil!
İstikbal sizindir.
Cumhuriyeti biz kurduk;
onu yükseltecek ve
devam
ettirecek
sizsiniz!"
(1924)*

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 16 SAYI: 62 TEMMUZ 2016

Atatürk'ü dünya görüşünü yaymak ve
Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi
E. Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER

Yayın Kurulu
E. Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
E. Tuğg. M. Tefrik BEDÜK
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER
Dr. Gül ULUĞTEKİN
Güneş MÜFTÜOĞLU
Sevim BAKIR

Dergiyi Yayına Hazırlayan
Mustafa DOĞAN

Yönetim Yeri
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 16 58
Faks: 0 (312) 222 72 06
e-posta: anitder@ttmail.com

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61
0 (312) 231 52 80

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir.
Gönderilen yazılar, basılsın veya basılmasın iade edilmez.
Anıtkabir derneği veya Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz.
Yazılar için telif hakkı ödenmez.
Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 8 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: 1 TEMMUZ 2016 / ANKARA

Yapım:
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No:12
Malıköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
t: 0 312 395 21 12 • f: 0 312 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

Değerli Okuyucular,
Üç ayda bir yayımlanan
dergimizin bu sayısı Nisan-Mayıs-
Haziran aylarını kapsamaktadır. Bu
dönemde; 23 Nisan Ulusal Egemenlik
ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü
Anma, Gençlik ve Spor Bayramı ile Prof.
Dr. Aziz SANCAR'ın, almış olduğu 2015
Yılı Nobel Kimya ödülünü Anıtkabir'e
sunma törenlerini gerçekleştirdik.

Şadi ÖNER
Anıtkabir Derneği Başkanı

Ankara'daki bombalı eylemlerde masum insanların
ölmesi ve yaralanmaları ile her türlü tehdide karşılık,
Anıtkabir'e halkımızın gösterdiği ilgi yine çok üst düzeydeydi.
Anıtkabir Derneği olarak bizlerin amacı; sürekli güzelleştirip
zenginleştirmeye çalıştığımız bu yüce mekânın konuklarına
Atatürk'ün özlediği çağdaş Türkiye'yi yansıtmaktır.

Değerli Okuyucular,
Dergimizin bu sayısında, çocukların ve gençlerin
Atatürk'e olan saygı ve sevgileri ile aynı zamanda
Derneğimizin Onur Üyesi olan Prof. Dr. Sn. Aziz SANCAR'ın
ödül teslim töreninde çekilmiş duygu yüklü fotoğraflarını
görebilirsiniz. Ayrıca, her sayımızda olduğu gibi bu sayımızda
da Anıtkabir'in konuklarının fotoğraflarından ve ziyaretçi
defterine özenle not ettiklerinden seçmeleri, gençlere
ayrılmış köşelerimizi; geçmişten aktardığımız yazıları,
bunların yanı sıra dergimiz için hazırlanmış yakın tarihimize
ilgili özgün çalışmaları bulacaksınız.

Değerli Okuyucular,
Ankara'nın, bunaltıcı yaz sıcaklarına girmeye
hazırlanıldığı bu dönemde, öğrenci, öğretmen ve velilerin
dört gözle beklediği yaz tatili geldi ve okullar tatile girdi.
Bu tatilden yararlanarak yurdumuzun her yanından pek çok
kimse Başkentimiz Ankara'mızı ve Atamızı ziyaret edecekler.
Bizler de tüm ziyaretçilerimizi Atatürk'e yakışır bir şekilde
ağırlamak için hazırlıklarımızı tamamladık. Öğrencilerimizin
bu tatil sürecini kitap okuyarak geçireceğini umut ediyoruz.

Bu sayımızda yer alan önemli ve ilginç konulardaki
makale ve yazılarımızı beğenilerinize sunar, dergimizin
geliştirilmesi ve sizlere daha layık duruma getirilmesi için
her zaman önerilerinizi ve katkılarınızı beklediğimizi bir
kez daha anımsatır, gelecek sayımızda görüşmek dileğiyle
saygılar sunarım.

İÇİNDEKİLER

2 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

9 95. Yılında Sakarya Meydan Muharebesi ve
Yunan Generallerinin Savaşı Değerlendirmesi
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE

13 Milli Mücadele'nin Parasal Kaynaklarına
İlişkin İddialar ve Gerçekler (16 Mayıs 1919 -
23 Nisan 1920) / Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER

21 Atatürk'e Verilen Ad ve Unvanlar
Özen TOPÇU

27 "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında
Çocuklara Verilen Değer ve
"Gülbüz Türk Çocuğu" Dergisi / Barış ATAGÜN

32 Geçmişten Seçmeler,
Yabancı Gözüyle Atatürk / Dr. Ünsal YAVUZ

37 Etkinlikler

44 Objektife Takılanlar

46 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar

48 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak
Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ

Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 8 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından
birine yatırmaları ve telefon numaraları dahil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.

Tel: 0 (312) 213 16 58

E-posta: anitder@ttmail.com; bilgi@anitkabir.com

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34

TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.05.2016 1966 KARA HARP OKULU MEZUNLARINDAN OLUŞAN GRUP

14.05.2016

Ebedi Başkumutanımız, Ulu Önderimiz Gazi Mustafa Kemal Atatürk;

Kara Harp Okulu 1966 yılı mezunları olarak, ebedi istirahatgahın Anıtkabir'i de Sana olan özlemimizi, saygımızı sunmak için huzurundayız.

Türk Silahlı Kuvvetlerine adanmışlığımız ilk günden bugüne kadar, sıradışı zekân ve ângörü kabiliyetinle, cürresel değerlere ve dağrılara dayalı ilke ve saklılarıyla oluşturduğunuz ve bizim için asla vazgeçilmez olan düşünce sistemin, her zaman hayatımıza rehber olmuş ve olmaya da devam edecektir.

Menabun olmakta her zaman gurur duyduğumuz Yüce Türk Milletinin ve Şanlı Türk Silahlı Kuvvetlerinin gılgımları olarak "En büyük eserim" dediğiniz Türkiye Cumhuriyeti'nin koruyucusu ve ilkelerinin savunucusu olmaya âdârimiz sonuna kadar devam edeceğiz.

Bu konudaki kararlılığımızı tekrar ifade etme fırsatı bulduğumuz bu günde, bu vatan uğrunda canlarını feda eden tüm şehitlerimiz ile gazilerini minnetle anıyor, aziz hatıran önünde şükran, saygı ve âzlemle eğiliyoruz. Ruhun şad olsun...

E. Toprak Hilmi Özg. An. Hakan Tuncel
1966 Dönem Temsilcisi:

17.05.2016 MEHMETCİK VAKFI GN. MÜDÜRÜNÜN
34'ÜNCÜ KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ NEDENİYLE OLUŞAN HEYET

17 Mayıs 2016

Aziz Atam,

Her geçen gün yüce Türk Milletinin desteği ile büyüyen ve gelişen Mehmetcik Vakfı ailesi olarak 34'üncü kuruluş yıl dönümümüz müjasebetiyle bir kez daha huzurundayız.

Süyük bir onur ve hassasiyetle yerine getirdiğimiz bu kutsal vazife ile en büyük emeletin olan Türkiye Cumhuriyeti'ne koruma ve kollama görevini ifla eden kahraman Mehmetciklerimize ve ailelerine destek alabilme şerefine erisiyoruz ve onlara olan gönül borcumuzu gösterdiğin yolda ödemeye devam ediyoruz. Bundan sonra da ilkelerinin ışığında ve aydınlık yolda aynı âzlem ve kararlılıkla çalışmaya devam edeceğiz.

Aziz hatıran önünde saygıyla eğiliyoruz, minnet duygularımızla birlikte saygılarımızı sunuyoruz.
Ruhun şad olsun...

A. Tamer BÜYÜKANTARCIÖĞLU
E. Tümgeneral
Genel Müdür

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

21.05.2016 1985 KARA HARP OKULU MEZUNLARINDAN OLUŞAN HEYET

İzdi Baskımanımız; Ulu Önder ATATÜRK:
Sana yüre Kara Harp Okuluna 1985'den itibaren meşuriyetimize
Wusun günde ailelerimiz ile birlikte huzurunda olmanın heyecanı

Bizlere yürek sanlı boynuzca eniz saflarına katılan, her geçen
gün milletimizin eniş, sevgi ve desteğiyle daha da güçlenen ve bugün
iradisi üslup stiyi ile dünya orduları arasında saygı bir yere sahip
olan Türk Silahlı Kuvvetlerine subay olarak hizmet etmenin haki gururunu
taşıyoruz.

Aziz Atam;

Fikir ve ideallerini bellenmiş kazandığımız Farklılar 50 yıl önce
mezun olarak ulusa komi yoluna kapıyı açtılar. Bizler bugüne kadar en
hakkı marifet olayak bilimi olan ideallerini, yaşamamız en memle rehberi
olarak aldık. Atanlık marifetini sonu tanımladığımız, gün en çok sanatsal
yönünü özümledik. Melek yaşamamız boynuzca sonu, ilke ve ideallerine
bağlıdır, önce Türk Uluşuna ve Cumhuriyete sadakate hizmetten başka
amaş gülmeyiz.

Çağdas uygarlık yolunda, ilke inkılaplarında işinde işe etmiş
olduklarımız ve bizlere bilim ettiğimiz en büyük esenisi olan Türkiye
Cumhuriyetinin sonuça kadar koruyucuları ve takipçisi olmaya, mihnas
olduklarımız kudretin damarlarımızdaki ağıl kanada mevcut olduğu insanıyla
devam edeceğiz.

Aziz Atam;

Bizim siz devletin kurucusu değiliz Baskımanımız ile tüm
sehd ve gazelerimizle yitirdiğimiz devre arkadaşlarımızı minnet ve şükranla
anıyor. 1985 KHO mezunları ve yakınları olarak manevi huzurunda
saygı ile eğiliyoruz.

Ruhunuz sad olsun.

1985 KHO Mezunları adına
Tunc M. Metin ÖZBEK

24 Mayıs 2016

Özge Ataturk,

Ülkemizin Havacılık ve Uçay Merkezi, sektörden
lider şirketi TUSAŞ'ın çalışanları olarak; 43'üncü
Kuruluş Yıldönümümüzde, yine bizimiz dik, yine görevimizi
başarımız olmanın haki gururunu taşıyoruz.

"Hayatta En Akıllı Mersit Nindir" kelamı
direktifimizden hareketle ve havacılığın insanlığı bilime
ve ülkenin bekasına sağladığı katkıların öngörüsüyle
verdiğiniz, "İstikbal Göklerdedir" hedefi doğrultusunda
özim ve kararlılıkla yürüyor, her geçen yıl daha güçlü,
daha güvenli ve gururlu bir şekilde "Kuruluş
Yıldönümümüzü" kutluyoruz.

Genç mühendislerimizin tasarımları, tüm
çalışanlarımızın emeğiyle Türkiye'nin adını göklere,
ayrıldığımızı uzağa taşımamız durumunu yansıtan,
daha büyük başarılarla ulaşmanın ve Önce Türk
milletine layık olmanın gayretini içindeyiz.

TUSAŞ ailesi olarak, bize emanet ettiğiniz
Cumhuriyeti, ilalebet yaratmak ve Şanlı Bayrağımızın
altında gelecek nesiller için daha aydınlık yarınları
yaratmak için azimle çalışmaya devam edeceğimize
şük ediyor, huzurunda saygıyla eğiliyoruz, sonsuz
minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz.

Bilgi,

Neşat Bilgin
TUSAŞ-Türk Havacılık ve Uçay Sanayi A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı

24.05.2016 TUSAŞ TÜRK HAVACILIK VE
UZAY SANAYİ VE TAI ÇALIŞANLARINDAN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

En derin hayranlık ve saygı ile ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bir temsilcisi olarak, Türk ulusunun Atası, Mustafa Kemal Atatürk'e hürmetlerimi sunmaktan onur duyuyorum. Bu büyük lider için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

With our deepest admiration and respect, and as a representative of the people of the United States of America, I am honored to pay tribute to the Father of the Turkish Nation, Mustafa Kemal Atatürk. You have my humblest thanks and respect for this great leader.

25 May
2016

Charles D. Michael
Admiral, U.S. Coast Guard

25.05.2016 ABD SG KOMUTAN YRDC.
KORA. CHARLES D. MICHAEL VE HEYETİ

Es un honor para la Delegación Mexicana que en esta ocasión represente a un país hermano en tributo a un país hermano.
General Roberto Zamudio Malis
25 May 2016

With deep respect and admiration for the great and distinguished leader of the Turkish Republic, Mustafa Kemal Atatürk, I am deeply honored and proud as a representative of the American people and of NATO to pay my respects to the Turkish Nation and to this great leader.

Charles W. Scaparrotti
Commanding General
NATO

Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük ve seçkin lideri Mustafa Kemal Atatürk'e en derin saygı ve hayranlık ile Amerikan halkı ve Nato'nun bir temsilcisi olarak Türk Ulusu'na ve bu büyük lidere saygılarımı sunmaktan derin onur ve gurur duydum.

25.05.2016 K.K. LOJİSTİK K.LİĞİNİN
MİSAFİRİ MEKSİKA ASKERİ HEYETİ

25.05.2016 MÜTTEFİK HAREKÂT KOMUTANI
ORG. CURTIS MICHAEL SCAPARROTTI VE HEYETİ

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

It is indeed a matter of great honour for me & my delegation to pay our respects to the greatest leader the world has seen & the founder of the Modern Turkey. We All Pakistanis have great respect for Kamal Ataturk & from his vision & teachings we draw great inspiration & strength. Pakistan & Turkey are & will always remain make & than brothers to face the present & future challenges in line with the vision of Our Great leader Kamal Ataturk.

long live Pak-Turk brotherhood.

*Gen. Niaz Mohd Khan
Pakistan*

Dünya'nın görmüş olduğu en büyük lider ve Modern Türkiye'nin kurucusuna saygılarımızı sunmak, benim ve delegasyonum için gerçekten büyük bir onur meselesidir. Biz, tüm Pakistanlılar olarak, Kemal Atatürk'e ve onun vizyonuna ve öğretilerine büyük saygı duymaktayız. Pakistan ve Türkiye, kardeşten ötedir ve Mustafa Kemal Atatürk'ün görüşlerine paralel olarak bugünün ve geleceğin zorluklarıyla yüzleşmede öyle kalacaklardır. Pakistan ve Türkiye kardeşliği çok yaşasın.

27.05.2016 GNKUR II. BŞK.'NİN
MİSAFİRİ PAKİSTAN
II. BAŞKANI VE HEYETİ

*Cumhuriyetimizin Kurucusu Büyük Önder:-
Gazi Mustafa Kemal Atatürk*
Türkiye Cumhuriyeti 65.Hükümeti görevine başlamış
bulunmaktadır.
Milletimizin inandığıyla Türkiye'yi yönetme görevini üstlenmiş
bir hükümet olarak, cumhuriyetimizi güçletmeye, ülkemizi kalkındırmaya,
milletimizin istihbarını artırmaya kararlıyız.
Cumhuriyet tarihinin en büyük yatırımlarını gerçekleştirmenin
verdiği güven, seve ve heyecanlı ülkemize hizmet etmeye kararlıyız.
Bütün gayretlerimizle vatandaşlarımızın barış, huzur ve refahı,
içeride yaşadıkları itibarıyla Türkiye için.
Türkiye'yi kardeşlik, dayanışma, birlik ve bütünlük içerisinde
geliştirmenin; demokratik standartları ileri sürmeye
ulaştırmanın mücadelesini kararlılıkla sürdüreceğiz.
Ortak hedefimiz, ülkemizi dünyanın en zengin ve güçlü
ülkelerinin biri kılmaktır.
Bu vesileyle, sizi rahmetle ve minnetle یاد ediyoruz.
Rahat olun!

*Emir D
Binali Yıldırım
Başbakan*

29.05.2016 T.C. 65.İNCİ HÜKÜMET
ÜYELERİNDEN OLUŞAN BAKANLAR
KURULU ÜYELERİ

95. YILINDA SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE YUNAN GENERALLERİN SAVAŞI DEĞERLENDİRMESİ

Prof. Dr. Oğuz AYTEPE (*)

Kurtuluş Savaşının en önemli dönemi kuşkusuz Sakarya Meydan Muharebesidir. Anadolu'nun geleceğini tayin eden bu savaşa cephe Türk ordusu, cephe gerisinde Türk milleti katılmış; millet hemen her şeyini ordusuna vermiş, Ankara yakınlarına kadar gelen Yunan ordusu kesintisiz 22 gün ve gece süren savunma ve saldırı ile yenilmiş, manen çökertilmiş olarak Sakarya nehrinin batısına çekilmiştir.

Yunanlılar, Birinci İnönü Savaşı (6-10 Ocak 1921) ardından, İkinci İnönü Savaşında da (23 Mart-1 Nisan 1921) yenilince, bütün güçleriyle saldırarak savaşa son verme kararı aldılar. İnönü Savaşlarında Yunan ordusu savunma taktiği uygulayarak püskürtülmüştü. Türk ordusu henüz saldırı gücüne sahip değildi. Bu İkinci İnönü Savaşından sonra Dumlupınar ve Aslıhanlar Muharebelerindeki başarısızlıkla görülmüştü.¹ Yapılacak iş, taarruz gücüne ulaşamayan Türk ordusunu, iyi donatılmış, üstün sayıda birliklerle yok etmeye çalışmak ve toparlanmasına fırsat vermemektir. İki ay süren hazırlıktan sonra, Yunan Kralı Konstantin Anadolu'ya gelerek başkomutanlığı üzerine aldı. Hazırlanan plana göre, İnönü mevzilerine taarruzdan vaz geçiliyor, bir kuşatma ve yok etme taktiği uygulanıyordu. Bir kol İnönü'ye doğru taarruz ederken, daha kuvvetli bir kol Afyon üzerinden geniş bir kuşatma hareketiyle Eskişehir'in doğusuna varacak ve Ankara yolunu kesecekti. Bu kuşatma hareketiyle, Türk ordusu ya yok edilecek, ya da esir alınacaktı. Eskişehir ve Afyon gibi iki önemli demiryolu kavşağı ele geçmiş olacağından, Ankara'nın diğer bölgelerle bağı koparılmış olacaktı. Bu durumda, Ankara barış şartlarını kabul etmek zorunda kalacak, Ege bölgesinin Yunanistan'a katılmasıyla savaş bitmiş olacaktı.

Yunanlılar bütün güçleriyle büyük bir saldırı için hazırlanmaya başladılar. Beklenen Yunan saldırısı 10 Temmuz'da İnönü, Afyon, Eskişehir ve Kütahya hattındaki geniş cephe üzerinde başladı. Yunanlılar güçsüz birliklerimizin savunduğu ön hattı aşarak hızla ilerlediler. Kütahya-Eskişehir Savaşı 22 Temmuz'da birliklerimizin yenilgisiyle sonuçlandı. Mustafa Kemal Paşa taktik savunma yapmak amacıyla 25 Temmuz'da orduya Sakarya Irmağının doğusuna çekilme emri verdi. Böylece Türk kuvvetleri düşmanın gelişen taarruzlarının tehdidinden kurtarılmış, Sakarya'nın doğusunda yeniden tertiplenerek savunma gücü artırılmıştı. Yunanlılar ise mevzilerini uzatmışlar, ulaştırma şartları zor bir

(*) Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Emekli Öğretim Üyesi. 1 Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi 3. Kısım, (9 Kasım 1920-15 Nisan 1921), (Haz. Em. Gen. Kamil Önalp), Gnkur. Basımevi, 1966, s. 534-562.

arazide ilerlemek, ikmal yapmak durumunda bırakılmışlardı.²

Kütahya, Eskişehir Savaşının kaybedilmesi ile büyük bir arazi parçası Yunanlıların eline geçmiş; seferberlik ve ikmal bakımından ülkenin verimli kaynaklarının bir kısmı elden çıkmıştır. Ordunun Sakarya Nehrinin gerisine çekilmesi, moralini bozmuş, çok sayıda kaçak olayları meydana gelmiştir. Bu nedenle birliklerin savaş güçleri çok düşmüştür. Yurtta büyük bir moral kırıklığı meydana gelmiştir. Bundan sonra yapılacak savaşlar Türk ulusu için bir ölüm kalım mücadelesi olacaktır. Bu gerçekler, ileride yapılacak savaşlara topyekûn hazırlanmanın gereğini ortaya koymuştur.³

Kütahya'da Kral Konstantin'in başkanlığında 28 Temmuz 1921'de yapılan Savaş Meclisi Toplantısında; Ankara üzerine yürüyüş kararı alındı.⁴

Ksenefon Stratigos kitabında; Genelkurmay Başkanı Düşman'ın Savaş Meclisi'nde "Ankara'da durmamalıyız, Kızılırmak'a kadar devam etmeliyiz" önerisinden söz etmekte, Kızılırmak'a kadar gidebileceklerini düşünmekteydi.

Ancak Yunan ordusunda pek çok komutan saldırı yanlısı değildi. İzmir Yüksek Komiseri Stergiadis ve Ordu Komutanının Kurmay Başkanı Sariyannis Türk kuvvetlerinin Karadeniz limanlarından Bolşevik yardımları sağladıklarını, ayrıca Yunanlılarla anlaşamayan İtalya'dan ve İtalya üzerinden de Almanya'dan silah ve cephane temin ettiklerini biliyorlardı. Fakat saldırı kararı alındığından Yunan ordusu ileri harekâta başladı.

Sakarya Savaşı Albay Büjak tarafından; 23 Temmuz-13 Ağustos yayılma, 24 Ağustos-12 Eylül savaş, 13 Eylül-23 Eylül çekilme olarak tarihlendirilmiştir.⁵

Savaş öncesi Türk ordusu büyük bir alanı boşaltıp Sakarya nehrinin doğusuna çekildiği için Yunan ordusu bölgeye hızla yayıldı. Pek çok kimse yeni bir saldırı ile Yunanlıların Ankara'yı alabileceğini ve milli devlete son vereceğini düşünüyordu. Bu nedenle hükümet merkezinin boşaltılması ve Kayseri'ye nakledilmesi tartışılıyordu.⁶

Mustafa Kemal Paşa umudunu yitirmemişti. Düşman yenilebilirdi. Bunun için çabuk kararlar verilmesi ve hemen uygulanması gerekirdi. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa 5 Ağustos'ta Başkomutan seçilerek TBMM'nin bütün yetkilerini

2 Yunan Genelkurmay Başkanlığı yayımladığı kitapta; "Yunan ordusunun çok zor koşullarda ilerlediğini" anlatmaktadır. A History Of Hellenic Army 1821-1997, Hellenic Army General Staff Army History Directorate, Athens 1999, s. 167-169

3 Türk İstiklal Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi 4. Kısım Kütahya, Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921-25 Temmuz 1921) Haz: E. Kurmay Albay İ. Hakkı ALPAY, E. Kurmay Albay Şadi SÜKAN, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1974 s:550.

4 Korgeneral Aleksandros Kondilis, Küçük Asya Seferi, Atina, 1928, s:97.

5 Albay Büjak, 1918-1922 Yunan Ordusunun Seferleri, İstanbul, Askeri matbaa, 1939, s:217

6 Kemal Atatürk, Nutuk 1919-1927, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s.413-415

95. YILINDA SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE YUNAN GENERALLERİN SAVAŞI DEĞERLENDİRMESİ

üzerine aldı. Kısa bir süre sonra 7-8 Ağustos'ta ordunun ihtiyaçlarının sağlanması için Tekâlif-i Milliye Emirleri (Milli Yüklümlükler Buyruğu) çıkarıldı.⁷ Bu kanunla halk sahip olduğu her şeyin yüzde kırkını bedeli sonradan ödenmek üzere devlete verecekti. Millet bir ölüm kalım savaşına giriyordu. Bunun için millet Başkomutanının isteklerinden çok fazlasını vermiş ve ordusundan hiçbir şeyini esirgememişti.

22 Ağustos'ta Yunan Ordusu Türk kuvvetleriyle temasa geçti. Bir gün sonra yüz kilometrelik bir cephe üzerinden saldırı başladı. Türk Ordusu Başkomutanın emirleri doğrultusunda elinden geldiği kadar hazırlanmaya çalıştı. Ancak Yunan kuvvetleriyle aradaki olumsuz güç dengesi henüz sağlanamamıştı.

Savaşın başında Başkomutan kurmaylarıyla görüştüktan sonra orduya yeni bir taktik verdi. "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır o sathı bütün vatandır, vatanın her karış toprağı vatandaş kaniyla ıslanmadıkça terk olunamaz..." Türk ordusu Başkomutanın verdiği bu taktiği tam bir başarı ile uyguladı.

Türk ordusu Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ve Refet Paşaların, Yunan ordusu ise Başkomutan Papulas, Genelkurmay Başkanı Dusmanis, 1. Kolordu Kumandanı Aleksandr Kondilis, 2. Kolordu Kumandanı Prens Andre ve 3. Kolordu Kumandanı Polimenakos Paşaların yönetiminde savaşa başladı.

Türk ordusu önce olağanüstü bir direnişle düşman saldırılarını önledi. Çok bunalımlı günler yaşandı. Yunan ordusu bazı yerlerde savunmamızı kırarak Ankara'ya yaklaştı. Büyük fedakârlıklarla düşmanın bu ileri harekâtı durduruldu. Bu güçlü direniş karşısında bir şey yapamayacağını anlayan düşman saldırıdan vazgeçti. Bunun üzerine Türkler 10 Eylül günü karşı saldırıya geçti. Büyük bir bozguna uğrayan Yunanlılar perişan bir durumda Sakarya Irmağının batısına çekildiler. 13 Eylül'de Sakarya'nın doğusu düşmandan temizlenmiş, dünya tarihinin en büyük meydan savaşlarından biri Türkler tarafından kazanılmıştı.

Sakarya Savaşına katılan yaklaşık 25 subay ve pek çok sivil yönetici Yunanistan'a döndüklerinde savaş anılarını yayımladılar.⁸

Sakarya Meydan Savaşı'na katılan Yunan generallerinden başta Ordu Komutanı Papulas olmak üzere, savaşta önemli görevler üstlenmiş; 1. Kolordu Kumandanı Tümgeneral Aleksandr Kondilis, 2. Kolordu Komutanı Prens Andre, Tümgeneral Trikopis, Albay Büjak, pek çok subay ve Büyük Taarruz sonucunda, mağlup olan asker ve sivil yöneticilerin yargılanması için Yunanistan'da kurulan "Altılar Mahkemesi"nde yargılanan ve kurşuna dizilen Başbakan Gunaris, Savunma Bakanı Teotokis Sakarya Savaşının hesabını mahkemede vermişlerdir.

Yunan Ordusu Küçük Asya Komutanı Tümgeneral Papulas

⁷ Atatürk'ün Bütün Eserleri, 1921, Cilt 11, s.297-298

⁸ Bu kitapların önemli bir kısmını Yunanistan'da yaptığım araştırma sırasında kitapçı ve sahaflardan temin ettim. Ancak, henüz bu anıları yayımlayamadım.

anılarında; 26 Temmuz'da Sakarya Savaşı öncesinde, yapılan toplantıda orada bulunanlardan harekât konusunda fikirlerini sormuş; görüşünü ilk açıklayan Kurmay Başkanı Yardımcısı Sariyannis, Türklerin tüm mücadele gücünü yitirdiklerinden, zaman kaybetmeden ve yeniden örgütlenmelerine olanak vermeden taarruz edilmesini ileri sürmüştür. 4. Kurmay Dairesi Başkanı Spiridonos ise ordunun yeni muharebeler kazanabilmesi için iyi donanımına sahip olması gerektiği yönündedir. Tümenlerin ellerinde bulunan savaş malzemesinin ancak 1-2 günlük gereksinimleri karşılayabileceğini, Sakarya Irmağı'nın ötesine ilerlenmesi halinde askerin savaş imkânları konusunda sınırlanacağını belirtmiştir. Sakarya'nın ötesine geçildiğinde ve uzun sürecek savaşa girilmesi halinde, bakım ve sağlık konusunda büyük eksiklikler yaşanacağını, cephe eksikliği nedeniyle mağlup olunması halinde, o güne kadar elde edilmiş olanların da yitirileceğini ileri sürmüş, görüşünün rakamlara ve tablolara dayandığını, ordu yönetimi istediği takdirde görevden alınabileceğini ifade etmiştir.

Kurmay Başkanı Pallis ise Sariyannis'in tam bir iyimserlik içinde, Spiridonos'un ise tam bir karamsarlık içinde olduğunu belirterek, kendisinin bunların arasında bir görüşe sahip olduğunu açıklamıştır. Ancak ikmal ve ulaştırmadan sorumlu büronun, her zaman söz verdiğinden fazlasını sunduğundan dolayı tavrı Sariyannis'ten yanadır.

Birkaç gün sonra 28 Temmuz'da Kütahya'da Kral Konstantin'in başkanlığında, Başbakan Gunaris, Savunma Bakanı Thetokis, Başkomutan Papulas, Genelkurmay Başkanı Dusmanis, Kurmay Başkanı Pallis ve Askeri Danışman General Stratigos'un katıldığı "Savaş Meclisi" toplanmış, giderek güçlenen Türk Ordusunu zayıf durumda iken imha etme olasılıkları araştırılmış ve karara bağlanmıştır. Toplantıda Başbakan Gunaris, Savunma Bakanı Theotokis ile General Kondilis arasında yapılan görüşmede; General Kondilis'in yapılacak savaşta başarılı olunamayacağını söylemesi üzerine Savunma Bakanı, General Kondilis'e "ordunun Ankara'ya gideceğini söyledi". Hazırlanan bir rapor üzerine General Stratigos da ordunun başarılı olacağını ve Ankara'ya ulaşabileceğini belirtmiştir. Toplantıya katılanlar Yunan Ordusunun Ankara'ya doğru ilerlemesi konusunda görüş birliğine varmışlardır.

Ancak Ordu Komutanı General Papulas bazı konularda farklı düşünüyordu. Ordu Kurmay Başkanı Pallis Kütahya Harp Meclisinde Krala bu durumu açıkça belirtmiş, Kral da ilerleme kararı verenler üzerinde biretki yapmamak için yorum yapmaktan kaçınmıştı.⁹ Açıkça Ordu Komutanı Papulas pek çok nedenden dolayı Sakarya saldırısına taraftar değildi. Ordunun Türkler gibi 9 yıldır savaştığını, yorulduğunu biliyor ve Mustafa Kemal Paşa'nın tuzağına düşmek istemiyordu. Çünkü Yunan ordusu merkez üssünden 300-400 km uzaklaşmıştı. Ulaşım araçları

⁹ General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

95. YILINDA SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE YUNAN GENERALLERİN SAVAŞI DEĞERLENDİRMESİ

yetersizdi. Bu nedenle takviye alma imkânı çok kısıtlıydı. Orduda Venizelistler ve Kralcılar arasında anlaşmazlıklar vardı. Sakarya ve Porsuk Irmaklarının köprüler dışında geçit vermeyişleri ve Eylül ayında yağmur mevsiminin gelmesi yüzünden güçlükler yaşanacağını da belirtiyordu. Bunlara karşın Türkler başlangıçta olduğu gibi dağınık, güçsüz değil, düzenli ve günden güne gelişen, Kafkas cephesinden ve Güney cephesinden getirilen birliklerle güçlenmiş, düzenli bir ordu olarak savaşıyordu. Bu nedenle Yunan ordusu uygun koşullarda ilerleyecek, aksi halde Beylikköprü'den sonra Eskişehir'in doğusuna kadar demiryolunu tahrip ederek Eskişehir'e dönecekti.

2. Kolordu Kumandanı Prens Andre de anılarında; Ordu Kumandanı Papulas'ın kendisine; Kral Konstantin başkanlığında yapılan Harp Meclisi'nde Sakarya Savaşı'na taraftar olmadığını kurmay heyetinin ve hükümetin ısrarlı davranması karşısında istifa edebileceğini belirtmekte, ¹⁰ Papulas'ın Meclis'e muhtıra sunmaktaki amacının ise Hükümeti aydınlatmak için olmadığını, daha ziyade Ordu Komutanlığı'nın sorumluluklarını Hükümet'in omuzlarına atmak istediğini ifade etmektedir.

Yunan Ordusundaki bölünmüşlük Sakarya Savaşı'nın yaşandığı günlerde de sürmüştür. Prens Andre, 15 Ağustos 1921'de 13. Tümenin ileri karakollarını teftişe gittiğinde Venizelist bir subay olan Plastrias kendisini Prens'e takdim etmekten çekinmiştir. Yine Prens Andre 20 Ağustos'ta 9. Tümen Komutanına rastladığında tümen komutanının arkasındaki kurmay heyetinden bazıları kendisini selamlamamak için uzaklaşmışlardır.

Vasiliko'un anılarında da ordudaki bu bölünmüşlüğün örnekleri görülebilmektedir. Vasilikos Aralık 1921'de yedek subaylık sınavına girmeye karar verdiğinden, ancak Venizelist oldukları gerekçesiyle alayındakilerden bazılarının sınava girmelerinin engellenmek istendiğinden söz etmektedir. Vasilikos ve arkadaşları sınavı kazandıkları halde Venizelist olduklarından yedek subaylık için uygun olmadıkları kendilerine bildirilmiştir.

1. Kolordu Kumandanı Aleksandros Kondilis de anılarında; Kütahya-Eskişehir Savaşından galip çıkan Yunan ordusunun İngiltere Başbakanı Lloyd George tarafından tahrik edildiğini ve Yunanistan'ın "Sevres Antlaşması şartlarıyla yetinemeyeceğini, daha elverişli ayrıcalıklara sahip olması gerektiği" konusunda uyarıldığını, "Mustafa Kemal tarafından şiddetle takip edilen şahısları toplayarak Konya'da dini başkan Çelebi'yi kışkırtarak bu şahıslar vasıtası ile isyan tertip edip, Kemal Paşa rejimi yerine bir din devleti kurmalarını" tavsiye ettiğini belirtmektedir. ¹¹

Ankara harekâtı için ordudaki asker sayısının yeterli olmadığını, bazı yaşları da ihtiyat olarak çağırmak gerektiğini, Prens Andre'ye açıkladığında O'nun da, düşüncesine katılarak Ankara harekâtını

onaylamadığını ifade etmektedir. ¹² O'nun endişesi, ilerleyen birliklerin üslerinden uzaklaşacakları, Türk birliklerinin ise geri çekilerek üslerine yaklaşacakları idi.

Kondulis, Kütahya'da yapılan Harp Meclisi'nde Kral'a Sakarya Savaşı'nın yapılmamasını arz etmiş ancak Kral ve Başbakan kararlı olduklarından onları ikna edememişti. Kondulis; Kütahya-Eskişehir Savaşında Türkler kadar zayıt verdiklerini bu nedenle ihtiyattaki yaşlıların da savaşa katılmasını istemişti. Kondulis özellikle merkezlerinden çok uzaklaştıklarını, ulaştırma araçlarının yeterli olmadığını, Sakarya ve Porsuk nehirlerinin köprülerinin ahşap olduğunu kolay geçemeyeceklerini, ordunun uzun zamandan beri silahaltında ve yorgun olduğunu belirtmişti. Özellikle Yunan ordusunun güneyden değil de kuzeyden Ankara'ya saldırmasının daha uygun olacağını ileri sürmüştü. Savaş planı iyi hazırlanmadığından mağlubiyet kaçınılmaz olmuştu. Savaş sonunda Yunan ordusu büyük kayıplara uğrayarak kumandanlık ve hükümete karşı beslediği güveni kaybetmiş ve manen çok sarsılmıştı. ¹³

Kurmay Dairesi Başkanı Spiridonos anılarında; Türklerin stratejisinin harekât başladığı andan itibaren geri çekilerek Yunanlıların ikmal merkezlerinden uzaklaştırmak olduğunu, bu nedenle Yunan ordusunun büyük zorluklarla karşı karşıya kaldığını belirtmekte, "Yunan Ordusunun 100 Kilometrelik demiryolunu ve bir takım ikmal merkezlerini tahrip etmek için Sakarya'nın doğusuna geçmesine, 25 bin kişinin ölmesine, Yunan askerlerinin çölün ortasında yüzlerce kilometre yürütülerek bitkin düşürülmesine gerek var mıydı? Bu koşullar altında Sakarya'nın doğusuna geçme kararı nasıl alındı?" sorusunu yöneltmektedir.

Spiridonos; Yunan Ordusunun Bozkır'ı geçişi esnasında ekmek ve yiyecek ikmalinin geciktiğini, en büyük sorunun ekmekleri koyacak çuvallar olmayışından kaynaklandığını, yorgun düşen askerlerin çuvalları yere serdiklerini bu nedenle çuvalların geri dönmediğini, dağıtım yapılamadığından ekmeklerin küflendiğini, sonradan ekmek yerine buğday dağıtıldığını, zaman eksikliği nedeniyle buğdayın yarı pişmiş, hatta ıslatılmış olarak tüketildiğini ifade etmektedir.

Spiridonos'a göre Yunan Hükümeti'nin büyük güçlerin karşısına hemen çıkmak için düzenlediği Sakarya Seferi, 1921 yazında Yunanlıların bulabilecekleri çözümler içinde en kötüsüdür. Kral Konstantin'den terhis istemiş olan askerler çok iyi savaşmışlarsa da, kolordular arasında senkronizasyon gerçekleştirilememiştir. Yunan Ordusu'nda felaketlere sebep olan gecikmeler yaşanırken bu durum Türk ordusunda yaşanmamıştır. Uçaklardan elde edilmiş olan istihbarat çoğu kez hatalı olduğundan dolayı, hatalı kararlar alınmıştır. Bütün bunların sonucu olarak, Yunan askerleri taarruz yeteneğini kaybetmiştir.

¹⁰ General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

¹¹ General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

¹² General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

¹³ General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

95. YILINDA SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ VE YUNAN GENERALLERİN SAVAŞI DEĞERLENDİRMESİ

Spiridonos'un yorumuna ek olarak Papulas, Yunan Ordusu'ndaki hatalı terfilerden, önceki savaşlarda deneyimsizliği ortaya çıkmış olan personelin görevde alıkonulduğundan ve parti çıkarlarının, vatanın çıkarlarından üstün tutulduğundan söz etmektedir. Ayrıca Türk ordusunun aksine hiçbir zaman kolordu komutanları ya da Başkomutan Papulas tarafından idare edilmemişlerdir. Umutsuz çağrılarına yardım alamamış tümenler, tek başına savaşmak zorunda bırakılmışlardır. Papulas'a göre Yunan Ordusu gerekli gördüğü için geri çekilmeye karar vermiştir.

2. Kolordu Kumandanı Prens Andre yerine 2. Kolordu Kumandanlığına atanan General Trikopis anılarında; Yunan Ordusunun üç senedir büyük yoksulluklar içinde savaşı sürdürdüğünü, Ordu Kumandanı Tümgeneral Papulas'ın kendisine "Ordunun Ankara'ya kadar ilerlemek isteyinde olup olmadığını" sorduğunda, askerlerin yorgun olduğu ve dinlenmek istediklerini, fakat Ankara'ya kadar ilerlemeleri gerekiyorsa askerlerin bu fedakârlığa katlanabileceklerini belirtmişti. Trikopis askerlerin uzayan vazifelerinden dolayı duydukları memnuniyetsizliği açıkça göstermeye başladıklarını ve bunu Eskişehir'de Kahramanlık Madalyası dağıtma töreninde Kral Konstantin'e duyurmaktan kaçınmamış olduklarını ve Kraliyet arabası tören yerine giderken yol kenarındaki askerlerin "terhis terhis" diye bağırıklarını, Başkomutana da aynı şekilde davrandıklarını, Sakarya Savaşı sırasında ordunun büyük kayıplar verdiğini, sefil duruma düştüğünü ve maneviyatının bozulduğunu dile getirmektedir.

Cephedeki bölüklerden çoğunun yedek asteğmenlerin idaresinde savaştığını, buna karşın birçok Yüzbaşı ve daha aşağı rütbelerdeki muvazzaf subayların memlekette görevlendirilmediklerini, izne gidenlerin geri dönmediklerini, askerlerin yakında terhis edilmiş olarak evlerine döneceklerini umarken, bu işin bir türlü bitmeyip aksine uzadığını, parasızlıktan cephedeki subaylara aylardan beri maaş verilmediğini üzülenek itiraf etmektedir.

Trikopis, askerler arasında görülen memnuniyetsizliğini Yunanistan'daki Bolşevik propagandası tarafından kışkırtıldığını, askerlere mektuplar gönderildiğini, Atina'da yayımlanan Rizospastis adlı gazetesinin Türkler tarafından uçaktan atılmak, Türk devriyeleri tarafından geceleri tel örgülerine kadar sokulmak suretiyle paketler halinde bırakılarak askerlerin arasında sokulduğunu anlatmaktadır.

"Altılar Mahkemesinde" tanık olarak dinlenmiş olan Binbaşı Panagakos da ifadesinde; asker üzerinde komünizmin olumsuz etkilerinden söz etmiş, Rizospastis Gazetesinin yasaklanmış olmasına rağmen bazıları tarafından diğer gazetelere sarılarak cepheye ulaştırıldığını, sol yayınların karakolda ve özellikle telgrafçılar arasında yayılmış olduğunu, gerileyen birliklerin silahlarını bıraktıklarını ve "Yaşasın Kemal" diye bağırıklarını söz etmiştir.¹⁴

14 General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası,

Konuyu değerlendiren Spiridonos, bu ideolojinin tırmanma sebebinin silah altındakilerin uzun yıllardan beri evlerinden uzak olmalarına ve Yunanistan'daki yaşam koşullarının zorlaştığına bağlamakta ve hareketin Moskova'nın Yunanistan'ın Komünist Partisine verdiği direktiflerle oluştuğuna dikkat çekmektedir.

Trikopis, yıllar sonra, 1952 yılında Atina'da Hıfzı Topuz'la yaptığı bir konuşmada; büyük bir pişmanlık içinde "Bizim Anadolu'da işimiz ne idi? Bizim menfaatimiz Balkanlar'da, Makedonya'da, Adalarda olabilir, amma Anadolu'dan bize ne? Niye bizi oralara gönderdiler?... Şimdi artık itiraf etmekten çekinmiyorum, bizim Anadolu savaşında hiçbir menfaatimiz yoktu. Biz yabancı devletlere alet olduk. Sizden de bizden de bunca insan öldü. Bu kadar şehit verdik. Sonunda ne oldu? İşte kardeşiz. Hata idi Anadolu harekâtı. Hem de muazzam bir hata" diyerek duyduğu pişmanlığı dile getirmiştir.¹⁵

Trikopis savaş sonunda Uşak'ta teslim olmuş ve diğer esir subaylarla Kayseri'ye gönderilmiştir. Savaşta görevli paşalar ve hükümet yetkilileri "Altılar Mahkemesinde" yargılanıp ölüm cezasına çarptırıldıkları için Mustafa Kemal Paşa onu bir yıl Yunanistan'a göndermemiştir.

Albay Büjak anılarında, Ankara harekâtı ile ilgili olarak, kendilerine çok güvenen Yunan yöneticilerinden Başbakan Gunaris'in, "Askeri harekâtın hedefinin belli coğrafi noktaları işgal etmek değil, enkaz olarak gördüğü Türk ordusunu dağıtarak... Ankara'yı işgal etmek" olduğunu, Savunma Bakanı Theotokis'in ise "İngiliz ataşemiliterini 5 Eylül'de Ankara'da kendisini ziyaret etmeye davet ettiğini" belirtmekte ancak Sakarya Savaşının sonunda Yunan ordusunun dağılarak geri çekilmesi üzerine, Gunaris'in "Yunan ordusunun hedeflerinin Ankara'yı işgal etmek olmayıp, işgal bölgesi için tayin olunan huduttan uzak tutmaktan ibaret" olduğunu belirtmektedir.

Sakarya Savaşına katılan Yunan subayların yayımladıkları anılarında ilk bakışta büyük bir hayal kırıklığı yaşadıkları görülmektedir. Başta ordu komutanları Papulas, Trikopis, Andre ve Kondulis olmak üzere bu durumu açıkça ortaya koymakta her biri kendilerine göre savunmalar yapmakta ancak acı gerçeği kabul etmek zorunda kalmaktadırlar.

Türk ordusu Sakarya Savaşı ile Yunan ordusunun saldırı gücünü zayıflatarak, 2. Viyana Kuşatması'ndan (1683) beri süregelen geri çekiliş dönemine son vermiştir. Sakarya Savaşı Yunan ordusunun son taarruzudur. Sakarya Savaşı sonunda Mustafa Kemal'e 19 Eylül 1921'de "Gazi" unvanı ve "Mareşal" rütbesi verilmiştir. Sakarya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri arasında derin ayrılıklar oluşmuş; İtalyanlar ve Fransızlar 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması ile ülkemizi terk etmişlerdir.

İstanbul, 1969, s.14-15

15 General Papulas, General Papulas'ın Hayatı, Yeni İstanbul Matbaası, İstanbul, 1969, s.14-15

MİLLİ MÜCADELE’NİN PARASAL KAYNAKLARINA İLİŞKİN İDDİALAR VE GERÇEKLER (16 MAYIS 1919- 23 NİSAN 1920)

Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER*

Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya geçişi birçok bakımdan tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu tartışmalarda “parasal kaynak” konusu da daima gündemde tutulmaktadır. Daha önce; Sultan Vahideddin’in Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı son görüşmede (muhtemelen 15 Mayıs 1919) “muvaffak olma temenni ve iradelerini” beyan etmesi, Samsun bölgesindeki asayişsizliği bastırma anlamında kullanılmadığından hareket eden Mevlân-zâde Rifat, Necip Fazıl Kısakürek ve bazı hanedan üyeleri Mustafa Kemal Paşa’nın büyük paralarla Anadolu’ya gönderildiği görüşünü ortaya atmışlardır. Bu anlayışın, onları kaynak göstererek günümüzde de devam ettirildiğini biliyoruz.

Kadir Mısıroğlu da Mevlân-zâde Rifat ile aynı görüşü paylaşmakta ve bu iddiasını güçlendirmek amacıyla da kendisine örtülü ödenekten 40 bin lira verildiğini yazmaktadır.¹

Sultan Vahideddin’in yeğeni Şehzade Mahmut Şevket Efendi 1967 yılında Tercüman Gazetesinde yaptığı bir açıklamada 30 Nisan tarihli Talimat’a dayanarak Mustafa Kemal Paşayı Anadolu’ya Vahideddin’in gönderdiğini ileri sürerek ayrıca 400 bin altın yardım yaptığını da iddia etmiştir.²

Hatta daha farklı bir senaryo ise İngilizlerden çekinen Sultan Vahideddin’in Çengelköy’de duran değerli atlarını satarak, bu parayı Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarına İngilizlerden gizli olarak verdiği iddiasıdır.

Yine padişahın yaverlerinden Miralay Zeki Bey’in anlattığına göre; Sultan Vahideddin’in, Dahiliye Nazırı Mehmed Ali Bey ve Polis Müdürü Cahit Bey aracılığı ile Mustafa Kemal Paşa’ya karargâh arkadaşlarının masrafları için 25 bin altın öndendiği belirtilmektedir.³

Başka rivayetlere göre ise, Sultan Vahideddin’in kendi kesesinden 400 bin altın lira, devlet bütçesinden 360 bin altın lira ve ayrıca 400 bin kâğıt lira verildiği iddia edilmiştir. Bu konuda Milli Mücadele sonrası ortaya çıkan söylentiler ve rakamlar farklı, savlar değişiktir.⁴

SAKLANAN GERÇEKLER, DOĞRULAR

25.000 Lira Konusu

Öte yandan o günlerde kabinede Dahiliye Nazırı olarak bulunan Mehmet Ali Bey’in, yurt dışına çıktıktan sonra, Paris’te anılarını yayımladığı La République Enchene (Zincirlenmiş Cumhuriyet) adlı gazetede, IX. Ordu Kıtaları Müfettişi Mustafa Kemal Paşa’ya Samsun’a giderken 25 bin lira verdiğine dair bir belge yayımladığı söylenmektedir. Eğer Mehmet Ali Bey’in sözleri gerçekse, Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya götürdüğü bütün paranın bu olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Fakat Genelkurmay ATASE Arşivi belgelerine dayalı olarak yaptığı çalışmadan hareketle Dr. Zekeriya Türkmen konuyla ilgili “Yaptığımız araştırmalarda Mehmet Ali Bey’in bu ifadesini doğrulayacak bir bilgi ve belgeye ulaşamamıştır.” demektedir.⁵ Ola ki söz konusu gazetede yayımlanmış bir makbuzun doğru olduğunu kabul edersek bunun aşağıda değerlendireceğimiz 1.000 liralık makbuzla karıştırıldığı kuvvetle muhtemeldir.⁶

Bu iddiaların dışında Mustafa Kemal Paşa’ya verildiği söylenen, yukarıda sözünü ettiğimiz tutarların abartılı olmasının yanı sıra, bugüne kadar bu tür iddiaları doğrulayan hiçbir belgenin ortaya çıkmamış olması dikkate değerdir. Sultan Vahideddin’in ülkeyi terk etmesindeki ağır suçluluk duygusunu her fırsatta giderme çabası içinde bulunan Osmanlı hanedanı mensupları böyle bir bilgiyi ve belgeyi mutlak değerlendirebilirlerdi. Ancak ne Sultan Vahideddin’in açıklamalarında ne de Osmanlı hanedan mensuplarının bu konuyla ilgili değerlendirmelerinde Mustafa Kemal Paşa’ya Milli Mücadele için para verilmesinden söz edilmemiştir.

Yine Mustafa Kemal Paşa ile Samsun’a giden heyette bulunan 23 kişinin Milli Mücadele sonrası yaptıkları açıklamalarında ya da anılarında hiçbirisinin para verildiği iddiasını destekleyen en küçük bir açıklamasına rastlanmamıştır.

Bunun yanı sıra Necip Fazıl Kısakürek eserinde, bütün ısrarlarına rağmen Sultan Vahideddin’in para yardımı yaptığını Ali Nuri Bey’e doğrulamadığını açıkça yazmaktadır. Ali Nuri (Okday) Bey, Sultan Vahideddin’in Mütareke Dönemi’nde çok yakınında bulunmasına karşın bu soruya “Bilmiyorum.”⁷ şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca bu dönemle alakalı ilgi çekici bilgiler veren Rıza Tevfik, anılarında duyduklarını aktarırken “... yine o sıralarda işitmişim ki, Mustafa Kemal Paşa’nın elinde avucunda büyük bir para yokmuş. . .” demektedir.⁸

Anıların dışında bu dönemi inceleyen Fethi Tevetoğlu, İsmail

* Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi (Dışarıdan), www.ajangler@hotmail.com

1 K. Mısıroğlu, Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücadidler, Sebil Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 1992, s.56.

2 M. Sertoğlu, “Gurbette Bir Şehzade, Mustafa Kemal’i Anadolu’ya Vahiddettin Göndermiştir”, Tercüman, 5 Temmuz 1967.

3 Y. Çetiner, Son Padişah Vahiddettin, İstanbul, 1998, s. 149-150.

4 Bu iddiaların tamamı için topluca şu çalışmalara bakınız: E. S. Yalçın – S. Koca, Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya Geçiş, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 302-303. T. Özkan, Vahiddettin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele, Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, Ankara, 2000, s.275-285..

5 Z. Türkmen, Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal (Ekim 1918 – Ocak 1920), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 80-81.

6 E. S. Yalçın-S. Koca, Mustafa Kemal Paşa’nın Anadolu’ya Geçiş, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 305.

7 N. Kısakürek, Sultan Vahiddettin, İstanbul, 1975, s.188-189.

8 Rıza Tevfik, Biraz da Ben Konuşayım, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 54.

Arar, Tayyib Gökbiçgin, Sina Akşin, Kemal Peker, Yunus Nadi Abaloğlu, Tevfik Bıyıklıoğlu, Gotthard Jaesche, Eric Jan Zürcher gibi yazarların yazılarında ve incelemelerinde bu para yardımını doğrulayan herhangi bir bilgiye ve belgeye rastlanmamaktadır.

400 Bin Altın ve 400 Bin Kâğıt Para Konusu

Bu arada Padişah Vahdettin'in, Mustafa Kemal Paşa'ya kendi kesesinden 40 bin, devlet hazinesinden de 360 bin olmak üzere toplam 400 bin altın lira ile 400 bin kâğıt lira verdiği yolundaki iddiaların ise hiçbir biçimde aslı bulunmamaktadır. 400 bin altın lira ve 400 bin kâğıt para yardım konusunu, teknik ve mali açıdan inceleyen Alptekin Müderrisoğlu da "Sultan Vahideddin'in devlet bütçesinden bu kadar büyük parayı Mustafa Kemal Paşa'ya vermesini, bütçe tekniği açısından"⁹ mümkün görmemektedir. Söz konusu miktarın dönemin bütçe düzeni açısından "Zât-ı Hazreti Padişâhî ve Hanedanî Saltanat" başlıklı kaleminden karşılamasının fevkalade zor olduğunu da ortaya koyan Alptekin Müderrisoğlu, standart boyutlarda 107 sandık tutan bu miktardaki paranın teknik açıdan Anadolu içlerine kadar kimse görmeden götürülemeyeceğini de kanıtlamaktadır.¹⁰

O zamanın bir altın lirası 7,2 gr gelmektedir. 400 bin altın lira toplam 2,880 kg yapmaktadır ki, yaklaşık olarak 80'er kiloluk 35 sandık içerisinde ancak korunabilir. Kâğıt paraların da bu biçimde taşınması için koruma altına alındığı düşünülürse yaklaşık 107 sandık civarında olması gerekir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu kadar sandık dolusu parayı yanında taşıması mümkün değildi. Üstelik İstanbul'dan Samsun'a hareketi sırasında Kız Kulesi civarında kontrole tabi tutulduğunda İngilizlerin bu kadar parayı başkent dışına göndermelerine izin vermeleri de mümkün değildi.

Ayrıca bu kadar yükün gizlice götürülmesi de mümkün değildir. Ne gemi mürettebatı, ne Mustafa Kemal'in yanındakiler ve ne de onları karşılayan halk böyle bir yükten söz etmemiştir.

Bu para ile o zamanki silah piyasasından 62 bin tüfek alınabilmektedir. Halbuki üç yıl sonra (bütün yardımlara karşın) Sakarya Savaşı'ndaki silah sayımız yaklaşık bu kadardır..

Buna benzer bir hesaplamayı yapan Turgut Özakman da¹¹ A. Müderrisoğlu ile aynı sonuca vararak verildiği ileri sürülen büyük miktardaki paraların hiçbir iz bırakmaksızın Anadolu'ya götürülemeyeceği kanısındadır. Gerçekten de Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçişinden sonra daha Amasya'da iken ellerindeki paranın bittiği ve Anadolu eşrafından maddi yardım aldıkları göz önüne alındığında, yukarıda sözünü ettiğimiz savların bilimsel dayanaktan yoksun olduğu ortaya çıkmaktadır.¹²

9 A. Müderrisoğlu, "Vahdettin'in Kurtuluş Savaşı'nı Başlatması İçin Mustafa Kemal Paşa'ya 400.000 Altın ve 400.000 Kağıt Lira Verdiği Gerçek Dışı Bir İddiadır", Atatürk Yolu Dergisi, Yıl: 8, Cilt: 4, Sayı: 15 (Mayıs 1995), s. 294.

10 A. Müderrisoğlu, age., s.295-297.

11 T. Özakman, age., s. 276 vd.

12 E. S. Yalçın-S. Koca, age, s. 302-307.

IX. Ordu Kıtaları Müfettişliğinin Parasal Kaynakları

IX. Ordu Müfettişliğine atanan Mustafa Kemal Paşa'nın ve beraberinde bulunanların giderlerinin ve yolluklarının Harbiye Nezareti bütçesinden karşılanacağı belirtilmekte idi. Öte yandan, Paşa'nın askeri işlerden başka, eşkıya takibi vb. görevleri de yapması gerekeceğinden, çok yüksek oranda masrafların ortaya çıkması da olası idi. Bunun için kendilerine maaşlarının yarısı kadar bir zam yapılması Harbiye Nazırı Şakir Paşa tarafından uygun görülmesi ve bu durum Maliye Nezaretine bildirilerek gerekli ödemelerin yapılması istenmişti. Şakir Paşa'nın 12 Mayıs tarihli bu isteklerine Maliye Nezaretinin hemen yanıt vermemesi, bir yerde ülkenin mali yönden büyük bir kriz içerisinde bulunduğunu gösteriyordu. Harbiye Nezareti ile devamlı görüşme halinde bulunan Mustafa Kemal Paşa, görev bölgesine gitmeden önce, kendisine birkaç nüsha Mütarekename (Mondros) metni verilmesini, ayrıca mıntıkasındaki jandarma sayısının da kendisine bildirilmesini istedi. Bu arada istihbarata dair birtakım gizli bilgiler de kendisine iletildi. Cevat Paşa'nın Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ile müfettişlik arasında haberleşmeyi sağlamak üzere, 15 Mayıs'ta Mustafa Kemal'e teslim ettiği şifre anahtarının da büyük bir değeri vardı. Nitekim, Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele bittikten sonra İzmir'de kabul ettiği gazetecilerin, "Paşa hazretleri, bu zaferi ne ile kazandınız." sorusuna, "Telgraf telleriyle." cevabını vermesi oldukça ilginçtir.¹³ Bu cevabı vermesindeki amaç ise telgraf görüşmelerinin hep şifreli olarak yapılmış olmasından dolayıydı.

Öte yandan IX. Ordu Kıtaları Müfettişliğine atanmasından sonra beraberindeki çalışma arkadaşlarıyla ile yoğun bir çalışma içine giren Mustafa Kemal Paşa, 13 Mayıs 1919'da Harbiye Nezaretine gönderdiği yazıda, gerekli para ile en az iki otomobil ve diğer gereksinimlerinin üç gün içerisinde sağlanmasını istedi. Paşa dilekçesinde ayrıca, bir haftadan beri çalışma arkadaşlarıyla beraber bürokratik işlerle uğraştığını söyleyerek bir an önce bunların sonuçlandırılması gerektiği yolunda isteklerde bulundu. Harbiye Nezaretinden Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine hitaben yazılan bir yazıdan anlaşıldığına göre, ilk etapta 3 bin liralık avans verilmesi için Maliye Nezaretinden vize alınmaya çalışıldığı ve ondan sonra ödemenin yapılacağı açıklanıyordu. Mustafa Kemal Paşa ise, karargâhının halihazırda bir harp karargâhı olduğunu söyleyerek, görevinin önem ve derecesinin dikkate alınarak ona göre ödenek ayrılmasının gerektiğini belirtiyordu. Ayrıca sorumluluğu ağır olan bu görevi herhangi bir maddi ölçü ile ölçmek istemediğini de söyleyerek hiç olmazsa daha önce ordu komutanlığı döneminde almış olduğu ödeneğin (15 bin kuruş) ödenmesini rica etti. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine bağlı olan Muhasebat Dairesi ise verdiği cevapta, mirliva rütbesindeki ordu müfettişlerine 11 bin

13 İstiklal Harbimizde PTT, PTT Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2009, s. 15.

MİLLİ MÜCADELE'NİN PARASAL KAYNAKLARINA İLİŞKİN İDDİALAR VE GERÇEKLER (16 MAYIS 1919- 23 NİSAN 1920)

kuruş maaş ödediğini, bunun üstünde bir tutarın ödenmesine imkân bulunmadığını açıkladı. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa'nın girişimleri bir sonuç vermiş olmalı ki, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinden Muhasebat Dairesine 14 Mayıs tarihinde yazılan bir tezkerede, askeri ve mülki vazifeyi haiz bulunan IX. Ordu Müfettişliğinin seyyar ve harp karargâhı halinde olacağı açıklanarak gereğinin yapılması isteniyordu. Harbiye Nezaretinin, müfettişliğin para konusundaki isteklerini olumlu karşılamasına karşın, bu konuda yapılan girişimlerden bir sonuç alınamadığı anlaşılmaktadır.¹⁴

Bu bilgiler değerlendirildiğinde M. Kemal ve karargâhına verilen paralar konusunda şunlar söylenebilir: Mustafa Kemal Paşa ve karargâhı için verilen para; 114.538 kuruş, daha sonra 1 Haziran 1919 tarihli Vekiller Heyeti kararına dayanarak görevlilerin aylıklarına % 50 zam yapılarak 57.269 kuruş olmak üzere toplam 171.807 kuruştur.¹⁵ Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa'ya resmi yollarla, Mehmed Ali Bey'in örtülü ödenekten vermiş olduğu bin altın liradır. Anne tarafından Mehmed Ali Bey (Gerede)'in torunu ve Ali Fuad Cebesoy'un kızı Ayşe Cebesoy (Sarıalp)'da bin liranın, "asayişin sağlanmasına harcanmak" koşuluyla verildiğini belirtmektedir.¹⁶

Erzurum Kongresi'nin Parasal Kaynakları

Mustafa Kemal Paşa, 22 Haziran 1919 günü Amasya'dan yayımladığı Tamim'le, Anadolu'nun en güvenilir yeri olan Sivas'ta en kısa zamanda bir milli kongre toplanacağını ve bunun için bütün illerin her livasından milletin güvenini kazanmış üç temsilcisinin hemen yola çıkarılması gerektiğini gerekçeli olarak bütün Anadolu'ya bildirmişti. Aynı Tamim'in 2'nci maddesinde, Doğu adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanması kararlaştırılan kongre için Müdafaa-i Hukuk ve Reddi ilhak Cemiyetlerince seçilen temsilcilerin Erzurum'a doğru yola çıktıkları belirtiliyordu.¹⁷

23 Temmuz 1919 günü Erzurum'da toplanan kongreye Van'dan 2, Bitlis'ten 3, Sivas'tan 10, Trabzon'dan 17 ve Erzurum'dan 24 olmak üzere 56 temsilci katılmıştı. Erzurum dışındaki il temsilcilerinin Erzurum'a kadar yollukları, kendilerini seçen Müdafaa-i Hukuk ve Reddi ilhak Cemiyetlerince ödenmişti. Söz konusu cemiyetler, zamanın Dernekler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olup gelirleri üyelerinin ödedikleri ödenti ile halkın bağışlarından oluşuyordu. Kısaca, Erzurum Kongresi delegelerinin yollukları halk tarafından ödenmiş bulunuyordu.

Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, ev sahibi olarak ağırlama giderlerini üzerine almıştı. Erzurum'da doğu illerini kapsayan bir kongre toplanması kararlaştırıldığı zaman

düzenlenen 17.6.1919 tarihli "Vilâyeti Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Erzurum Şubesi Kongresi Raporu"nda, bütçe başlığı altında şu önlemlerin alınması öngörülmüyordu:

"Şimdiye kadar cemiyetimiz yalnız ilmi esaslar ile iştiğal ettiği için pek cüz'î olan masarifatını mahdut zevatın teberriyatıyla kapatmıştı. Bu günden itibaren cemiyetimiz bütçesine, vesaik celp ve cem'i ve neşri, merkezi umumiye, nakdi muavenet, vilâyet kongresi masarifi, icar, müstahdemin maaşı, kırtasiye ve telgraf muhaberatı ücreti gibi ağır ve oldukça haizi ehemmiyet masarifat ithaline mecbur olduğundan ve Moskof çizmesi, Ermeni baltası altında ezilmiş olan şehrimiz yalnız başına bu fedakârlığı ifa kudretine malik olmadığından kazalarımız ahalisinin hamiyetine de müracaat etmek mecburiyetindeyiz."

Raporda belirtilen parasal güclüğü yenmek ve Erzurum Kongresi'nin giderlerini karşılamak amacıyla halkın bağışlarına başvurulmuştu. Yalnızca kongre giderlerinin karşılanması ve temsilcilerin ağırlanması için toplanan para 1.500 liraydı.¹⁸

Kongrenin tek katlı eski bir okul binasında (Ermeni Sansaryan Mektebi) yapılması kararlaştırılmıştı.¹⁹ Okulun salonuna çam ağaçlarından yapılan bir başkanlık kürsüsü konulmuş, önüne okul sıraları dizilmişti. Duvarlar ve camlar çöplüktü.²⁰

Okulun sınıfları, dışarıdan gelen temsilciler için yatakhanelere dönüştürülmüştü.²¹ Mustafa Kemal Paşa ile beraberindeki subaylar Erzurum'da bulunan Kolordu merkezinde misafir edilmişti.²² Kongre günü yaklaşınca hazırlanan yatacak yerler yetersiz kalmış, bunun üzerine başta Hacı Dedeoğlu olmak üzere yurtsever Erzurumluların konaklarında yer ayrılmıştı.²³

Erzurum Kongresi çalışmaları 16 gün sürmüştür. 7 Ağustos 1919 günü alınan kararlar bir bildiri şeklinde yayımlanarak çalışmalar sonuçlandırılmış ve Anadolu bütünleşme hareketinin ilk adımları atılmıştı. Alınan tek parasal karar dış yardım konusunda bir dilek kararıydı. Bu karar, Kurtuluş Savaşı'nın dış yardımlarla parasal destek sağlanması konusunda temel ilke olacaktı.

Kongre sona erdiğinde, Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kasasında yalnızca 80 lira kalmıştı.²⁴ Bu duruma göre, dışarıdan gelen temsilcilerin yerleştirilmesi, telgraf haberleşmeleri ve benzeri kongre giderleri 1420 lira dolayında oluyordu.

Mustafa Kemal Paşa, dokuzuncu Ordu Müfettişi olarak 23

18 C. Dursunoğlu, Milli Mücadelede Erzurum, Ankara, 1946, s. 137.

19 M. Goloğlu, Erzurum Kongresi, Ankara, 1968, s. 77.

20 Atatürk, söz konusu salondan "pek mütevazı bir mektep salonu" diye söz etmektedir. (Nutuk, Cilt: I., Hazırlayan: Z. Korkmaz, Ankara 1984, s. 64)

21 M. Goloğlu, Erzurum Kongresi, s. 177.

22 Ş. S. Aydemir, Tek Adam Cilt: II., İstanbul, 1975, s. 111.

23 M. Goloğlu, age., s. 170.

24 C. Dursunoğlu, age., s. 137.

14 Z. Türkmen, age, s. 77-80.

15 T. Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken I. Kitap, Ankara, 1959, s.84. T. Özakman, age., s. 279.

16 E. S. Yalçın – S. Koca, age, s. 304-305.

17 K. Atatürk, Nutuk, Cilt: III., Hazırlayan: Z. Korkmaz, Ankara 1984, Vesika No: 26.

MİLLİ MÜCADELE’NİN PARASAL KAYNAKLARINA İLİŞKİN İDDİALAR VE GERÇEKLER (16 MAYIS 1919- 23 NİSAN 1920)

kişilik karargâhı ile 16 Mayıs 1919 günü İstanbul’dan Müfettişliğin üç aylık ödeneği ile Samsun’a hareket etmişti. Ödenek kısa zamanda tükenmiş, Amasya’dan Erzurum’a gidiş Mustafa Kemal Paşa’nın tüm askerlik hayatı boyunca biriktirdiği 800 liranın harcanmasıyla sağlanmıştı.²⁵ Mustafa Kemal Paşa, bütün resmi sıfatlarını terk ederek kendi deyimiyle milletin sinesine döndüğünde, büyük oranda parasal güçlüklerle karşılaşacağını biliyordu. Bir Osmanlı Paşasının sahip olduğu bütün parasal yararları bir kıyıda iterek bir “ferd-i millet” olan Mustafa Kemal Paşa’nın, ne birikmiş parası, ne de gelir sağlayan bir mülkü vardı. Karargâh personelinin komutanları gibi milletin sinesine dönenler de aynı durumdaydılar. Artık ne yeni bir ödenek olanağı vardır ne de aylık almak ihtimali. Mustafa Kemal Paşa ve karargâh personeli, her türlü parasal dayanakdan yoksundur.

Ağustos ayının son günlerinde, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki askerlikten ayrılmış karargâh personelinin kongre için Sivas’a hareket etmeleri gerekiyordu. Yola çıkılması için gerekli para nereden ve nasıl bulunacaktı? Gerçi, Mustafa Kemal Paşa ve Kurmay Başkanı Erzurum Kongresi’nce yeni kurulan “Heyeti Temsiliye”ye seçilmişti ve Heyeti Temsiliye’nin giderlerinin nizamname gereğince Müdafaa-i Hukuk Cemiyetince karşılanması gerekiyordu. Fakat Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kasasında yalnızca 80 lira kalmıştı. Erzurum Belediye Başkanı Zakir Efendi yüzer liradan Sivas’a kadar dört yaylı araba kiralayabileceğini söylemişti. Gerisini, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekilerin para, hesap ve alışverişlerini yürüten Sayın Mazhar Müfid Bey’den dinleyelim.²⁶

“Akşam yemeğinde Paşa (Mustafa Kemal) yine Sivas yolculuğuna bahsi intikal ettirerek

- Hazır mıyız?

- Elimizde çürük çarık üç otomobil var. Karoserleri berbat, körükleri yırtık pırtık, lambaları da yok. Karpit yakacağız. Geceleri yola devam etmek mecburiyetinde kalırsak karpit de yanmaz. Burada karpit tedarik etmenin de imkânı yok.

- Çürük çarık, lâmbalı lâmbasız gideceğiz. Ancak üç otomobil hepimizi ve eşyamızı nakle kâfi mi?

- Tabii kâfi değil.

- Rauf, Süreyya, Hüseyin, Raif Beylerle sen, Cevad Abbas ve Muzaffer otomobillere taksim oluruz. Şeyh Fevzi Efendi için de yer ayrılır. Kendisini Erzincan’dan alırsın. Recep, Zühtü, Hayati, Memduh ve diğer zabıt (subay) arkadaşlarla eşyalarımız da arkadan araba ile gelirler.

- Güzel Paşam. Ben de böyle düşünüyordum. Ancak üç dört arabaya ihtiyacımız var. Bugün Belediye Reisi ile görüştüm, ucuza

bize araba temin edecek. Fakat 400 lira kadar bir paraya ihtiyacımız olacak. Tabii yol boyunca ve Sivas’ta da paraya ihtiyacımız olacak. Kasamız ise malûm.

Kaşlarını çatarak ve dişlerini sıkarak gözlerini masanın üzerinde duran kahve fincanına dikti ve hafif sesle

- Evet, bir de para meselemiz var...

O’nun bu anını ve bu halini görüp de üzülmemenin imkânı yoktu. Bir millet mücadelesinin ve bir millet kurtuluşunun yolunda üniformasına ve kesesindeki 800 lirasına kadar maddi her şeyini kaybeden ve bütün zekâ, enerji ve mana kudretini büyük idealine hasreden bir adamın artık hiç olmazsa para mevzuu ile ilgisi olmamalı, bin bir gaile içinde onu düşünmekten azade bulunmalı idi. Onun içindir ki:

- Paşam, siz bu mevzu ile meşgul olmayınız. Elbette bir tedbir düşüneceğiz.

Diyerek, mevzuu değiştirmek kastıyla...”

Mustafa Kemal Paşa’nın “Evet, bir de para meselemiz var.” diye değindiği sorun, ne yazık ki, Milli Mücadele’nin başında olduğu kadar, bütün mücadele boyunca da temel sorun olmakta devam edecektir.

Sorunun nasıl bir çözüm şekline ulaştığını, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Erzurum Şubesi üyesi Sayın Cevat Dursunoğlu’ndan dinleyelim.²⁷

“...O gün Mustafa Kemal Paşa’nın yanından gelen Kâzım (Dirik), arkadaşlara Paşa’nın yola çıkmasını sağlamak için bizim para temin etmek vazifemiz olduğunu hatırlattı... Hiç birimizde de para yoktu. Hepimiz “kutilâyemut”²⁸ yaşayabiliyorduk. Paşaya hiç olmazsa bin lira kadar bir para temin etmeliydik... İlk tedbir olarak çoluk çocuğumuzun ziynet eşyasına başvurmayı hatırladık. Kadınların gözyaşlarına bakmayacaktık. Fakat bunların da boynunda, kolunda ne varsa hepsi muhacirlikte etmek parası olarak sarf olunmuştu...

“Heyet-i Faale” azasından emekli Binbaşı Süleyman Bey hızır gibi imdadımıza yetişti. Her anlamıyla kâmil bir insan olarak taradığımız Süleyman Bey nasıl bir çıkmazda olduğumuzu görerek “Çocuklar, ben bu işin çaresini buldum. Benim tasarruf edilmiş dokuz yüz liram var. Ben altmış yaşını geçmiş bir adamım. Allanın rızasından, milletin selâmetinden başka bir dileğim yok. Bu parayı size veririm. Fakat bu parayı verdiğimiz ne Paşa ne de başka kimse bilmeyecek ileride Müdafaa-i Hukukun parası olursa verirsiniz, olmazsa helâl olsun. Ben Devletin verdiği emekli aylığı ile geçinir, giderim” dedi. Hepimizin gözleri yaşarmıştı. Bu adsız büyük bizi o günkü en büyük kaygımızdan kurtarmıştı. O gün Süleyman Bey parayı getirdi. Yüz lira kadar da aramızdan

²⁵ C. Kutay, Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi, Cilt: 19, İstanbul, 1957, s. 10, 854.
²⁶ V. C. Aşkun, Sivas Kongresi, 2. Baskı, İstanbul, 1963, s. 100, 101.

²⁷ C. Dursunoğlu, Milli Mücadelede Erzurum, s. 137, 138.

²⁸ “Kutilâyemut”, “ancak ölmeyecek kadar gıda alma” anlamında Arapça bir deyim.

MİLLÎ MÜCADELE'NİN PARASAL KAYNAKLARINA İLİŞKİN İDDİALAR VE GERÇEKLER (16 MAYIS 1919- 23 NİSAN 1920)

toplayarak bin lira yaptık ve Kâzım delaletiyle Paşa'ya ulaştırdık. Kâzım dönüşte Paşa'nın çok memnun olduğunu sevinerek anlattı..."

Bu para ile yol hazırlıkları yapılmış; ekmek, peynir ve zeytinden oluşan kumanyalar hazırlanmış, katile üç otomobil ve üç at arabası ile 29 Ağustos 1919 günü Erzurum'dan Sivas'a doğru yola çıkmıştı.²⁹

Sivas Kongresi'nin Parasal Kaynakları

İstanbul Hükümeti, yabancı işgal kuvvetleri ve Milli Mücadele'ye karşı olanlar; Erzurum Kongresi'nden sonra Sivas'ta toplanacak daha geniş kapsamlı bir kongreyi önlemek için türlü girişimlerde bulunurlarken; Mustafa Kemal Paşa bütün gücünü kongrenin bir an önce toplanmasına yöneltiyor ve görüşlerini şöylece özetliyordu:

*"Her şeyin başında millî bütünlüğe muhtacız. Erzurum Kongresi Şark Vilâyetlerini birleştirmiş, muhtelif teşekkülleri bir gaye üzerinde derlemeye hizmet etmiştir. Fakat bu kâfi değildir. Anadolu, Şark, Trakya'nın vahdetini ve beraberliğini temin edebilmek için Sivas Kongre'sini bütün vatan ve memleket adına millî bir kongre halinde toplamaya ve millî mücadeleyi bu kongrenin seçeceği "Heyeti Temsiliye"nin tek idaresine tevdi etmek iktidarını kazanmaya mecburuz. Ancak, bu sayededir ki, mesaimiz bütün memleket ve millete şamil olacak seri neticeler almayı temin eder."*³⁰

Mustafa Kemal Paşa, bütün komutanlara, valilere ve mülkiye amirlerine sürekli telgraflar çekiyor, milletçe Sivas'a gönderilecek temsilcilerin bir an önce seçilerek gönderilmesi konusunda her türlü yardımın esirgenmemesini rica ediyordu. Yer yer karşı koymalara, bozgunculuğa ve direnişe karşın temsilciler seçiliyor, Sivas'a doğru yola çıkarılıyordu. Yollarda eşkıyalardan doğan güvensizlik nedeniyle, komutanlar ve valiler temsilcilerin güvenlik içinde yolculuk etmelerini sağlayacak önlemler almak zorunda kalıyorlardı. Kongrenin ilk günü Bursa temsilcisi Ahmet Nuri Bey, çekilen sıkıntıları şöyle dile getiriyordu:

*"Ankara'dan buraya gelirken Ali Fuat Paşa Hazretleri bendenizi bir asker kıyafetinde göndermeğe mecbur olmuştu. Ankara gibi teşkilât-ı milliyemizin kuvvetli olduğu bir yerden bile hükümetin zulmü dolayısıyla kongreye murahhas gelememiştir."*³¹

Kongreye katılmak üzere seçilen temsilcilere, genellikle yerel "Müdafaa-i Hukuk" ve "Reddi İlhak" Cemiyetlerinin yollukları ödenmiştir. Bazı temsilciler ise seçildikleri yerlerin birlik ve beraberlik içinde olmamasından ötürü, kendi olanakları ile kongreye katılmışlar, her türlü giderlerini kendileri karşılamışlardır. Yolların güvensizliğine, ulaşım araçlarının

yetersizliğine ve pahalılığına karşın 19 ilden 36 temsilci kongreye katılmıştır.

Sivas Kongresi için 1893 yılında "mülki idadi" olarak yapılmış bulunan o günkü "sultani" (lise) binası hazırlanmıştı. Vali Reşit Paşa, binayı kendisine sormadan alıp hazırladıkları için ses çıkarmamıştı. Yaz tatili olduğundan okulun kongre çalışmalarına ayrılması kolay olmuştu.

Okulun ilk kattaki birinci odası güvenliği korumakla görevli personele ayrılmış, büyük bir odada yemek salonu olarak hazırlanmıştı. Birinci katta bir oda Mustafa Kemal Paşa'nın çalışacağı, dinleneceği ve yatacağı şekilde düzenlenmiş, odaya konulacak eşyaları Müftü Abdurrauf, Şekeroğlu İsmail ve Sığircioğlu Hayri efendiler evlerinden getirmişlerdi.³²

Mustafa Kemal Paşa'ya ayrılan odanın yanındaki büyük salon, öğrenci sıraları ve sandalyelerle doldurulmuş, köşeye bir kürsü konulmuş, üstüne bir seccade örtülmüş, duvarlar halı ve bayraklarla süslenmişti. Salonun yanındaki diğer odalar ve dersaneler temsilciler ve konuklar için ayrılmıştı. Delegeler yemeklerini birinci kattaki bir salonda bir arada yiyeceklerdi. Yemek için bir tabldot kurulmuştu.

Gelen temsilcilerin otelde kalmaları arzu edilmiyordu. Bunun için yurtsever Sivaslılar ellerinden gelen yardımı esirgemiyorlardı. Sivas'a yavaş yavaş gelmekte olan temsilcileri barındırma ve ağırlama işini tek başına Sivas Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi Şekeroğlu İsmail Efendi üzerine almış, 28 temsilciyi 32 gün evinde ağırlamıştı.³³ Şekeroğlu İsmail Efendi'nin Milli Mücadele'deki üstün çabaları, yıllar sonra çıkarılan bir Kanunla ve eşine vatan hizmeti tertibinden aylık bağlanarak anılmış olacaktı.³⁴

Sivas Kongresi, çalışmalarına 4 Eylül 1919 günü başlamış ve 11 Eylül 1919 günü bir bildirge yayımlayarak çalışmalarını sonuçlandırmıştır. Kongre dağılmadan önce, ulusal amacı izlemek ve yönetmekle görevli 11 kişiden oluşan "Heyet-i Temsiliye"yi seçmiştir. Mustafa Kemal Paşa Heyeti Temsiliye'ye başkan seçilmişti.

Sivas Kongresi sırasında Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekilerin gereksinimlerinin gerektirdiği masrafların ve beslenme giderlerinin karşılanmasında oldukça sıkıntı çekildiği anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın yanında asker olarak bulunanlar Erzurum'da olduğu gibi kolordu kadrosuna misafir kaydedilmemişlerdir. Bu duruma, Anadolu bütünleşme hareketinin doğrudan doğruya halka dayandırılması isteğinin yol açtığını sanmaktayız. Kolordu kadrosuna misafir kayıt olunmaması, geçim ve beslenme konularının önemli bir

29 M. Goloğlu, Sivas Kongresi, Ankara, 1969, s. 20 ve 24.

30 V. C. Aşkun, Sivas Kongresi, s. 86.

31 U. İğdemir, Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara, 1969, s. 13.

32 M. Goloğlu, Sivas Kongresi, s. 22.

33 V. C. Aşkun, Sivas Kongresi, s. 98.

34 280 sayılı Kanun.

sorun olarak ortaya çıkmasına neden olmuştu. O sıralarda İstanbul hükümetince görevinden uzaklaştırılan Kaymakam Nizamettin (Atakar) Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya katılmış ve beraberindekilerin yeme içme işleri ile ilgilenmişti. Nizamettin Bey'in anılarından aşağıya aldığımız bölümler, çekilen parasal güçlükler konusunda açık fikir vermektedir:

"Bir gün Mustafa Kemal Paşa'ya çarşıda kasaba, bakkala borçlandığımızı ve para kalmadığını söyledim.

- Bunları Rauf yanımdayken tekrar aç, dedi. Rauf Beyle otururken vaziyeti anlattım. Paşa:

- Ben şimdiye kadar olanı, 7-800 liramı verdim. Başka param yok, dedi.

Rauf Bey 100 altın verdi:

- Şimdi bunlarla idare et, sonra beni gör, dedi.

Bu paralarla, yirmi kişiyi bulan Mustafa Kemal Paşa ve maiyeti ile kongre azalarının işesini temin ediyorduk. Mustafa Kemal Paşa herkesten hissesine düşen masrafı almak teklifini kabul etmiyordu.

- Kimden ne isteyeceksin? Yanımdakilerin bazısı Mülâzım (Teğmen). Maaşının bir kısmını zaten ayrılırken İstanbul'da ailesine bırakmış. Bir de burada masraf. Buna dayanabilir mi? Nasıl olur?"

Ne var ki para sıkıntısı, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekilerin Sivas'ta bulunduğu üç ayı aşkın bir süre devam etmiş, 19 Aralık 1919 günü Ankara'ya hareket edilmişti. Çekilen sıkıntılar hakkında fikir edinebilmek için, yalnızca Ankara yolculuğu hazırlıklarına göz atmak yeterlidir.

Erzurum-Sivas yolculuğunda olduğu gibi, Sivas-Ankara yolculuğunda da en büyük sorun para konusudur. Mustafa Kemal Paşa, beraberindekiler ve Heyeti Temsiliye üyelerinin Sivas'tan Ankara'ya kadar yapacakları yolculuğun giderleri nasıl karşılanabilecektir? Mustafa Kemal Paşa, bankalardan borç para alınmasına karşıdır. Çünkü Milli Mücadele'ye karşı olanlar ve düşmanlar bunu olumsuz propaganda konusu yapabileceklerdir. Mustafa Kemal Paşa'nın yanında bulunanlardan Mazhar Müfid (Kansu) Bey, arkadaşı olan Osmanlı Bankasının Sivas Şubesi Müdüründen, kendi adına bir miktar borç para almak için girişimlerde bulunur. Var olan üç otomobile gerekli benzin ve lastiği sağlamak için, o günlerde Sivas'ta otomobile sahip tek kuruluş olan Amerikan Okulunun bayan müdürüne başvurulur. Bayan müdür, para karşılığı benzin ve lastik vermelerinin mümkün olamayacağını, bu nedenle para verilmesinde ısrar edilmemesini söyleyerek, verdiği benzin ve lastikler için para kabul etmemektedir. Sonuçta, alınan benzin ve lastikler için para kabul etmediklerine dair Amerikan Okulu Müdüründen bir yazılı belge alınır. Bu konuda Mazhar Müfid Bey şöyle demektedir:³⁵

"Biz parasız istemiyoruz, onlar almıyor, evet amma, ileride ne

olur, ne olmaz, onların bizim ısrarımıza rağmen para almadıklarına dair elimizde bir vesika bulunsun..."

Bu üç otomobil ile yola çıkmak üzere yapılan hazırlıklar sonuçlanmış, fakat yolculuk için gerekli para, Osmanlı Bankası müdürünün hasta olması nedeniyle bankaya gelememesinden ötürü sağlanamamıştı. Mazhar Müfid (Kansu) Beyin anılarını izlemeğe devam edelim:³⁶

"Her şey hazırlandı. Artık yarın hareket ediyoruz. Bildiklerle vedalaştık. Fakat bütün mevcut nakdimiz ancak yol için yirmi yumurta, bir okka peynir ve on ekmeğe yettiğinden, bunları aldık. Zira banka müdürü bugün de gelmezse yolda bütün bütün aç kalmak ihtimali de vardı. (Banka müdürü hastadır, evinden çıkamıyor).

Bugün de direktör gelmedi. Gönderdiğim haberde yarın dokuzda hareket edeceğimizi bildirdiğimden, sabah hemen karanlıkta, yani sekizde bankaya mutlaka gelerek icabını icra edeceği ve bizi teşyide bulunacağı cevabını aldı.

Filhakika hareketimiz günü, sabah sekizde Yüzbaşı Bedri Beyle bankaya gittik. Bitlis eski valisi³⁷ imzasıyla bir senet tanzim edildi. Bedri Bey de tüccardan diye kefil oldu, bin lirayı aldı."

Bu koşullar altında 18 Aralık 1919 günü Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal Paşa, beraberindekiler ve Heyeti Temsiliye üyeleri, çeşitli güçlüklerle dolu uzun bir yolculuktan sonra, Sivas – Kayseri – Mucur – Hacıbektaş – Kırşehir - Kaman - Beynam köyü - Kızılyokuş (Keklik Pınarı) güzergâhını izleyerek 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi.

Ve Ankara: Yokluklar İçinde İlk Günler

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılana kadar Heyet-i Temsiliye'nin giderleri Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından karşılandı. Meclis açılıp, Heyet-i Vekile oluşturulduktan sonra giderler ve gelirler bütçeye bağlandı. Fakat parasal sıkıntılar hiç bitmedi. Başta Ankara Müftüsü Rifat Efendi (Börekçi) olmak üzere Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticileri ve üyeleri unutulmayacak fedakârlıklar yaptılar. Heyet-i Temsiliye'nin sayman üyesi ve vekilharcı olan Mazhar Müfid Bey ilk günlerdeki sıkıntıları şu şekilde anlatmıştır:

"Bir de geçinmek, para meselesi yine bizi sıkmaya başladı. Ekmekçiye bile verecek paramız kalmamıştı. Mustafa Kemal Paşa ile bu ciheti görüşürken bulduğum çareleri eskisi gibi kabul etmedi ve yarı geceye kadar hep düşündükse de para tedariki konusunda bir karar ve neticeye vasil olamadık. Çünkü bankalardan ve müessesattan ödünç bile olsa, para almayı Paşa'ya bir türlü kabul ettiremedim. Ne yapacaktık? Benim bir kürküm vardı. Erzurumlu Nafiz Bey'e müracaatla sattırılmasını rica ettim. Nafiz Bey: 'Kanunusani (Ocak) içindeyiz, ne giyeceksin!' diye satmamakta

³⁶ Age, s. 177.

³⁷ Mazhar Müfid (Kansu) Bey, daha önce Bitlis Valisi idi.

³⁵ V. C. Aşkun, Sivas Kongresi, s. 176.

MİLLİ MÜCADELE'NİN PARASAL KAYNAKLARINA İLİŞKİN İDDİALAR VE GERÇEKLER (16 MAYIS 1919- 23 NİSAN 1920)

ısrar ettiyse de bu ısrar ne olursa olsun kulağıma giremezdi. Aç mı kalacaktık, nihayet onu da sattık. Kimsede satılacak bir şey kalmadı. Paşa ile bu hususta bir çare bulamayarak, 'hele bakalım sabah olsun yine düşünürüz' deyip odalarımıza çekildik.

Ankara'ya geldiğimiz zaman hemen bir hafta kadar bizi Belediye iâşe etti. Fakat bu aylarca devam edemezdi. Velhasıl çaresizlik içinde veyahut para bulmak kabil iken, Paşa'nın bu bulunan çarelere bir türlü muvafakat etmemesi yüzünden muzdarip bir halde idik. Sabah oldu, gece düşünmekten uyuyamamış olduğumdan, yatağımda istirahat halinde iken kapı vuruldu.

İçeri giren zat, Müftü Efendi'nin geldiğini söyledi. Eyvah şimdi Müftü Efendi'ye kahve ısmarlamak lazım, kahve var ama şeker yok, benim bir iki parça şekerim var; onu da masanın gözüne saklamıştım. Ya şekerli kahve isterse?... Ya sigara da vermek lazım gelirse?... Çünkü şeker çok pahalı idi. 'Herkes şekerini kendi tedarik edecek,' emri verilmişti. Fakat onu tedarik edecek kimde para vardı ki?...

- Paşa'ya haber veriniz dedim.
- Paşa size gönderdi, Paşa ile görüştüler dediler.
- Peki buyursunlar.

Müftü Efendi (Diyabet İşleri Reisi iken vefat eden muhterem Rifat Efendi) odama girdi. Ortadaki yuvarlak ve küçük masanın kenarında bir iskemleyle oturdu.

- Müftü Efendi, zannıma göre kahve içmezsiniz değil mi? Dedim.

- Evet içmem dedi.
- Sigara?
- Onu da kullanmam cevabını verdi.

Halbuki Müftü Efendi kahve içerdi, fakat biz buna meydan vermemek için sualde bulunduk. Müftü Efendi derhal vaziyeti anladı ve 'içmem' dedi. Tebessüm ederek:

- Sizin biraz sıkıntıda olduğunuzu öğrendik, az da olsa yardımda bulunmayı vazife bildik, dedi.

Bundan bir şey anlayamadım. (yatağın karşısında duran küçük kasayı göstererek) 'paramız var' dedim. Halbuki kasa mevcudu 48 kuruştan ibaretti. Müftü Efendi bu sözümü dinlemedi bile, cübbesinin altından bir torba çıkardı; içindeki kâğıt paraları saymaya hazır bulunuyordu.

- Müftü Efendi, teşekkür ederim amma, önce Paşa ile bu hususta görüşmemiz iyi olur, dedim
- Görüştüm, kasa Mazhar Müfit'tedir ona veriniz, dedi.
- Pek âlâ...

Müftü Efendi parayı birer birer saymaya ve masanın üzerine koymaya başladı. Yüz, iki yüz, beş yüzü geçti, nihayet tam bin

lira kâğıt para saydı. Ben de yataktan kalkarak paraları aldım ve kasaya koydum.

Bunun üzerine emirberi çağırdım ve iki şeker uzattım; bize birer kahve pişir, emrini verdim. Müftü, zaten vaziyeti anlamış olduğundan güldü:

- Şeker pahalı, hesap lazım, size de gelen giden çok, başa çıkılmaz, değil mi? Diye latifeleşti. Kahveler içildi.

Muhterem Müftü çıktı, gitti; ben de paranın miktarını derhal Mustafa Kemal Paşa'ya haber vermek üzere odadan çıktım.

Paşa'yı odasının kapısı önünde bir habere intizar eder (bakar) vaziyette gördüm. Bana 'ne kadar?' dediler. 'Bin' dedim. Odasına girdik.

- Gördün mü? Akşam ne kadar sıkılmıştık, bu hatıra gelir miydi?... Allah bize yardım ediyor dedi. Ben de:

- Evet, kul sıkışmayınca, Hızır yetişmez dedim.
- Şimdi Hızır'ı filan bırakalım, masraf ve varidatı tanzim et! Dediler.

- Her şeyden evvel bugün öğle yemeğinde size bir ziyafet çekeceğim, çoktan beridir et gördüğüm yok. Şimdi emir verip on kıyye pirzola aldıracağım. Ancak yeter, bir de irmik helvası.

Mustafa Kemal Paşa, "israfa başlamayalım" dedi.

- Bir defaya mahsus, yarın yine çorba ve bulgur pilavına avdet ederiz, cevabını verdim.

Müftü Efendi'nin getirdiği bu parayı, memleketin eşrafı aralarında toplamışlar, bizim parasız kaldığımızı anlamışlar. Müftü Efendi ile göndermişler, cümlesine teşekkürlerde bulunduk. Müftü Efendi'yi Mustafa Kemal Paşa çok severdi; yalnız bu para için değil, İstanbul'un 'hurûc-ı alessultan' fetvasıyla idamımıza hüküm verdiği zaman, bunu cerh ve reddeden bir fetvayı Müftü Efendi de topladığı ulema ile müzakere ederek vermişti. Paşa da Rifat Efendi'ye Diyanet İşleri Reisi iken her hafta yaver gönderir, bir arzusu olup olmadığını sordururdu. Resmi otomobili yok iken, bir otomobil tahsis ettirmişti. Mücadele-i Milliye'de büyük hizmeti görülen Rifat Efendi'yi burada rahmetle yâd edelim...

Elimize para geçtiği gün öğle yemeğindeki pirzoladan, helvadan Paşa'dan başka kimsenin haberi yoktu. Bermutat çorba içildi. Paşa, Doktor Refik Bey'e (Saydam AG.): 'Canım doktor, kalori alamıyoruz, Mazhar Müfit Bey bizi, çorba ve bulgur pilavı yedire yedire öldürecek' diye her zamanki gibi bir şaka yaptı. Refik Bey: 'Evet efendim, bizi kalorisiz bırakıyor, kasada para dolu, bu böyle olur mu?' cevabını verdi. O dahi kasamızda daima para dolu olduğunu zannediyordu. Pirzola gelince, Doktor Refik Bey: 'Nasıl olmuş da bugün paraya kıyabilmiş?' dedi. Biz Paşa ile gülmeye başladık; o sabah Müftü Efendi'nin getirdiği paradan başkalarının haberi yoktu.

Müftü Efendi para getirmemiş olsaydı bugün de yarın da

çorbadan başka bir şey görmezdik.

Pirzola yenildikten sonra sofrada Paşa'nın karşısında oturan A. Rüstem Bey bir sigara yaktı. Paşa: 'Acele etme Rüstem Bey, pirzoladan başka daha neler neler var, bugün fevkalade...' dedi.

Rüstem Bey, 'Sizden müsaade almaksızın sigara içmeyi edebe muvafık görmeyerek bu ihtarda bulunuyorsunuz. Halbuki yemek arasında sigara içilmesine siz ne vakitten beridir müsaade ettiniz ve hep içilmekte iken, bugün neden ayrıca müsaade almaya lüzum görüyorsunuz? Cevabıyla sertlendi.

Paşa, 'Canım, yemek sırasında sigara içilmesini ancak iştahımızın kapanarak az yemek yememiz için usul ittihaz etmiştik. Bugün ise etten başka helvamız da var, onun için sigara ile iştahımızın kapanmaması için sigara içmekte acele etmeyiniz', dedim. Cevabıyla şakada bulundu. Osmanlı Devleti'nin eski Washington Büyükelçisi olan Rüstem Bey'i bu cevap tatmin etmeyerek, hiddetle sofradan kalkıp gitti...³⁸

Mazhar Müfit (Kansu) Bey'in anlattığı ve pek çok bakımdan ibretlerle dolu bulunan bu anekdotta sözü edilen Ankaralıların Heyet-i Temsiliye'ye yardımı Ankara Müdafaa-i Hukuk Derneği'nin Karar Defteri'nde 35 numaralı karar ile de sabittir. Defterdeki karar şu şekildedir:

"Numara 35

Heyet-i Temsiliye'ye verilecek iki bin liraya mahsuben şimdilik bin liranın itasına ve şayet sandık mevcudu kifayet etmezse mevcuda ilaveten kifayet edecek miktarının tavizen tedariki ile Müftü Efendi vasıtasıyla Heyet-i Temsiliye'ye teslimine karar verildi. 29/30 Kanunuevvel 1335 (29/30 Aralık 1919) (7 İmza).³⁹

Şüphesiz Ankaralıların, bu imkânsızlıkların yaşandığı ilk günlerde Heyet-i Temsiliye'ye yaptığı parasal yardımlar bununla sınırlı değildi. Ankara Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi'ne ait günümüze ulaşan Karar ve Hesap Defterleri incelendiği zaman bu yardımların çok daha fazla olduğu görülmektedir. Naşit Hakkı Uluğ'un saptamalarına göre bu yardımların toplamı 46.500 TL'ye ulaşmıştır.⁴⁰

"Aman Biraz Para!"

TBMM açılıp, hükümet kurulduktan ve para işinin bütçeye bağlanmasından sonra da yokluklar içinde kaderini değiştirmeye çabalamaktadır. Yeni devletin Maliye Bakanlığı kasası kilitsiz ve açık durmaktadır. Çünkü içi boştur. Gazeteci Falih Rıfkı Atay anılarında şu olayı anlatmaktadır:

"Taşhan, Kuvay-ı Milliye Ankara'sının oteli, şimdiki Sümerbank'ın yerinde idi. Üstü han odaları ve altı ahır!

38 N. H. Uluğ, Hemşehrimiz Atatürk, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s. 68-73.

39 N. H. Uluğ, age., s. 252.

40 Bu defterlerin orijinal ve çeviri yazıları için bakınız: N. H. Uluğ, age., s. 243-289.

Keçiören taraflarında oturan Maliye Bakanı Hasan Saka'nın atı da bu ahıra bağlanırdı. Bütün hükümet şimdiki vilâyet binasında idi. Bugün saraylara sığmayan bakanlıklar, o zaman iki üç oda ile yetiniyorlardı. Hasan Saka da işi bitince dairesinden çıkar, atını çözer, bir müddet iskemle sefası ettikten sonra evine dönerdi. Osmanzade Hamdi'den duymuştum. Yunus Nadi'nin çıkardığı Yeni Gün Gazetesi'nde rahmetli dostumuza arkadaşlık ediyordu. Ankara'da bir gazete nasıl çıkar, kaç tane satar, o masrafların altından nasıl kalkar, şimdi kolay kolay tahmin edilemez. Gazete bağımsız olmakla beraber hükümetin yardım etmesi lâzımdı. Yardım edecek makam da Maliye Bakanlığı. Pek sıkışık bir günün akşamında Osmanzade, Hasan Saka'yı, atının dizgini elinde, evine gitmek için kalkmak üzere iken bulur:

- Aman biraz para! Diye yanına sokulur.

Hasan Saka, hiç tınmadan:

- Anahtarına da lüzum yok ki.. Kasayı açık bıraktım, git bak içinde ne bulursan al, cevabını verir.

Dünyada devlet değil, şöyle böyle ehemmiyetli hiçbir anonim şirket Anadolu devleti kadar az sermaye ile kurulmamıştır. Çeteciler haracına son verilmekle beraber, halkın vergi takati tam bir tükeniş halinde idi. Asıl amansız zorluk Büyük Taarruz'dan önce görülmüştür. Taarruz için ne lâzımdı, bilir misiniz? Bugün Ankara'da yaptırdığımız bir iki apartmana döktüğümüz kadar para! Maliye Bakanı:

- Benim bildiğim iktisat ve maliye ilminin gösterdiği yollara göre bir santim bulmamıza imkân kalmamıştır, diyordu.

Yeni zenginlerimizin bir gecede bakara masasına döktükleri kadar para için vatani kurtarmaktan vazgeçmek! Tabii buna imkân yoktu. Sakarya'dan önce de duruma şu çare bulunmuştu: Kimin nesi var nesi yoksa yüzde kırkı devletindir, kararı ile yoktan varlık icat etmişlerdi.⁴¹ Yeni Türkiye'nin fazilet ve fedakârlık çağı idi... "

41 Gazeteci Falih Rıfkı Atay'ın burada kastettiği "Tekalif-i Milliye Emirleri"dir. Bilindiği gibi Tekalif-i Milliye Emirleri, Sakarya Savaşı öncesi ordumuzun lojistik eksikliklerini tamamlamak için çıkarılan emirlerdir. 7-8 Ağustos 1921'de yayınlanan 10 adet emirle, ordunun insan, taşıt ve araçlar bakımından gücünün artırılması, yiyecek ve giyeceğinin sağlanıp düzene konulması amaçlanmıştır. Zaman açısından bu araştırmanın sınırlarını aştığı için ele almadığımız bu konu bile Milli Mücadele'nin hem hazırlık aşamasının hem de düşmanın yurttan atılması aşamasının nasıl bir fedakârlıkla yapıldığını göstermeye yeter. Yaklaşık on yıldır çeşitli cephelerde savaşan fakir Türk milleti topyekûn bir mücadele olan Milli Kurtuluş Savaşı'nın her aşamasında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına her türlü desteği vermiştir. Bu emirlere bakıldığında ana hatları ile şunları görmekteyiz: "1 Sayılı" emirle her ilçede bir Tekalif-i Milliye Komisyonu kuruldu. Bu komisyonlarca belge karşılığı ve bedelleri sonradan ödenmek üzere toplanan malzemenin ordunun çeşitli birimlerine dağıtım şekli düzenlendi. "2 Sayılı" emre göre, vatanın her ailesi birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Tekalif-i Milliye Komisyonuna teslim edecekti. Diğer emirlerde ise tüccarın ve halkın elindeki kumaştan ipliğe, yem torbasından semere, mercimekten nohuta, naldan kaşağıya birçok malzemenin yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el konulmaktaydı. Bakınız: İ. Özer, "Millî Cephehlerin Kurulması", Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Editör: E. S. Yalçın, Berikan Yayınları, Ankara, 2010, s. 259-261.

ATATÜRK'E VERİLEN AD VE UNVANLAR

Özen TOPÇU (*)

Mustafa Adı:

Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanım'ın, çocuklarına "Mustafa" adı vermelerinin üzücü bir mazisi vardır. Kız kardeşi Makbule Hanım, "Mustafa" adının verilmiş öyküsünü Enver Behnan Şapolyo'ya şöyle anlatmıştır: "...Ağabeyime ad koymak için bütün hısımlar ve akraba toplanmışlar. Birçok adlar söylemişler. Fakat babam bunların hiç birini beğenmeyerek, ağabeyimin adını MUSTAFA koymuş... Bunun sebebi de babam küçükken kardeşi Mustafa'nın salıncağını sallarken onu düşürüp ölümüne neden olmuş... Kardeşinin hatırasını yaşatmak için ağabeyime MUSTAFA adını koymuştur. Bu suretle kulağına MUSTAFA okumuşlar..." Görüldüğü gibi, bu ad verme işlemi tamamen Türk örf ve âdetlerine uygun olarak milli ve manevi motiflerle bezenmiş bir ad verme merasimiyle gerçekleşmiştir.¹

Mustafa, aslında Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanımın dördüncü çocuklarıdır. Önceki çocukları Fatma, Ömer ve Ahmet, Mustafa doğmadan ölmüşlerdi. Bu yüzden Mustafa'nın doğumu ailede büyük bir mutluluk yaşatmıştır. Mustafa adını, mutlak dualarla, çocuğun kulağına okuyan kişi, Ali Rıza Efendi'nin babası Kırmızı Hafız Ahmet Efendi'dir.²

Ad vermede anne Zübeyde'nin de oluru alınmıştır. Çünkü o, bu adı çok sevecektir. Zübeyde Hanım belki de bu yüzden Mustafa adını ömrünün sonuna kadar ağzından düşürmemiştir. Hamza Eroğlu, İ.Hakkı Baltacıoğlu'ndan alıntı yaparak Zübeyde Hanım'ı bizlere şöyle tarif eder: "Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım, beyaz tenli, açık sarı saçlı, yüksek iradeli, sağduyu sahibi, sağlam karakterli, dindar, beş vakit namazını kılan sofu bir hanımdı. Zübeyde Hanım'ın dindarlığı, Atatürk'e ülkücü insan kişiliğini kazandırmıştır."³

"Mustafa" adı üzerine bir anımı burada paylaşmak istiyorum. 2004 yılıydı. Samsun İmam Hatip Lisesi'nde "Atatürk ve 19 Mayıs" konulu bir konferans veriyordum. Herhalde

sınav dönemi idi ki, öğrenciler benden ziyade önlerindeki kitaplara bakıyorlardı. Çok geçmeden boşuna yorulduğumu anladım. Hemen konferansı kesip onlara "Üç Mustafa" adlı bir makaleden söz ettim. Bir Fransız yazar tarafından kaleme alınan bu yazıda Kurtuluş Savaşımızda yer alan üç Mustafa'dan söz ediliyordu. Sanki biz gidip Atina'da, Mora'da evinde yatan bir Yunanlının boynunu kesmişiz gibi, yanlı bir tutumla deniyor ki, "Türk tarihinde üç Mustafa var ki, bunlar Yunan ocağından bir can almamış olsun." Sonra da bu üç Mustafa'yı sayıyor: Batı Cephesi Komutanı Mustafa İsmet, Genelkurmay Başkanı Mustafa Fevzi, tabii en başta Başkomutan Mustafa Kemal. Yazıda, hiçbir Yunanlının bu üç Mustafa'yı kıyamete kadar unutmayaacağı da yazılı. Öğrencilere bunları anlattım. Yunanlıların unutamayacağı bu üç Mustafa'yı bizler de unutmayağız dedim. Mustafa bizler için ne güzel bir ad. Mustafa her şeyden önce Hz. Peygamberimizin adı demem üzerine tüm öğrencilerin ayağa kalkıp beni çılgınca alkışlamalarını hiç unutamam. Bu isteklendirme sonrası konferansıma kaldığım yerden devam etmişim...

Kemal Adı:

Atatürk, hayatının ilk olağanüstü başarısını, henüz 12 yaşında, Selanik Askeri Rüştiyesi'nde, matematik dersinde göstermiştir.⁴ Bu okulda bir gün, matematik öğretmeni Yüzbaşı Üsküplü Mustafa Efendi, çok karışık bir problemin çözümünden sonra, O'na olgun, eksiksiz anlamına gelen "Kemal" adını vermiş ve bu adı okul kütüğüne yazdırmıştır. İleride Türk tarihinin şeref sayfalarında yer alacak Mustafa Kemal adı böylece ortaya çıkmıştır.⁵ Atatürk bu olayla ilgili anısını şöyle anlatır:

"Rüştiye'de en çok matematiğe merak sardım. Az zamanda bize bu dersi veren öğretmen kadar, belki de daha fazla bilgi edindim. Derslerin üstündeki sorularla uğraşıyordum, yazılı sorular düzenliyordum. Matematik öğretmeni de yazılı olarak cevap veriyordu. Öğretmenimin adı Mustafa idi. Bir gün bana dedi ki: Oğlum, senin de adın Mustafa benim de. Bu böyle olmayacak, arada bir fark bulunmalı. Bundan sonra adın Mustafa Kemal olsun. O zamandan beri adım gerçekten Mustafa Kemal oldu..."⁶

(*) (E) Muhabere Albay

1 Ali Güler; Sarı Paşa, Berikan Yayınevi, Ank. 2007, s.36.

2 Şevket Süreyya Aydemir; Tek Adam Mustafa Kemal, Cilt 1, Remzi Kitapevi, 18.

Basım, İst. 1999, s.30,31.

3 Hamza Eroğlu; Türk İnkılâp Tarihi, MEB Yayınları, İst. 1982, s.99.

4 M.Cemil Uğurlu; "Atatürk'te Bilimsel Düşünüş", Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 348,

KASIM 1996, s.64.

5 Erdal İter; "Atatürk'ün Etkilendiği Fikir Akımları ve O'nun Öğrencilik Yılları", Prof.Dr.Abdurrahman Çaycı'ya Armağan, H.Ü. Ata.İlk.ve İnk.Tar.Ens.,Ankara 1995, s.289.

6 Ali Fuat Cebesoy; Sınıf Arkadaşım Atatürk, 2.baskı, İnk. ve AKA Kitapevi, İst. 1981, s.6.

"Kemal" adı O'na Matematik'e olan ilgi ve kabiliyeti nedeniyle verilmiştir. O'na hocası tarafından bu adın verilmesi oldukça yerinde ve uygun olmuştur. Kendisi de bu adı çok sevmiş ve benimsemiştir. Yüce Atamızın hayatında Matematiğin önemli bir yeri olmuştur. Bu nedenle Ulu Önderimizin matematikçi yönünden birkaç başlık altında söz etmek gerekli olacaktır.

Atatürk'ün çalışmalarını yıllarca yakından izlemiş insanlardan biri olan, Prof. Dr. Afet İnan, O'nun bilime ve matematiğe verdiği önemi şöyle belirtiyor:

"Atatürk, kendi yetiştirdiği devrin müspet ilimlerini, mesleki uzmanlığı bakımından bellediği vakit, berrak ve müspet bir görüşe sahip olabileceğini ve herhangi bir meseleyi matematiksel bir kesinlikle çözümlemeyi hedef tuttuğunu söylerdi."⁷

Atatürk'e evrensel bir kişilik kazandıran etkenlerin en önemlisi, O'nun matematiksel düşüncesidir. ⁸ Atatürk'ün sistemli matematik öğrenimi askeri okullarda geçmiştir. O, askeri rüştiyede en çok matematik dersini severdi ve bu derste çok başarılıydı.⁹ Mustafa Kemal'in rüştiyede okuduğu yıllarda, Selanik'te ileri görüşlü, yeniliklere açık birkaç öğretmen ve yazarın çıkardığı "Çocuklara Rehber" adında bir dergi yayımlanıyordu. Arı Türkçe'nin öncülerinden olan bu dergi sık sık matematik ve fen konularında çocuklar arasında yarışmalar düzenliyor ve kazananları da bir sonraki dergide açıklıyordu. Mustafa Kemal'in adı sıkça bu derginin matematik yarışmasını kazanan öğrenciler arasında geçiyordu. Bu, O'nun geniş kültürünün, okuma araştırma sevgisinin daha çocuk yaşlarda var olduğunu bir göstergesiydi.¹⁰

Atatürk, askeri öğrenciliği boyunca matematik ile sistemli ve başarılı bir şekilde uğraşmıştır. 1904 yılında Harp Akademisi'nden mezun olduktan itibaren, ölümünden bir buçuk yıl öncesine kadar teorik olarak matematik bilimiyle ne derece meşgul olduğunu bilmiyoruz. Ancak, O'nun son yıllarında yaptığı iki girişim, matematikteki üstün yeteneğini bir kez daha ortaya koyup, matematikle ilgisinin devam ettiğini de kanıtıyor. Bu büyük girişimlerin ilki, "Geometri" adlı temel bir kitabı yazması, diğeri ise bu kitabı

Sivas Lisesi'nde bir geometri dersinde öğrencilere sınıfta öğretmesidir.¹¹

Atatürk'ün yazdığı Geometri Terimleri, 1936-37 kışında, Dolmabahçe Sarayı'nda kaleme alınmış, ilk olarak Kültür Bakanlığı (bugünkü Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından yayımlanmıştır. Kitabın kapağında, "Geometri öğretmenlerle, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olarak Kültür Bakanlığı'nca neşredilmiştir" anlatımı yer alır. O yıllarda okullarda, geometri yerine hendese, açı yerine zaviye, artı yerine zait, çap yerine kutur vb. terimler kullanılıyordu. Daha önceleri Arapça ve Farsça dersleri okul programlarından kaldırılmıştı ama matematiğin tüm terimleri bu dillerin kök ve ekleriyle oluşuyordu. Örneğin, zâviyetân-ı mütekabiletân-ı dâhiletân (iç ters açılar) akılda kalması bile zor sözcükler birer tekerleme gibi matematikte kullanılıyordu. İşte Atatürk bu kitabında; müselles-i mütesâviyul adlâ yerine eşkenar üçgen; müselles-i add-üz zâviye yerine dik üçgen, müselles-i mütesâvi-s sakayn yerine ikizkenar üçgen¹² gibi terimleri ilk olarak kullanarak Türkçemize kazandırmıştır. Yine aynı şekilde; açı, açıortay, alan, artı, beşgen, boyut, bölü, çap, çarpı, çember, çevre, çizgi, derece, dış ters açı, değme noktası, dikey, doğru çizgi, dörtgen, dikdörtgen, düşey, eğik, eğri çizgi, eksi, eşit, eşkenar, geometri, hacim, iç ters açı, ikiz kenar, kesit, koni, kiriş, kırık çizgi, köşe, küp, köşegen, metre, metrekare, nokta, ok, oran, orantı, paralel, paralelkenar, piramit, saniye, silindir, taban, teğet, toplam, türev, uzay, üçgen, varsayı, yamuk, yanal alan, yatay, yay, yöndeş, yüzey gibi terimleri kendisi türetmiş ve bu kitabında ilk kez kullanmıştır. Atatürk, 48 sayfalık bu geometri kılavuzunda toplam 142 geometrik terimin ve tanımın şekil ve örneklerle açıklamalarını yapmıştır.

Prof.Dr. Vehice Hatipoğlu, bu konuda, "...Atatürk matematiği iyi bildiği ve sevdiği için, terim devrimine matematikten başlamıştır"¹³ yorumunu yapar.

Atatürk'ün yaşamöyküsünü yazarların, düşünce yapısını inceleyen ve evrensel başarısını yorumlayanların bir bölümü, O'nun matematikteki üstün yeteneği üzerinde

7 Afet İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1981, s.281.

8 Özen Topçu; "Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Matematik", H.Ü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1998, s.49.

9 Yusuf Hikmet Bayur; Atatürk Hayatı ve Eseri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1990 s.8.

10 Güneş Kazdağlı; Atatürk ve Bilim, Beyaz Yayınları, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul 1998, s.10.

11 Uğurlu; "Atatürk'te Bilimsel...". agm., aynı yer.

12 ATATÜRK, Mustafa Kemal; Geometri, Yenigün Haber Ajansı, Basın ve Yayıncılık A.Ş., Yayına Hazırlayan: Nurer Uğurlu, İstanbul 1998, s.20,21.

13 Uğurlu; "Atatürk'te Bilimsel...". agm., s.65.

ATATÜRK'E VERİLEN AD VE UNVANLAR

durmuştur. Hans Froemgen, Atatürk için "Matematikçi Kemal" sözünü kullanmış, Rene Marchand da O'ndan söz ederken "matematik kesinlikte bir kafaya sahip" nitelemesinde bulunmuştur. O'nun başarısında hesap adamı oluşunun büyük etkisi olduğunu söyleyen Edouard Herriot bunu, "Türk Ulusu hızla Batı'ya yönelmiştir. Mucize diyeceksiniz. Hayır, isteyerek, hesaplayarak yapılmış, sağduyu ve ulus sevgisinden güç alan bir eser" sözleriyle dile getirmiştir.¹⁴

Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu, Atatürk'ün "değişik çözümleri bir matematikçi mantığı ile değerlendirmesini", O'nun dehasının nitelikleri arasında saymıştır. Müspet bilimlerin başında gelen matematik, Atatürk için başlıca bir konudur. Çünkü matematik insan topluluklarına müspet yol gösteren ve uygulamasında yarar sağlayan bilim dalıdır. Atatürk, bu bilime çok değer verdiği için hem teorik bölümlerini çok iyi bellemiş, hem de bunların pratikte uygulamasına önem vermiştir. Yine Afet İnan Atatürk'ün bu konuda şu konuşmasını aktarır: "Ben öğrenim dönemimde matematik konusuna çok önem vermişimdir ve bundan hayatımın çeşitli safhalarında başarı elde etmek için yararlanmış olduğumu söyleyebilirim. Onun için herkes matematik bilgisinin çok gerekli olduğuna inanmalıdır".¹⁵ Atatürk'ün matematikteki başarısı, akılcılığından kaynaklanmaktadır. O'nda akılcı ve matematiksel düşünüş olgucu düşünce yapısını geliştirmiş, bunların sonucu olarak bilimcilik egemen kılınmıştır.¹⁶ Atatürk bir konuyu incelerken matematikçi mantığı ile o konuyla ilgili tüm seçenek ve olasılıkları, konunun değişik çözüm yollarını irdeleyip değerlendirmiştir. Çoğu zaman düşüncelerini açıklatırken matematiksel terimleri özellikle kullanmıştır. O'nun bir konuyu en yalın ve özlü biçimde anlatımı matematikçi mantığına dayanır. Çünkü matematiksel bir anlatımda yer alan terimlerden hiçbir yerinden sökülemez, yeri değiştirilemez. O'nun düşüncelerinde de hiçbir sözcük, hiçbir cümle rastgele kullanılmamış, belli bir mantıksal kural içinde bütünleşmiştir. O'nun tüm tanımları, tıpkı geometri tanımları gibi, gereksiz anlatıma yer vermeyen, yalnızca gerekli kavramları yerli yerinde sıralamaktadır.¹⁷

Atatürk'ün evrensel başarısını tek bir temel etkene bağlamak elbette yanlış olur. O'nda çok belirgin olan matematiksel düşünce, olaylara matematiksel bir probleme çözüm yolu bulma biçimiyle yaklaşma, O'nun özgün düşünce yapısının çok önemli

bir yanıdır. Atatürk'ün bu yeteneği çok iyi değerlendirilmeden, düşünce yapısını tam olarak kavramak olanaksızdır.

Denilebilir ki, Atatürk, TC'nin ilk yıllarında doğmuş bir vatandaş olarak eğitimi yapsaydı, hiç kuşkusuz gene evrensel bir daha olarak kendini kabul ettirecek, ama bu kez büyük olasılıkla ünlü bir matematik bilgini, büyük hümanist ve akılcı bir düşünür olarak tarihte yine seçkin yerini alacaktı.¹⁸

Gazi Unvanı ve Mareşal Rütbesi:

Atatürk'e Gazi unvanı ve Mareşal rütbesi aynı olay sonrası, aynı kişilerin önerileri ile ve TBMM'nde de aynı gün verilmesi nedeniyle bu rütbe ve unvanı aynı başlık altında ele alacağız.

23 Ağustos - 13 Eylül 1921 tarihleri arasında aralıksız süren bu amansız meydan muharebesini dünya savaş literatürüne geçen bir taktik uygulayarak, üstelik kırılmış kaburga kemiklerinin dayanılmaz ağırları içinde büyük bir zaferle bitiren Mustafa Kemal Paşa'ya, Genelkurmay Başkanı ve aynı zamanda Kozan milletvekili Mustafa Fevzi ve Batı Cephesi Komutanı ve yine aynı zamanda Edirne milletvekili Mustafa İsmet tarafından 14/15 Eylül 1921 gecesi TBMM'ne çekilen telgraf metninde şu sözler yer alıyordu:

"Bizzat muharebe meydanındaki tedbirleriyle muzafferiyetinin etkeni müessiri olmuş olan Başkumandan Mustafa Kemal Paşa hazretlerine müşirlik rütbesi ve gazilik unvanı tevcihini teklif ve istirham ederiz. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu tevcihini milletimiz tarafından doğrudan doğruya bütün orduya müteveccih bir takdir ve taltif eseri olacağı kanaatinde bulunduğumuzu arz ederiz."¹⁹

19 Eylül 1921 tarihinde TBMM'nin oy birliğiyle aldığı kararla Mustafa Kemal Paşa'ya savaşlarda büyük başarılar elde eden, üstün nitelikteki kahramanlara verilen ve en büyük şeref olan Gazilik unvanı verilecek ve Mustafa Kemal Paşa'nın rütbesi mareşalliğe yükseltilecektir. TBMM'nin 19 Eylül 1921 tarih ve 153 numaralı "Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Gazilik Unvanı İta ve Rütbe-i Müşiri Tevcihine Dair Kanun" sonucu Mustafa Kemal Paşa'nın özlük dosyasına "19 Eylül 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nce kendilerine Gazilik unvanı verilmesi ve Rütbe-i Samiye-i Müşiri tevcih buyurulmuştur" sözleriyle işlenmiştir.²⁰

14 Uğurlu; "Atatürk'te Bilimsel...", agm., aynı yer.

15 Afet İnan; Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları TTK Basımevi, Ankara 1981, s.281.

16 Uğurlu; agm., s.66.

17 M. Cemil Uğurlu; "Atatürk'te Rasyonel ve Matematiksel Düşünme", Bilim ve

Teknik Dergisi, Cilt 18, Sayı 216, KASIM 1985, s.13.

18 Uğurlu; "Atatürk'te Rasyonel...", agm., s.14.

19 "19 Eylül Gaziler Günü"; Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı 414, Ekim 2012, s.106.

20 Alev Keskin; "Mustafa Kemal Paşa'ya Gazilik Unvanı ve Mareşallik Rütbesinin verilmesi", Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı 394, Ekim 2007, s.43, 44.

Atatürk'e bu en yüksek rütbe ve unvan Sakarya Meydan Muharebesi sonrası verilmiştir. O, bu savaşı ordu içinde, muharebe safları arasında, yaralı ve sarılı olarak oturduğu yerden muharebeye temas ve bizzat mücadeleyi takip ederek, şahsen idare etmiştir.²¹ Bir Kere Sakarya Türk'ün ölüm-kalım mücadelesi verdiği bir savaştır. Ta Viyana'dan başlayan geri çekilmemizin durdurulduğu yer Sakarya'dır.²²

Büyük Türk tarihçisi Prof. Mehmet Altun, Sakarya'yı vatan kurtaran meydan muharebesi olarak tanımlarken meydan muharebelerini üçe ayırarak şu örnekleri verir: 1. Vatan kuran meydan muharebeleri vardır: Malazgirt buna örnektir. 2. Vatan koruyan meydan muharebeleri vardır: Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın 1176'da Bizans İmparatoru Komenos'a karşı Denizli yakınlarındaki Düzbel (Miryakefalon) Meydan Muharebesi. Bunun sonucunda Türkler kesin olarak Anadolu'nun tapusunu almışlardır. 3. Vatan kurtaran meydan muharebeleri vardır: Sakarya Meydan Muharebesi de buna örnektir.²³

Sakarya Meydan Muharebesi'nin önemini Türk tarihi açısından kısaca özetledikten sonra, o günlerde Anadolu'nun ne halde olduğundan da bir iki cümleyle söz edelim. Hepimiz çok iyi biliyoruz ki, bizler Milli Mücadele'yi kolay kazanmadık. 46 kiloluk delikanlıları bile, yaşlarının 15-16 olduğuna bakmaksızın silah altına aldığımız Sakarya Meydan Muharebeleri öncesi Silahlı Kuvvetlerimiz gerçekten güç durumdaydı. Başkomutan M. Kemal Paşa imzasıyla yayımlanan ve tarihimize Tekalif-i Milliye emirleri olarak geçen emirlerde, her evden bir çift çorap ve bir çift çarık isteniyordu.²⁴ İşte bu, ne hallerde savaş verdiğimizizin göstergesidir.

Bu büyük mücadelede M. Kemal Paşa'nın karşısındakiler sadece dış düşmanlar değildi. Kendi ifadesiyle O'nu en fazla zorlayan, kahreden, Hilâfet Ordusu ve onların çıkardığı isyanlar olmuştur. Milli Mücadele'nin bu en zor anlarında memleketin dört yanında çıkarılan isyanlar ve kardeş kavgaları, O'nu gerçekten çok zor durumda bırakmıştı. Yunanlılara, Ermenilere, Fransızlara ve genel olarak da İngilizlere karşı askeri harekâta girişmiş olan Mustafa Kemal, bir de kendilerini 'Hilâfet Ordusu'na karşı korumak gibi bir zorlukla savaşmak durumunda kalmıştı.²⁵ 'Mustafa Kemal'e Ölüm!' emri içeren Padişah fermanlarının, o tarihlerde ulaşım sorunu nedeniyle

Anadolu'ya dağıtılması gerçekten büyük mesele idi. Ama buna da çare bulundu. Halife'nin bu kutsal(!) denilen fetvaları; İngiliz ve Yunan uçaklarıyla, İngiliz torpidolarıyla, Ermeni Taşnak Örgütü militanlarıyla, Rum Pontus cemiyeti, Mavri Mira Örgütü üyeleriyle ve İngiliz konsoloslukları kanalıyla tüm Anadolu'ya dağıtıldı.²⁶ Böylece, İngilizlerin en büyük oyunu olan, böl ve yönet teorisinin sonucu olarak kardeş kavgası da başlatılmış oldu. Bir türlü durmayan din savaşı kisvesi altında, acımasız iç savaş ve isyanlar Ankara'nın çok yakın çevresine kadar ulaşmıştı. Hatta, bazı geceler şehir halkı, Ankara Kalesi'nden "Halife askerlerinin" çıkardığı yangınları görebilmekteydi.²⁷ Henüz yeni kurulma aşamasında olan ordumuzu, bu kardeş kavgasının giderilmesi için Yunan cephesinden çekmek zorunda kaldık. Ancak Yunanlılar bu fırsatı değerlendirmede gecikmediler. İleri bir taarruza geçen Yunan ordusu 8 Temmuz 1920'de Bursa'yı işgal etti. Yunan Ordusu başkomutanı Venizelos'un oğlu da bu orduda üsteğmendi. İşte bu adam, Osman Gazi'nin türbesine girer ve "Kalk ecdadını koru!" diyerek kabrini tekmeler.²⁸ Bu olay Ankara'da büyük üzüntü yaratır. Bursa Osmanlı'nın ilk başkenti, Türk sancağının dikildiği ilk yerdir. TBMM konuşma kürsüsünün üzerine siyah bir örtü serilir ve bu örtünün Bursa geri alınincaya kadar kaldırılmayacağı üzerine yemin edilir.²⁹ İşte bu kara örtü, Büyük Taarruz sonrası Mustafa Kemal'in askerlerinin, 11 Eylül 1922 gecesi Bursa'ya girip, Ulu Cami'den yükselen Selâtu Selam sesleri arasında Bursa Belediyesi'nin ikinci katına Türk Bayrağı'nın çekilmesiyle kaldırılacaktır.

Avusturyalı tarihçi Prof. Gothart Jeaschka şunları kaydeder: "Halife fetvalarının Anadolu içerisinde sebep olduğu 'iç isyanlar' Anadolu'daki Milli Mukavemet düşmanlarının en tehlikelisi idi. Ne İzmir'den ilerlemekte olan Yunan ordusu, ne doğudaki Erivan Ermenileri, ne de Urfa, Maraş, Antep, Adana ve Mersin bölgesine yayılan Fransız kuvvetleri ve bunları destekleyen yerli Ermeniler, milli mukavemeti bu iç isyanlar kadar uğraştırıp zayıflatmamış ve hırpalamamıştır."³⁰

Milli Mücadele'de Mustafa Kemal'in karşılaştığı güçlükler yalnızca bunlar değildi. O, aynı zamanda başkanı olduğu TBMM'de de muhaliflere karşı ayrıca bir mücadele vermek durumundaydı. Yıl 1921 Ağustos'u. Top seslerinin Haymana-Polatlı yönünden, Ankara içlerini inlettigi, Anadolu'nun

21 Salih Omurtak, Hasan Ali Yücel, Enver Ziya Karal ve Diğerleri; Atatürk, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1970, s.139.

22 Suat İlhan; "Atatürk'ün Evrenselliği", AAMD, Sayı 4, Kasım 1995, s.15.

23 Prof. Dr. Aydın Taneri; "Malazgirt Zaferi'nin Kültürel Tarihi", Makaleler 4, Yayına Haz.:E.Semih Yalçın, Saadet Lüleli, Berikan Yayınları, 2. Baskı, Ank. 2006, s.363.

24 Selahattin Tansel; Modros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt IV, ME Basımevi, İst. 1991, s.108.

25 Bernard Lewis; Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev.:Prof. Dr. Metin Kırıatlı; TTK

Basımevi, Ank. 1984, s. 252.

26 Şevket Süreyya Aydemir; Tek Adam Mustafa Kemal, Cilt II, Remzi Kitap Evi, İst. 1999, s.273.

27 Paul Dumont; Mustafa Kemal, Çev.:Zeki Çelikkol, Kültür Bakanlığı Yayınları, TTK Basımevi, Ank. 1993, s.51.

28 Cemal Kutay; Ege'nin Kurtuluşu, Boğaziçi Yayınları, İst. 1981, s.63.

29 Selahattin Tansel; Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt III; MEB Yay., İst. 1991, s. 160.

30 Tefrik Biyıklioğlu; Atatürk Anadolu'da, Yenigün Haber Ajansı, İst. 2000, s.68,69.

ATATÜRK'E VERİLEN AD VE UNVANLAR

kan ağıladığı, Meclisin Kayseri'ye taşınması tartışmalarının yapıldığı günlerde³¹, bazı milletvekilleri kendilerince umutsuz olan bu davadan vazgeçmekten, teslim olmaktan söz ediyorlardı. İşte, bu durum karşısında, Türk Orduları Başkomutanı, canımızı, namusumuzu, bayrağımızı ve bağımsızlığımızı borçlu olduğumuz, dünyanın en kahraman askeri Gazi Mustafa Kemal Paşa, mecliste şu konuşmayı yapıyor:

"Arkadaşlar! Ben sizleri, bu milli davaya silah zoruyla davet etmedim. Gördüğünüz gibi, sizi burada tutmak için de elimde silahım yoktur. Dileyen memleketine geri döner. Fakat şunu biliniz ki; bütün arkadaşlarım ayrılrsa bile, ben bu meclis-i âli'de tek başıma kalsam da mücadeleye ahdettim. Düşman adım adım her tarafı işgal ederek... Ankara'ya gelecek olursa; ben, bir elime silahımı, bir elime Türk Bayrağı'nı alıp Elma Dağı'na çıkacağım. Burada tek başıma, son kurşunuma kadar düşmanla çarpışacağım. Sonra da bu mukaddes bayrağı göğsüme sarıp, şehit olacağım. Bu bayrak kanımı sindire sindire emerken, ben de milletimin uğruna hayatımı feda edeceğim. Huzurunuzda buna yemin ediyorum."³²

TBMM tutanaklarından okuduğum ve çeşitli dergilerde "Tek Başıma Kalsam Da!" başlığı altında yayımlanan yüce Ata'mızın sözleri bunlar.

Kamal Adı:

Atatürk 1934 tarihli Soyadı Kanununu, aynı zamanda Dil Devrimi'nin güçlendiricisi olarak görmüştür. Bu çerçevede halkı Türkçe soyadı kullanmaya özendirmek ve yönlendirmek için önce kendisi ikinci ön adı Arapça "Kemal"i Türkçe "kale", "ordu" anlamına gelen "Kamal" biçiminde yazıp söylemiş,³³ sonra kendisine Türkçe "Atatürk" soyadını almış, daha sonra da yakın çevresindeki arkadaşlarına, dostlarına Türkçe soyadları vermiştir.

Atatürk'ün son olarak kullandığı asıl adı KAMAL'dır. Elli beş (55) yıl boyunca Atatürk'ün, kullandığı KEMAL adının KAMAL olması, 1935 yılının hemen başlarında iki dilbilimci Yusuf Ziya(ÖZER) ve Naim Hazım (Onat) Atatürk'ü Kemal adının Arapçadan Türkçeye geçtiği özgün biçiminin Kamal olduğu konusunda ikna etmeleriyle başlar.³⁴

Nitekim Anıtkabir Müzesi'ne gidildiğinde orada Atatürk'ün

imzalarının bulunduğu bir mühür demetiyle karşılaşılır. Müzenin hemen giriş kısmında, solda, Atatürk'ün kullanmış olduğu KAMAL mührü görülür.

Edirne Mebusu Şeref Aykut 1935 yılında "Kamâlizm" adlı bir kitap yazmıştır. "Kemalizm"ın "Kamalizm"e dönüşmesinin hikâyesini 4 Şubat 1935 günü Anadolu Ajansı bülteninden öğrenebiliyoruz:

"İstihbaratımıza nazaran Atatürk'ün taşıdığı "Kamal" adı Arapça bir kelime olmadığı gibi, Arapça "Kemal" kelimesinin delalet ettiği manada da değildir. Atatürk'ün muhafaza edilen öz adı, Türkçe "ordu ve kale" manasına olan "Kamal"dır."³⁵

Mehmet Ö. Alkan, "Mustafa'dan Kamâl'a Atatürk'ün İsimleri" adlı makalesinde, 1935 yılı milletvekili seçimleri aşamasında gazetelerde yer alan bir tebliğde, "Kamâl Atatürk 3 Şubatta dahi yeni seçim müzakerelerine devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkasının sayılabilecek namzetleri tespit olunmuştur. Namzetlerin adları ve Kamâl Atatürk'ün seçim için ulusa beyannamesi 4 Şubatta ajansa ve yerlerine bildirilecek ve 5 Şubatta bütün yurda ilan edilmiş bulunacaktır." ifadesinin içerisinde birkaç yerde geçen "Kamâl" sözcüğünün harf hatası olup olmadığını gazetecilerin Anadolu Ajansı'ndan sorduklarını yazar.³⁶

Ünlü edebiyat tarihçimiz Nihat Sami Banarlı (1907-1974), "Kemal" adının aşırı Türkçeciler tarafından büyük ses uyumuna uydurularak "Kamal" haline dönüştürüldüğünü belirttikten sonra, bu konuda şu yorumu yapar:

"Bizim dilcilerimiz, bir zamanlar Atatürk'e bile Kemal adını "Kamal" yaptırmışlardı. Sonra, büyük adam, bundan, eli ateşe değmiş gibi uzaklaşmıştı."³⁷

Günümüz Atatürk araştırmacılarından merhum Prof.Dr. Şerafettin Turan hocamız, Atatürk'e "Kamal" adının verilisini, o günlerde başlayan Türkçeyi özleştirme, yabancı uyruklu sözcükleri Türkçeden çıkarma çabalarının çılgınlığının doruk noktaya eriştiği döneme denk geldiğini belirterek bu konuda şunları söyler: "Atatürk'ün Soyadı Yasası'nın kabul edilmesinden sonra Ankara Nüfus Müdürlüğü'nce düzenlenen iki ayrı nüfus cüzdanı bulunmaktadır. 993.814-B seri ve 51 sıra numaralı cüzdanda adı hanesine Mustafa ya da Mustafa Kemal yerine yalnızca Kemal, lakap ve şöhret

31 Askerî Yönüyle Atatürk; ATESE Bşk.lığı, Ank. 1981, s.93.

32 Enver Behnan Şapolyo; "Tek Başıma Kalsam Da!", Türk Kültürü, Sayı 49, Kasım 1966, s.29.

33 5 Şubat 1935 tarihli Ulus gazetesinde bu konuda şöyle bir bilgi verilmiştir: "Atatürk'ün taşıdığı Kamal adı bir Arapça kelime olmadığı gibi Arapça Kemal kelimesinin delalet ettiği manada da değildir. Atatürk'ün muhafaza edilen öz adı Türkçe "ordu" ve "kale" manasında olan Kamal'dır. Son a üstündeki tahfif

(inceltme) işareti "l" harfini yumuşattığı için telaffuz hemen hemen Arapça Kemal telaffuzuna yaklaşıp. Benzeyiş bundan ibarettir. Meydan; age., s.399. dipnot 777.

34 Ogün DELİ; Kamal Atatürk, Alter Yayınları, Ank. 2013, s.133.

35 DELİ; age., s.142.

36 Mehmet Ö. Alkan; "Mustafa'dan Kamâl'a Atatürk'ün İsimleri", www.bianet.org.

37 Nihat Sami Banarlı; Türkçenin Sırları, Kubbealtı Neşriyat, 31. Baskı, İst. 2009, s.187.

(soyadı) bölümüne de doğal olarak Atatürk yazılmıştır. Ondan bir süre sonra düzenlenen 993.815-B seri ve 51 numaralı cüzdana ise o yıllarda etkili olan Türkçenin özleştirilmesi çabalarının etkisiyle Kamal adının Kamâl biçiminde yazıldığı görülmektedir. Değişiklikler nedeniyle düzenlenen bu cüzdanlarda da doğum tarihi 1881 olarak gösterilmiştir. Ankara Çankaya nüfusuna kayıtlıdır (Hane no.139, cilt 56, sahife no.49). Medeni hali kısmına da "evli değildir" diye yazılmıştır."³⁸

BELGE VE FOTOĞRAFLAR

Atatürk'ün bugün için bildiğimiz en ayrıntılı nüfus belgesi, Osmanlı Saltanatına son vermesi üzerine TBMM Hükümeti vatandaşları için düzenlenen nüfus cüzdanıdır. 27 Mart 1339'da (1923) Ankara Nüfus Müdürlüğüne verilen cüzdana onun Ankara nüfusuna kayıtlı olduğu ve Hacıbayram Mahallesi 161/1 numaralı evde oturduğu belirtilmektedir. Latife Hanım ile evli iken düzenlenen bu cüzdanla Mustafa Kemal'in Ankara hemşerisi olarak 10 Ocak 1923'te yapılan Hacıbayram Mahallesi muhtar seçimlerine katılıp oy kullandığı da bilinmektedir. (ASD, II,48) Bu cüzdan Anıtkabir Müzesi'nde sergilenmektedir. (Ş.Turan; Mustafa Kemal Atatürk, s.16,17)

38 Prof. Dr. Şerafettin Turan;
Mustafa Kemal Atatürk,
Bilgi Yayınevi, 2. Baskı,
Ank.2008, s.17.

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ÇOCUKLARA VERİLEN DEĞER VE "GÜRBÜZ TÜRK ÇOCUĞU" DERGİSİ

Barış ATAGÜN

Cumhuriyet ilan edildiğinde en önemli sorunlardan biri sağlıktır. Uzun süren savaşlar sonucunda halkın büyük çoğunluğu salgın hastalıkların pençesine düşmüş, savaşlarda kaybedilen insan sayısının kat kat fazlası hastalık ölümleriyle verilmiştir. Bu nedenle sağlık sorunu Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulusal bir sorun olmuştur. Öyle ki Kurtuluş Savaşının devam ettiği günlerde Mustafa Kemal 1 Mart 1922 tarihli Meclis açılış konuşmasında sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine verdiği önemi şu şekilde belirtmiştir:

"Memleketimizin sıhhatini korumak ve takviye etmek, ölümü azaltmak, nüfusu çoğaltmak, bulaşıcı ve salgın hastalıkların tahribine karşı koymak ve bu suretle millet fertlerinin dinç ve çalışmaya kabiliyetli sıhhatli vücutlar halinde yetişmesini temin etmeliyiz."¹

Kurtuluş Savaşı yıllarından başlayarak önem verilen sağlık konusunda en önemli sorun çocuk sağlığıdır. Çünkü çocuk bir milletin geleceğidir. Sağlıklı çocuklardan oluşan bir millet geleceğe umutla bakar. Cumhuriyet'i kuran kadro da çocuğun gelecek için ne kadar önemli olduğunun farkındaydı. Balkan Savaşlarından beri aralıksız devam eden savaşlar özellikle çocukları derinden etkilemiştir. Açlık, yoksulluk, sağlıksız ortamlarda yaşamak gibi etkenler çocuk ölümlerini arttırmıştır. Hiçbir çocuk yeterli biçimde beslenememekte, yeni doğan her 5 çocuktan 4'ü yaşamını yitirmiştir.

Çocuk ölümlerinin bu kadar yüksek olması, sağlıklı çocuklar yetiştirmenin ulusal bir sorun olarak görülmesine neden olmuştur. Sağlam bir Cumhuriyet için sağlam çocuklar olmalıdır. Çocuk demek gelecek demektir. Gelecek demek sağlam temeller üzerine oturtulmuş dinamik bir Cumhuriyet demektir.

Bu kadar önem verilen çocuk sağlığı konusunda önemli rol üstlenen kurumların başında Himaye-i Etfal Cemiyeti gelir. 1908 yılında Kırklareli'nde yerel bir dernek olarak kurulmuş, 6 Mart 1917 de İstanbul'a taşınmış ve bu tarihten sonra özellikle şehit çocuklarına sahip çıkılmasında görev almıştır. Resmi olarak kuruluşu ise Haziran 1921'de Ankara'dadır. Ekim 1921'den itibaren çalışmalarına başlayan cemiyet çocuk konusuna geniş açıdan yaklaşmış, Cumhuriyet'in ilanından sonra da çocukların sağlığı, eğitimi, yetiştirilmesi gibi birçok konuda çalışmalar yapmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti çalışmalarını bazı süreli yayınlarla halka duyurmuş ve çocukların eğitimi, sağlığı, terbiyesi konusunda halkı bilinçlendirmek için dergiler çıkarmıştır. Bu dergilerden kimileri şunlardır: **Çocuk Mecmuası, Ana Mecmuası, Çocuk, Çocuk ve Yuva, Gürbüz Türk Çocuğu, Türk Kadını, Çocuk Haftası.**

Bu yazımda Cumhuriyet'in çocuğa verdiği önemi göstermek açısından önemli bir yere sahip olan "Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi"nden söz edeceğim. Okuyunca Cumhuriyeti kuranların çocuklara ne kadar değer verdiğini ve bugün çocuklara verilen değer o günlerden kat kat uzak olduğunu göreceksiniz.

Gülbüz Türk Çocuğu 1926-1935 yılları arasında Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin çıkardığı dergilerden biridir. Dergi 1931 yılına kadar çocukların eğitimiyle ilgilenen anne baba ve diğer herkese yönelik yayın yaparken, 1931 yılından sonra yetişkinlere yönelik yayın yapmıştır. Derginin imtiyaz sahibi Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin de kurucusu olan Kırklareli milletvekili Dr. Fuat Mehmet (Umay) Bey'dir. Derginin kapağında yazan "*Çocukluğun sıhhi, terbiyevi inkişafına (gelişimine) yardım eder*" cümlesi derginin çocuk konusuna nasıl yaklaştığının da kanıtıdır.

Ekim 1926'da yayın hayatına başlayan dergi, ilk sayısında "*Milli Siyasetlerin En Mühimi Çocuk Siyasetidir*" başlıklı yazısında Türk halkına, anne ve babalara şöyle seslenmektedir:

"Ey analar! Ey müstakbel analar! Çocuk yalnız sizin değildir. Türk vatanının kendi malı Türk milletinin kendi varlığıdır. Size emanet ettiğimiz bu canlı cevherleri büyük emeklerle yetiştirmek vatani bir borçtur."²

Sakarya ne ise Türk çocuğu odur parolasıyla yayın hayatına başlayan dergi, sağlıklı çocuklar yetiştirmeyi milli bir görev olarak görmüş, çocuk ölümlerini milli facia olarak adlandırmış ve "toprağa girmek için rahimden çıkan çocuk, aile ve aile Türkiye demektir" diyerek çocuk sağlığı için öncelikle ailelerin bilinçlendirilmesine yönelmiştir.

Gülbüz çocuk yarışması ilanı ve Gülbüz çocuk yarışmasını kazanan çocuk

²"Milli Siyasetlerin En Mühimi Çocuk Siyasetidir", Gülbüz Türk Çocuğu, I., Teşrinievvel 1926, s. 2-3.

¹ Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1973, s. 6.

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisi çocuk sağlığı konusunda anneye önem vermiştir. Sağlıklı bir çocuğun yetişmesi için öncelikle eğitimli bir annenin olması gerektiği vurgulanmıştır. Eğitimli annelerin yetiştirilmesine gebelik döneminden itibaren başlanması gerektiği, sağlıklı bir çocuğun dünyaya gelmesi için annelerin gebelik döneminde neler yapması gerektiği ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Ayrıca doğum sonrası bebeklerin beslenmesinin nasıl olması gerektiği, sağlıklı beslenme için hangi besinlerin yeğlenmesi gerektiği ve bebeğin temizliğinde nelere dikkat edileceği en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Ayrıca kadınların okuma yazma oranının düşük olduğu göz önüne alınarak resimli ve şekilli anlatımlarla anneler, çocuk sağlığı konusunda bilinçlendirilmiştir.

Dergide çocuk sağlığı konusunda birçok doktor yazı kaleme almış, bu yazılarda çocukların bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı yetişmesi için neler yapılması gerektiği ailelere anlatılmıştır. Çocukların iyi gıda alabilmesi, giyimine ve temizliğine dikkat edilmesi, şımarık yetiştirilmemesi, sert davranışlardan kaçınılması, çocuklara şefkatle yaklaşılması, anne ve babaların davranışlarının örnek olması gibi konular dergide yer almaktadır..

Gülbüz Türk Çocuğu yalnızca çocuk sağlığıyla ilgili yayın yapan bir dergi değildir. Ayrıca Cumhuriyet düşüncesine sıkı sıkıya bağlı ideal Türk gençliğinin yetiştirilmesi için masallar, şiirler, tiyatro oyunları gibi yazılar yayımlamıştır. Bu yazılarla ulusal bilinç sağlanmaya çalışılmış, yeni Cumhuriyet'in gelecekteki ideal kuşağının yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Derginin yazar kadrosuna bakıldığında da yalnızca sağlık dergisi olmadığı açıkça görülmektedir. Dönemin en ünlü edebiyatçıları, yazarları derginin yazar kadrosundadır. Dergideki yazarlardan kimileri: Abdülhak Hamid (Tarhan), Afife Celâl, Ağaoğlu Ahmet, Ahmet Rasim, Aka Gündüz, Akçuraoglu Yusuf, Ali Suat, Behçet Kemal (Çağlar), Fali Rıfki (Atay), Faruk Nafiz (Çamlıbel), Reşat Nuri (Güntekin), Sabiha Zekeriya (Sertel), Selim Sırrı (Tarcan), Server Ziya, Süleyman Nazif, Şükûfe Nihal (Başar), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Yusuf Ziya (Ortaç)'tır.

Dergide göze çarpan en önemli özelliklerden biri de Himaye-i

Etfal Cemiyetine yardım çağrısıdır. Dergide yazı yazan birçok yazar halkı, cemiyete yardıma çağırış, çocukların daha iyi yetiştirilmesi için cemiyetin parasal yönden güçlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin 1927 yılının Nisan ayında Çocuk Bayramı dolayısıyla çıkarılan "Çocuk gününe mahsus fevkalâde nüsha" da dönemin birçok ünlü yazarı halkı cemiyete yardıma çağırıştır.

Kapağında "23 Nisan Türklerin Kurtuluş Günü ve Çocuk Günüdür" tümcesi yer alan derginin ilk yazısı Ahmet Rasim'e aittir. "23 Nisan" başlığıyla kaleme aldığı yazısında bağımsızlığın bir millet için ön koşul olduğunu şöyle açıklamıştır:

"İstikbaline sahip olmak isteyen ve bu yolda her türlü fedakârlığı göze alan milletlerdir ki asırların tarihiyle beraber yürürler, coğrafyalarında, haritalarında isbat-ı mevcudiyet etmeye muktedir olurlar."³

Ahmet Rasim'den sonra Ahmet Ağaoğlu da "Çocuk Günü" başlıklı yazısında "sağlam vücutlu, sağlam ruhlu ve sağlam kalpli çocuklar yetiştirmek sanatını benimsemiş olan milletlere ne mutlu" dedikten sonra 23 Nisan'ın çocukların ulusal bilince sahip olmasında önemli rol oynayabileceğini şöyle açıklamıştır:

"Bu aziz günde memleketin muhtelif yerlerinde hürriyet ve cumhuriyetin temini için canını feda etmiş olan şehitlerin yetimleri ve bîkes kalmış olan vatan yavruları ile diğer çocuklarımız birleşerek hürriyet şarkısını terennüm, büyük Gazi'yi hürmetle ve muhabbetle yâd, millî ediplerimizden parçalar inşâd ve çocuk hayatından alınmış oyunlar ile rakslar icra ederek sürür ve neşe içinde maşerî bir hayat yaşayacaklar! Milli tesânüd (dayanışma) ve millî birlik nokta-i nazarından ne kadar faziletkâr bir teşebbüs!"⁴

Cenap Şahabettin de "Yoksul Çocuklar" başlıklı yazısında halkı kimsesiz çocuklara sahip çıkmaya ve cemiyete yardım etmeye şu cümlelerle çağırıştır:

"Bu yoksul yavru, yoksulluğundan ölürse kaybedeceğimiz tek bir çocuk değil, hayır değil, bir baba yahut bir ana, velhasıl bir aile nüvesidir. Her çocuk bir cemiyet ümididir; onda bilkuvve bir aile-yi istikbal yaşar. Onun sükutuyla âtinin dallarında bir yuva yıkılır. Ve bütün Türk fideliği filizlenmeden harap olmuş olur."⁵

Dergideki en ilginç yazılardan biri Süleyman Nazif'e aittir. Konuya dini açıdan yaklaşan Nazif, İngiliz sömürgesi olan Arabistan'da Kâbe'ye, hacca gitmeye harcanacak olan paranın çocuklara harcanmasının daha hayırlı olacağını vurgulanmıştır. "Unutmayın... Ve Verin!" başlıklı yazısında halkı çocuklara yardıma şu cümlelerle davet etmiştir:

"Unutmayınız! Unutmayınız ki babaları sizi kurtarmak için mazide meydana atıldılar... Öldüler. Öldüler ve kurtardılar. Kendileri de evladınızı kurtarmak için müstakbelde iktiza ederse,

3 Gülbüz Türk Çocuğu, Nisan 1927, s.10.

4 Gülbüz Türk Çocuğu, Nisan 1927, s.11.

5 Gülbüz Türk Çocuğu, Nisan 1927, s.16.

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ÇOCUKLARA VERİLEN DEĞER VE "GÜRBÜZ TÜRK ÇOCUĞU" DERGİSİ

tıpkı babaları gibi ateşe atılacaklar ve belki yine onlar gibi ölecekler! Veriniz!"⁶

Cumhuriyet'in ilk kadın öğretmenlerinden Şukufe Nihal de bir anne duygusuyla **"Avere Çocuklar: Hele Sizler! Hele Sizler!.."** başlıklı yazısında şu duygusal cümleleri kaleme almıştır:

"Gözlerimi hayata açtığım günden beri duyduğum bir ıstırap arasında ruhumu en çok sarsan şey çocuk acısı oldu. Dünyanın sefillerini, dünyanın bedbahtlarını gözlerimle gördüm; fakat hiçbir şey kalbimi bedbaht bir çocuk, ağlayan bir çocuk kadar derinden kemirmedi."⁷

Gürbüz Türk Çocuğu Yarışması

Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi'nde en ilginç etkinliklerden biri de halkı sağlıklı çocuklar yetiştirmeye özendirmek için düzenlenen "Gürbüz Türk Çocuğu Yarışmaları"dır. Yarışma sayesinde hem sağlıklı gürbüz Türk çocuklarının fotoğrafları yayımlanarak ideal Türk çocuğunun nasıl olması gerektiği gösterilmiş, hem de gürbüz çocukların sayısının artırılması sağlanmıştır. İngiltere'de düzenlenen "Asrî Çocuk Müsabakası"ndan esinlenilerek düzenlenen yarışmada başta İsmet İnönü'nün oğlu Erdal İnönü olmak üzere birçok çocuğun fotoğrafı yayımlanmıştır.

Gürbüz çocuk yarışması ilk olarak derginin ikinci sayısında yayımlanan bir ilanla halka duyurulmuştur. Yarışma ilanında şu tümceler yazılıdır:

"Gürbüz Çocuk Müsabakası, Muhtelif dereceli mükâfatlar verilecektir. Çocuklarını müsabakaya ithal edecekler birer fotoğraflarını göndermelidirler. Klişesi yapılabilmek veya basılmak için bu fotoğrafların gayet net olması lazımdır. Her resmin altına veya arkasına çocuğun yaşı, adı, sıkketi, ne sütü ile emzirildiği ve mevzi-i adresi yazılacaktır. Müsabaka iki kısımdır. Birinci kısım sıfırdan iki yaş nihayetine kadar çocukları için. Bunların resimleri behemehal çıplak çektilmelidir. İkinci kısım: ikiden beş yaş

nihayetine kadar. Bunlar elbiseli olup olmamakta serbesttirler. Resimlerin bir an evvel merkez-i umumiyyeye gönderilmesi ve zarfın üzerine çocuk müsabakası cümlesinin yazılması rica olunur."⁸

Yarışma duyurusunda da görüldüğü üzere ailelerden bebeklerinin fotoğraflarını net şekilde çekerek yollaması, gönderilen her fotoğrafın altına ya da arkasına çocuğun yaşı, adı, kilosu, ne sütüyle beslendiği, şimdiye kadar hasta olup olmadığı, açık adresi, ebeveynin mesleği ve fotoğrafın ne zaman çekildiğinin yazılması istenmiştir. Örneğin yollanan fotoğraflardan kimilerinin arkasında şöyle yazmaktadır:

"İsparta Umum Gazeteciler Bayii Lütfü Efendi kerimesi 13 aylık Pervin. Boyu 50 santim, ağırlığı 9 kilo. Anne sütüyle beslenmiştir. Şimdiye kadar hiçbir hastalık görmemiştir."

"Sinop Himaye-i Etfal Cemiyeti Reisi Zühdü Beyin ikiz evlatları. Yılmaz ve Yıldırım. Üç yaşındadırlar. Kısmen ana sütüyle kısmen hayvan sütüyle beslenmişlerdir. Hiç hasta olmamışlardır."⁹

Gürbüz çocuk yarışması ilanı Gürbüz çocuk yarışmasını kazanan çocuk

Yurdun dört bir yanından hatta Amerika'dan, Kıbrıs'tan birçok aile bebeklerinin fotoğrafını çekerek yarışmaya katılmıştır. Yarışma ilk başta iki gruptur. İlk grup 0-2 yaş bebeklerdir. İkinci grup ise 2-5 yaş arası bebeklerden oluşmaktadır. Daha sonra yarışmalar 4 grupta yapılmıştır. İlk grup 1-2 yaş, ikinci grup 2-3 yaş, üçüncü grup 3-5 yaş, dördüncü grup 5-6 yaş arasındır.

Derginin 2. sayısında başlatılan yarışmanın sonuçları 10. sayıda açıklanmıştır. İlk yarışmaya 200 çocuk katılmıştır. Yarışmaya katılan çocukların ailelerine bakıldığında toplumun her kesiminden katılımın olduğu görülmektedir. Tüccardan, esnafa, kaymakamdan milletvekiline kadar birçok aile bebeklerinin fotoğrafını yollayarak yarışmaya katılmıştır.

Birinci Gürbüz Çocuklar yarışmasının büyük ilgi görmesinden sonra hemen ikinci gürbüz çocuklar yarışması düzenlenmiştir.

6 Gürbüz Türk Çocuğu, Nisan 1927, s. 22.

7 Gürbüz Türk Çocuğu, Nisan 1927, s. 25.

8 Gürbüz Çocuk Müsabakası", Gürbüz Türk Çocuğu, II., Teşvirisani 1926, s. 16.

9 Gürbüz Türk Çocuğu Müsabakası, Gürbüz Türk Çocuğu, XXIX., Şubat 1929, s. 23.

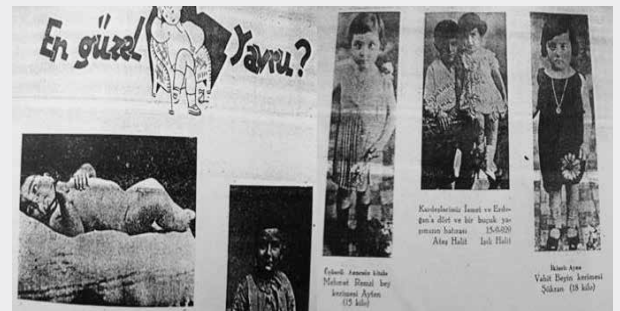
11. sayıda başlayan ikinci gülbüz çocuklar yarışmasının sonuçları derginin 22. sayısında yayımlanmıştır. İkinci yarışmadan sonra ise üçüncü yarışmanın duyurusu verilmiştir.

Yarışmayı kazanan çocuklara üstünde Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin ambleminin ve kazanan çocuğun adının yazılı olduğu gümüş vazolar armağan edilmiştir. Yarışma gittikçe ülke geneline yayılmış, 1927 yılının 23 Nisan Bayramında yurdun dört bir yanındaki Himaye-i Etfal Cemiyeti şubelerinde 0-2 yaş, 2-7 yaş ve 7-14 yaş arası gülbüz çocuk yarışmaları düzenlenmiş, yarışmayı kazanan çocuklara ödülleri, katılan çocuklara şeker ve onları iyi yetiştirenlere takdir belgeleri verilmiştir. Gülbüz Çocuk Yarışmasının yoğun ilgi görmesinden sonra "Gülbüz Güzeller Müsabakası" düzenlenmiş, bu yarışmaya 12-18 yaş aralığında kız ve erkek çocuklar katılmışlardır. Yarışmada güzellikten neyin amaçlandığı şöyle açıklanmıştır:

"Burada güzellikten maksat sırf yüz güzelliği değildir. Herhangi bir vücut sıhhatçe, bünyece, tenasüpçe kuvvetli ve matlup derecede ise o vücut güzel demektir. Bütün bu esaslardan maada bir de çehre güzelliği varsa şüphesiz bu cihet de nazar-ı dikkate alınacaktır."¹⁰

En Güzel Yavru ve Gülbüz Türk Çocuğu Yarışması Sonuçları

Cumhuriyet'in ilk yıllarında bin bir yokluk ve güçlük içinde çocuklar unutulmamış, tam aksine çocukların bedensel ve ruhsal yetiştirilmesine ulusal bir sorun gözüyle bakılmıştır. Bugün çocuklarımıza verilen değer ve eğitim düzeyi ile karşılaştırıldığında Atatürk'ün çocuklara, günümüzden binlerce kat fazla değer verdiği açık ve net görülecektir. Bir yanda Atatürk döneminde çocuğa verilen değer, diğer yanda günümüzde çocuklarımızın yaşadıkları... Her şey çok açık ve net ortada... Söylenecek söz yok.

10 Gülbüz Türk Çocuğu, IV., Kânunusani 1927.

ASKERİ TARİH KONUSUNDA

DÜNYANIN EN ÜNLÜ YAYINEVİ OSPREY'DEN

BÜYÜK KOMUTANLAR DİZİSİ #1

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Kendisi de meslekten asker ve madalyalı bir cephe subayı olan Dr. Erickson, Atatürk'ün çocukluğu ve öğrencilik yıllarından başlayarak modern Osmanlı ordusunun en başarılı generalinin kariyerini masaya yatırıyor. Hem Türkçe hem de yabancı dillerdeki kaynaklara başvurarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün çöl, sahil, ova ve dağ gibi akla gelebilecek her türlü arazide gayrinizami gerilla kuvvetlerinden ordu gruplarının idaresine uzanan benzersiz çeşitlilikteki tecrübesini vurguluyor. Ayrıca, hem gerektiğinde kendi can güvenliğini gözünü kırpmadan hiç saymasını sağlayan olağanüstü cesaretini, hem hızlı ve doğru karar verebilme hasletini hem de hiç boyun eğmeyen, eleştirel kişiliğini çeşitli örneklerle göstererek Mustafa Kemal Atatürk'ü 20. yüzyılın en büyük ve etkili askeri liderleri arasına yerleştiriyor.

BÜYÜK KOMUTANLAR

OSPREY

Edward J. Erickson

İllüstrasyonlar: Adam Hook

Çeviren: Emir Yener

Mustafa Kemal Atatürk
Edward J. Erickson

çev. Emir Yener
72 sayfa, kuşe, 22 TL

MUSTAFA
KEMAL
ATATÜRK

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İnternet sitemiz
yenilendi
www.iskulturbankasi.com.tr

Kitabevlerimiz: İstanbul - Kadıköy, Tel: (0216) 348 97 84 Eminönü - Müze, Tel: (0212) 511 13 37
Caddebostan, Tel: (0216) 386 65 62 Beşiktaş, Tel: (0212) 258 77 43 Bakırköy, Tel: (0212) 571 20 32
Nişantaşı, Tel: (0212) 234 80 71 • Ankara - Yenışehir, Tel: (0312) 430 33 66 Tunalı Hilmi, Tel: (0312) 324 10 73
İzmir - Karşıyaka, Tel: (0232) 364 71 42 • Diyarbakır - Ofis, Tel: (0412) 228 42 16 • Eskişehir - Tepebaşı,
Tel: (0222) 220 49 13 • Konya - Selçuklu, Tel: (0332) 351 16 07 • Mersin, Tel: (0324) 238 18 14
Samsun - Çiftlik, Tel: (0362) 233 38 30 • Trabzon Merkez, Tel: (0462) 326 98 39

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları
yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Türkiye'nin Bankası

YABANCI GÖZÜYLE ATATÜRK

Ünsal YAVUZ (*)

Amacımız, konuyu, başlığına bağlı kalarak yabancıların Atatürk ile ilgili düşüncelerini alt alta sıralamak onu kısır bir döngüye sokmaktan kaçınmaktır.

Bu nedenle hareket noktamız Atatürk'te, O'nun örgütleyerek yönettiği ulusal bağımsızlık savaşı ve yaptığı devrim sonucu ortaya çıkarak yadsınamaz bir gerçek olarak kendini bütün dünyaya kabul ettiren çağdaş Türkiye olgusu ve bu olgu ile ilgili olarak yabancıların düşüncelerini bir süreç içinde irdelemek olacaktır.

Ancak, bu süreç içinde yabancıların Osmanlı Devleti, Ulusal Bağımsızlık Savaşı ve Atatürk Türkiye'si ile ilgili düşüncelerini ve bunlardaki değişimleri değerlendirerek Atatürk Türkiye'sinin batılı indinde gerçek yerine oturabileceğimiz kanısındayız.

Bu sürecin başlangıcını Osmanlı tarihinin derinliklerine götürmeyip, Mustafa Kemal'in bir önder olarak ortaya çıkışını hazırlayan tarihsel koşulların olgunlaşmaya başladığı XIX. yüzyıl ortalarından itibaren alacağız.

TARİHSEL ÖZET:

XIX.yüzyıl ortalarından konuya girmemizin nedeni, genellikle Osmanlı Devletinde yabancı etkinliğinin yerleşmesinin bu yüzyıl ortalarında 1938 yılında başlatılmasındandır. O tarihte yapılan İngiliz-Osmanlı ticaret anlaşması ki tarihimizde Balta Limanı Anlaşması olarak tanınır, İngiltere'ye bazı gümrük ayrıcalıkları tanıması ve yerli pazarlarda yabancı malların iç pazarda egemen olmasına neden olmuş, böylelikle yerli üretimi de olumsuz yönde etkilemiştir. Daha sonraları, diğer batılı ülkelerin de istemeleriyle bu tip ayrıcalıklar onlara da tanınacaktır.

Aslında bundan bir önceki yüzyılda Osmanlı Devletinde daha çok ordu, eğitim, tüze kurumlarında yaygınlaşmış olan yabancı etkinliği vardı.

XVII. yüzyıldan başlayarak içine düştüğü açmaza yanlış tanı koyan, çevresindeki sosyo-ekonomik oluşumları değerlendiremeyen Osmanlı yöneticileri, yukarıda sözünü ettiğimiz kurumların yeniden batılı ölçüler içinde düzenlenmesiyle ülkenin düze çıkacağı yanılgısına düşmüşlerdir.

Osmanlı yöneticileri bu tip girişimlerle zaman kaybederken batı, devrimler sonucu elinde biriken sermayeye yatırım yerleri

arayacak ve 1854 yılında bozulan Osmanlı-Rus ilişkileriyle gündeme gelen sıcak savaş nedeniyle ordu giderlerini karşılamak için harıl harıl borç arayan Osmanlıyı kendisi için kaçınılmaz bir fırsat olarak görecektir.

1853 yılında 5 milyon sterlin ile borç kapısı aralanır. Bu borca gösterilen garanti Mısır'dan alınan yıllık vergidir. 1853'den 1855'e kadar bütçenin 500.000-800.000 sterlinlik açık vermesi Avrupalıyı harekete geçirir. 1855 yılında Londra-Paris hükümetleri 5 milyonluk ikinci bir borcu Osmanlıya, savaş giderleri dışında hiçbir yere harcamamak ve yatırım yapmamak koşuluyla verir, ayrıca Lord Hobert ve Marquis de Ploecubunun kontroluyla görevlendirilir.

Bundan sonra borç kapısı ardına kadar açılır. 1874 yılına kadar yapılan 14 borçlanmanın Osmanlı'nın karşısına çıkardığı fatura 2 milyar 700 milyondur.

1875 yılında Osmanlı, borçlarının faizlerini 5 yıllık vadede ödeyebileceğini söyler. Bu açıkça Osmanlı'nın iflasının ilanır ki ünlü 20 Aralık 1881 Muharrem Kararnamesi ile pekiştirilir, Düyun-u Umumiye (Genel Borçlar) yönetimi kurulur.

Düyun-u Umumiye alacaklı ülkelerin memurlarından kurulu komisyonlardır. Ülkenin birçok yerinde şube açarak, alacaklarını ülke gelirlerinden toplamaya başlarlar. Diğer bir değişle bu, tüm ülke sektörlerinin, ekonomi ve para politikasının giderek iç ve dış politikasının yabancı denetim, kontrol ve yönlendirmesine sunulmasıdır.

Gerileme sürecine girmeyi takiben önce jeopolitik konumu, sonra toprak altı ve toprak üstü zenginlikleriyle batıların hareket alanı haline gelen Osmanlı devleti için batılı emperyalistler, değişen tarihsel koşullar nedeni ile bu bölgedeki etkinliği yek diğerine kaptırmamak için önceleri onun kuvvetlenmesine, sonraları kendi himayelerinde onun zayıf kalmasına dönük politikaları felaketle sonuçlanan ve bölgede Rus etkinliğinin artması sonucunu getiren 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin sonunda Berlin'de düzeltilmek zorunda bırakılan anlaşma görüşmelerinde M. De Blowitz'in anlatımıyla şu şekilde değişmişti: "Berlin Kongresinde Avrupa diplomasinin en büyük doktorlarından yirmisi yeşil örtülü masanın etrafında oturmuşlar ve 30 gün hasta adam dedikleri Türkiye'nin durumu üzerinde görüşmüşlerdir. Görüşmeler sırasında 20 doktor başlarında Hipokrat olduğu halde, ilkin hastanın sağ ayağını, sonra sol ayağını ve daha sonra sağ elini kesmeye karar verdiler ve bu dört ameliyat başarı ile sonuçlanınca hastaya 'Artık rahatsızlığınız geçmiştir, hele biraz yürüyünüz de görelim' dediler. Çolak ve kötürüm hale getirilen hasta kımıldamamakta ısrar edince alim doktor: "Şu halde geri kalan uzuvları Avrupa'nın anatomi müzelerine dağıtıp fizyolojik denemeler yapmaktan başka çare

(*) Prof. Dr. Ünsal Yavuz, Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER) Müdürü.

YABANCI GÖZÜYLE ATATÜRK

yok diye bağırdı.”

Yukarıdaki alıntı batılıların Osmanlı Devleti ile ilgili düşüncelerinin vardıği son aşamadır.

Ülkenin çeşitli sektörlerine yerleşen yabancı, ülkenin can damarlarını ve çeşitli uzuvlarını dilediğinde kullanmaya başlar. Devlet asırlardan beri kendi kontrol ve denetimindeki maden işletimini modernleştirmekten aciz kaldığı ve yeni işletmeler kuramadığı için batı sermayesine kapılarını açar. 1887’de Karasi vilayetinde Sultan Çay mevkiindeki boraks madenlerini işletmek amacıyla merkezi Londra’da olmak üzere Borax Company Limited kurulmuştur. Bunun yıllık üretimi 1500 tondur. 1891’de Yanya vilayetinde beton ve asfalt işletmek ayrıcalığı bir Fransız şirketine, 1892’de Balya ve Kara Aydın Anonim Osmanlı Şirketine verilmiştir. 1900 yılında yıllık üretim 52.598 tondur. 1893’de Selanik vilayetinde Kesindire mevkiinde manganez ve kurşun madenleri, 1896’da Ereğli’de kömür madeni işletmek üzere birer anonim şirketi kurulmuştur. Bunlardan birincisinin yıllık üretimi 42.000, ikincisinin 25.000 ton kadardır. Yerli, yabancı ve anonim olarak işlemekte olan bütün bu madenlerin devlete sağladığı gelir 80.000 lira kadardır. Krom Alman firmasına, kurşun yine Alman grubuna verilir.

Yabancıların Osmanlı Devletinin toprak altı ve üstü zenginliklerini sömürmeye dönük politikaları yine Akdeniz’in bu bölgesindeki çıkarları ile ilgili stratejik noktaların ele geçirilmesine yönelik yayılmacı politikalarının gerçekleştirilmesinin aracı niteliğine dönülmüş, demiryolları ulaşımı politikalarıyla aralarındaki rekabet giderek kızışır, iç ve dış politikasında inisiyatifini yitirmiş ve kendi dışında yapılan gizli anlaşmalarla ülkesi paylaşılmış Osmanlı, bir oldubitti ile kendini sıcak savaşın içinde bulur.

Birinci Dünya Savaşının getirdiği 1918 Mondros Bırakışması savaş sırasında, Osmanlı Devletini parçalamaya yönelik İngiliz, Fransız, İtalyan, Rusya arasında yapılan gizli paylaşım anlaşmalarının geçerlik kazanmış şeklidir. Savaştan başı eğik çıkan Osmanlı yöneticilerinin tek kazancı yabancı denetiminde de olsa mevkilerini korumuş olmalarıdır.

Anadolu’nun, uğranılan haksızlığa “Ya bağımsızlık, ya ölüm!” sloganı ile bayraklaşan giderek artan coşkuyla dalga dalga yayılarak bütün yurdu saran, emperyalizme karşı hırsla ayağa kalkan tek bir yumruk haline gelen tepkisi karşısında, İstanbul yöneticileri, kendi çıkarları uğruna galiplerle işbirliğine girişerek yurdu ve ulusu feda etmekten bir an bile düşünmeyip Mondros ateşkesinin yinelenmesi ve hukuksal açıdan pekiştirilmesi anlamına gelen 10 Ağustos 1920 Servet-i Milliye anlaşımasını gözü kapalı onaylarlar.

Birinci Dünya Savaşı boyunca İngiliz, Fransız, İtalyan, Rus

başkentleri arasında oldukça hızlı bir yazışma trafiği vardır. Bu yazışmalarda genel olarak bitmiş tükenmiş Osmanlıdan geriye kalanların nasıl paylaşılacağı, kimin, nereyi, işgal edeceği konuları tartışılmakta, anlaşma için ortak zemin oluşturulmaya çalışılmaktadır. Daha, 7 Kasım 1914 tarihinde Fransa’daki Rus elçisi İzvolski Dışişleri Bakanı Sazonof’a göre gönderdiği telgrafta Delcase’nin kendisine şöyle dediği iletiliyor: “... Osmanlı İmparatorluğu hakkında Petrogat, Paris ve Londra arasında ortaklaşa bir hareket düzenlenmesi arzusuyla şayandır. Avrupa devletlerinin Türkiye Asya’sındaki çıkarlarının olağanüstü karmaşık bir halde bulunmasından dolayı, Türkiye’nin taarruzi bir harekâtın inisiyatifini ele geçirmekten vazgeçmeleri uygun olur. ...”.

Bunun üzerine müttefikler arasında pazarlıklar devam ederken, Yunanistan’ın Türkiye üzerine saldırtmak planı ortaya çıkar. Bu konuda Petrogat’daki İngiliz büyükelçisi Rus Dışişleri Bakanı Sazonof’a verdiği 19 Ocak 1915 tarihli muhtıradaki şöyle yazıyor: “... Üç müttefik hükümeti, Yunanistan ile Türkiye arasında halen mevcut gergin ilişkileri de hesaba katarak Yunanistan’ın kendileri ile işbirliğine katılmasının müttefikleri çok sevindireceğinin M. Venizelos’a bildirmesi, böyle bir işbirliğinin, halihazırdaki olaylar karşısında tam zamanında ve pek yerinde bir hareket olacağı, savaş sona erince de Yunanistan’la Küçük Asya kıyılarında – savaşın devamı sırasında göstereceği çaba oranında- münasip arazi ödünleri sağlanacağına dair kendisine teminat verilmesi yolunda Atina’daki elçilerine tebligat yapılması. ...”.

Yine Paris’teki Rus büyükelçisi İzvolski Dışişleri Bakanı Sazonof’a yazdığı 9 Mart 1915 tarihli telgrafında Delcase’nin kendisine şöyle dediğini iletiliyor: “... Bilhassa çok muhtemeldir ki Müttefikler İstanbul’a çıktıkları zaman belki orada artık bir Türk hükümeti bulamayacaklardır. Bu halde, gerek şehir, gerekse civarı Müttefikler tarafından işgal edilecektir. Bu durum tabii artık Türkiye’nin Avrupa bölümündeki egemenliğine son verecektir. Fakat bunun da, Türkiye’nin Asya’daki egemenliğinin mukadderatı tayin edilmiş olmuyor. ...”.

Delcase’nin sevgilerini dört yıl sonraki gelişmeler doğru çıkaracaktır. Osmanlıyı yenmenin, İstanbul’u ele geçirmenin Anadolu’yu da dize getirmek anlamına gelmediğini müttefikler acı şekilde göreceklerdir. ...

Savaşın son ayında Amerika’da basılan The New York Times 10 Kasım 1918 tarihli ve Türkiye’nin geleceği başlıklı yazısında: “... Türkler ümitsizlik içinde mütareke şartlarını kabul etmekle kendi imparatorluklarının geleceği ile ilgili konularda söz sahibi olmaktan çıkmışlardır. Bugüne kadar aralarındaki düşmanlıklar ve gereksiz duraksamalar yüzünden modern dünyada hiçbir yeri olmayan Osmanlı Devletinin yaşamasına

göz yuman Hristiyan devletleri tarihi bir sorumluluk karşısında bulunmaktadırlar... Yüzyıllardan beri kendi kendilerini dahi yönetmekten aciz olduklarını bütün dünyaya göstermiş olan Türklerin kendilerinden her bakımdan üstün azınlık haklarını yönetmeleri beklenemez. Türkler bugüne dek yalnızca askeri alanda başarı sağlayabilmişlerdir. Çağımızın gelişmeleri onları bu alanda da saf dışı bırakmıştır...". Gazete yazısında Anadolu'da yaşayan azınlıkların nerede, nasıl yerleştirilmesi konusunda yol göstericilik yaptıktan sonra Türklerin geleceğini şöyle bağlıyor: "...Bütün bu paylaşımdan sonra Anadolu'da Türklere bırakılacak bir yer kalırsa orada yaşayacak Türkleri de denetim altında bulundurmak ve kendilerinden her bakımdan üstün olan Hristiyan komşularına kötülük etmelerini önlemek gerekir...".

Ulusal Bağımsızlık Savaşının öncesinde tablo budur.

Şimdi, Ulusal Bağımsızlık Savaşının başlaması ve bununla ilgili olarak batının düşüncelerine göz atalım.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı:

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız ve ülkenin yabancı güçlerce işgalini, ulusun tutsak edilmesini, devletin bütün kurumlarıyla yabancı denetim ve kontrolüne girmesi sonucunu getiren tarihsel koşullar bir önderin ortaya çıkmasını zorunlu kılmaktadır. Mustafa Kemal işte bu nedenlerin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Yıldırım orduları komutanlığından alındığı ve 1918 yılının son aylarını geçirdiği İstanbul'da ülke ve ulusu tutsaklıktan kurtarmak için bir şeyler yapmak gereğine kendini inandırmıştır.

Mustafa Kemal Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın bütün yükünü, riskini omuzlarına alan, bütün engellemelere karşın yılmadan sonuna dek yürüten büyük bir askeri ve politik dehadır.

Ülkenin içine düştüğü durumdan ancak, halkla birlikte verilecek bir savaş ile çıkılabileceğini ilk olarak değerlendiren O'dur.

Samsun'a çıkışından itibaren Ulusal Savaş'ın düzenlenmesi ve Erzurum'da bu görevin ulus adına yürütülmesi işini yüklenen Temsilciler Kurulu'nun aldığı bütün kararlar O'nun yaratısıdır.

Kongreler sırasında ulus ve ülkenin ancak yabancı bir ülkenin güdümünde kurtarılabileceğini savunan ve en yakınında bulunanlara "Oh ne ala! Mücadele yerine mandayı kabul edeceğiz ve rahata kavuşacağız. Bu ne gaflet, ne körlük ve hatta budalalık..." ve yine aynı konuda "Ahmaklar memleketi Amerikan mandasına, İngiliz himayesine terk etmekle kurtulacak sanıyorlar. Kendi rahatlarını temin etmek için bütün bir vatani ve tarih boyunca devam edip gelen Türk İstiklalini feda ediyorlar".

Batı emperyalizminin işbirlikçi İstanbul yönetimi ile birlikte Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı Anadolu'da boğmak yolunda tezgâhladıklarını sezen, boşa çıkaran O'nun askeri ve politik

dehasıdır. Yine batılı emperyalistleri ve onun uşağı Yunanlıları Anadolu'dan çıkaran Ulusal Kuvvetleri yöneten O'dur.

Mustafa Kemal Samsun'a çıkışından itibaren batı tarafından kuşku ile izlenmiştir. Hele Yunanlıların İzmir'e çıkışından beri Doğu Anadolu'da önemli bir siyasi kaynaşma olduğu ve Erzurum'un Ulusal bir hareketin başlangıcının merkezi olduğu, Mustafa Kemal gibi bir şahsın yönetiminde bu hareketin ciddi bir hal alabileceği kuşkusu yer edince giderek Ulusal Eylem kötülenmeye başlanacaktır.

İlk önce onların İttihatçı oldukları ve eski İttihatçılarla dirsek temasında oldukları propagandası yapılacak, sonra Bolşeviklerle işbirliği yaptıkları yolunda yaygara koparılacaktır.

Batılı emperyalistler Mustafa Kemal hareketini bastırmak için Anadolu'nun bazı yerlerinin işgal edilmesini planlayacaklardır.

İstanbul yöneticileri ise kendi durumlarını koruyabilmek için başlarına geleceklerden habersiz memleketi sata dursunlar, işgalci İngilizlerin Dışişleri Bakanı Lord Curzon İngiliz hükümetine dağıttığı muhtıradan İstanbul'un geleceği üzerine planlar yapmakta ve onlardan farklı düşünmektedir. İçerik kısaca şudur: "...Türkler Avrupa'dan atılmadıkça Doğu Avrupa huzura kavuşmayacaktır. Bunun için Türkler İstanbul'dan atılmalıdır. Sultan-Halife'ye yeni bir yer bulunmalıdır...".

5 Mart 1920'de Londra'da toplanan konferansta Lloyd George: "...Mustafa Kemal'in alelade bir eşkiya olmadığı ve onun azlettirilmesi gerektiği ve ağır barış şartlarının Türklere kabul ettirilebilmesi için İstanbul'un işgalinin gerektiği" konusunu ortaya atar. M. Cambon Fransız Dışişleri Bakanı buna katılır.

Diğer taraftan Lord Curzon İstanbul'daki yüksek komiser Robeck'e gönderdiği telgrafta: "... Boğazların uluslararası statüsünün, bağımsız Ermenistan Devleti kurulmasının, Kürdistan'ın tanınmasının, Trakya ve İzmir'in Yunanistan'a verilmesi koşullarının Türkiye'ye kuvvet yoluyla kabul ettirilmesi için 1) İstanbul işgal edilmeli, 2) Mustafa Kemal'in azlinin istenmesi..." koşulları öne sürülür.

Venizelos ise Mustafa Kemal'in korkunç kuvvetlere sahip olduğunun blöf olduğu, Türkiye'nin artık gerçekten çökmüş bulunduğu ve Türkiye'ye barış koşullarının kabul ettirilmesi görevini Yunanistan'ın üzerine alabileceği konusunda batılıları kışkırtmaya devam etmektedir.

İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Washington'daki İngiliz Büyükelçisi Mr. Lindsay'a çektiği telgrafta: " Kilikya ve Suriye'nin Fransızlar'a devredilişinin ve özellikle Maraş'ta çıkan olayların Amerikalıları ilgilendirdiğini söyleyerek bu olaylardan Mustafa Kemal'in sorumlu olduğunu, milliyetçilerin direnişine karşı bir önlem olarak İstanbul'un işgaline karar verildiğini ve barış koşulları Türklerce kabul edilene kadar İstanbul'un işgal altında

YABANCI GÖZÜYLE ATATÜRK

tutulacağı, Mustafa Kemal'in bertaraf edileceği" vurgulanarak Amerika için içine çekilmek istenmektedir.

Bütün bu baskılar etkili olur ve 5 Nisan 1920'de ikinci kez işbaşına gelen Damat Ferit ilk iş olarak 11 Nisan 1920'de Şeyhül İslam Dürriyade Abdullah'a, Mustafa Kemal Paşa'nın devlete karşı ayaklandığı, öldürülmesinin dinsel kurallara uygun olduğu yolunda fetva yazdırıp, İngiliz uçakları ile Anadolu'ya dağıttırır. Ancak bu ve bu tip engellemeler ulusun gerçek temsilcilerinin toplandığı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını önleyemeyecektir.

Anadolu'ya geçişi takip eden yaklaşık bir yıl içinde Anadolu'nun örgütlenmesi işi tamamlanmıştır. Şimdi iş artık silahlı mücadeleye kalmıştır. Düzenli ulusal ordunun kurulması, 1. ve 2. İnönü Utkuları ve kesin sonuçlu Sakarya, Başkomutanlık Savaşlarını takiben iki yıl içinde bu mücadelenin sonu alınarak batılı emperyalistlerle eşit koşullarla barış masasına oturulur. Toplam üç yıl gibi kısa süre içinde Anadolu'nun birliği sağlanmış, halk örgütlendirilmiş ve kendinden kat kat üstün düşmana karşı Mustafa Kemal'in önderliğinde, sınırlı olanaklar içinde verdiği savaşla Anadolu'nun gücü kabul ettirilmiştir.

İşgalcilere karşı Anadolu'yu örgütlemeye çalışan Mustafa Kemal'in gerek kendi yakın çevresinde yönetici kadrodaki çatlakları gidermek, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurulmuş olan karşıcıl grubun yıpratıcı eleştirilerine karşı koymak, hem ulusu hem onların temsilcilerini birlik içinde tutmak zorunda kaldığı anımsanırsa O'nun ne denli güç koşullar altında Ulusal Savaşı yönettiği kolayca anlaşılır.

1918 Mondros Bırakışmasında arabuluculuk yapmış olan Sir Charles Townshed, Asia'nın 1922 Aralıkta çıkan sayısındaki yazısında ülkesinin politikasını eleştirerek şöyle diyor: "İngiltere hükümeti, Türk'ün onurunu ve bağımsızlığını elinden almak istemiş, ancak Türk askerinin yiğitçe direnişi karşısında başarıya ulaşamamıştır. İngiltere artık bu sevdadan vazgeçerek Yakın Doğu konusunda Fransa ile görüş birliğine varmalı ve Türklerin bağımsızlıklarını elde etmelerine karşı çıkmamalıdır."

Daha 1920'de: "...Türkler imparatorluklarının yarısını elden çıkarmak zorunda kaldıkları gibi ordu ve donanmalarından da yoksun kalmışlardır. Başkentlerinde yabancı bayraklar dalgalanmaktadır. Bu onlar için yeterli bir cezadır." diyen Lloyd George daha bir yıl geçmeden bölgeyi ilgilendiren bu sorunların İstanbul değil, ulusun gerçek temsilcilerinden kurulu Ankara Hükümeti ile masaya oturularak çözümlenebileceği gerçeğini kabul edecek ve 1922 yılı sonunda temsilcilerini Lozan'a gönderecektir.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması onurlu bir savaş sonunda Türk ulusu gerçeğini masa üzerinde batılılara onaylandırılması anlamını taşır.

Silahlı mücadele evresini takiben memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye'de çağdaş batılı bir hükümet kurmaktır. Medeniyete girmek arzu edip de batıya yönelmemiş millet hangisidir diyen Atatürk topluma ve kurumlarına batılı nitelik kazandırmak için bir seri devrimleri gerçekleştirecektir.

Diğer taraftan 17.2.1923 İzmir İktisat Kongresinde: "...Siyaset ve askerlik alanındaki zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik kazanılarla taçlandırılmazlarsa ortaya çıkan zaferler ayakta kalamaz, tutunamazlar, sönüp giderler. Bunun içindir ki, en parlak zaferimizin de sağladığı, daha da sağlayabileceği meyveleri toplayıp onlardan yararlanabilmemiz için ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin ve bağımsızlığımızın sağlanması ve pekiştirilmesi gereklidir..." diyecektir.

Özetle Ulusal Bağımsızlık ekonomik bağımsızlıkla olasıdır.

Bu nedenle ülke gerçeklerine uyan ekonomik modeller araştırılır. Önce özel sektör ağırlıklı sonra dünya buhranını takiben 1930'larda devletçilik denemesine girişilir. Hangi model olursa olsun 1938 yılına kadar ekonomide Osmanlıdan miras kalan yabancı etkinliğini azaltmak ve giderek kaldırmak yolunda büyük mesafe alınır. 1938 yılına geldikte ülke kendine yeterli düzeye ulaşmış, öyle ki aynı yıl dış kredi almadığı için batıdan gelen sert eleştirilere hedef olmuştur. Osmanlı devletinin mülkiyetinden alınan işletmeleri yönetmek, finanse etmek, yeni işletmeler kurmak amacına yönelik Türkiye Sanayii ve Maden Bankası ilk kuruluşlardan olur. Yabancı bankaların hızla azaltılması yoluna gidilir. Yerli bankalar kurulur. Yabancı banka sayısı 1923-1938 yılları arasında 20'den 7'ye düşerken 1933-1938 arası dönemde devlet işletmeleri 36'dan 111'e artış gösterir.

Kuşkusuz bu örnekler diğer sektörlerde de yaygınlaştırılabilir.

Ulu Önder'in yürüttüğü ekonomik politika sayesinde kısa zamanda yabancı etkinliğini kıırarak kendine yeterli düzeye ulaşan, ekonomik bağımsızlığını kazanan; sosyal içerikli atılımlarla çağa ters düşen kurumları günün koşullarına uygun biçime sokan Türkiye, yakın-uzak, dost-düşman bütün ülkelerin indinde saygınlık kazanır.

Yunanistan'ın ticari işleri ile sorumlu bakanı olarak da Ankara'ya gelmiş olan Yorgi Pismazoğlu 17-18 Şubat 1937'de Proia Atina'da şunları yazıyor: "...Anadolu seferi esnasında Anadolu'ya karşı harp açılmasına karşı olan bizler bile, bize anlatılmış olduğu gibi, Kemal'i düzensiz çetelerin başına geçmiş tutucu bir reis zannetmiştik. Bilahare Anadolu'yu nüfuz bölgelerine ayırarak Osmanlı İmparatorluğunun giysilerini paylaşmak isteyen ve sıkıyı görünce diplomasi yoluyla işin içinden sıyrılıp kaçan İngiliz, Fransız ve İtalyanları Anadolu'dan uzaklaştırıp bizi de mağlup ettikten sonra karşımızda alelade bir

adam bulunmadığını ve hakiki yaratıcı kudretini kavramaktan çok uzak kalmış olduğumuzu kabul ettik... Ayrıcalıklı yabancı şirketlerinden, satın almak veya diğer araçlarla kurtulmuş ve devlet içinde devlet gibi yaşayan kurumları bertaraf etmiştir. Düyun-u Umumiye'sini kesin ve faydalı bir biçimde düzenleyerek yabancı kontrolünden kurtulmuş ve bunların sonucu olarak yabancılara saygınlığını kazanmış bir devlet olmuştur."

Londra baskılı "The Truth" 3 Haziran 1937'de şunları yazıyor: "...Atatürk sessiz sedasız hiçbir gösterişe kapılmadan Avrupa'nın hasta adamından kuvvetli yeni bir Türkiye yaratmış ve Yakın Doğu'daki küçük devletlerin gelecekteki lideri olan bu yurda ateşli bir milliyetçilik ve aynı zamanda aydın ve ileri bir nitelik vermiştir. O'nun barışçı ve saldırı emelleri beslemeyen dış politikası Batı'da Balkan Antantı'nın oluşumunda yeni ve önemli bir etken olmuş ve Doğu'da İran ve Irak ile varılan anlaşmaları meydana getirmiştir. Görülüyor ki, Türkiye tarafsız bir blokun çekirdeğini meydana getiriyor. Türk dostluğu İngiltere'nin yaşamsal ulaşım yollarını güvence altında bulunduracağı gibi, Türkiye'nin de İngiltere ile oluşturduğu bu iyi ilişkilerden zarar değil, yarar göreceği kuspusuzdur".

Yine Londra baskılı "The Financial Times", 25 Şubat 1937'de yeni Türkiye'nin geliştirdiği dostluk ilişkilerine şöyle değiniyor: "...Kemalist Türkiye bir milletin sağlam bir ekonomik politika izlemesiyle, devletlerarasında layık olduğu yeri nasıl kazanabileceğini bütün dünyaya göstermiştir. Şurası özellikle belirtmelidir ki, Mustafa Kemal Atatürk, İstiklal Harbini bitirir bitirmez komşularıyla tamamiyle eşit koşullar içinde dostluk ve ticaret antlaşmaları yaptı ve Türkiye'nin bu komşuları İran hariç olmak üzere hepsi Büyük Harp esnasında Türkiye'nin düşmanları veya uyrukları idi..."

Cardiff'de yayımlanan "Western Mail" 6 Mayıs 1937'de: "... Mustafa Kemal'in en büyük başarıları barışın kurulmasından sonra olmuştur. Atatürk Türkiye'yi baştan başa değiştirmiş, Türkiye'nin sosyal, siyasal ve endüstriyel yaşamının her kolunda modernleştirmiş, Sultanlar devrinden kalma bütün kötü izleri kökünden ortadan kaldırmış ve yüzyıllarca devam etmiş olan bir keşmekeşten düzenli ve sürekli bir siyasi sistem yaratmıştır.

Eğer bugünkü Türkiye, Büyük Harpten sonra Avrupa'nın herhangi bir ilkesinden daha fazla gelişmiş bulunuyorsa bunun en büyük nedenini yeni cumhuriyetin başkanının dehasında aramalıdır..."

Belçika'da yayımlanan "Le Soir" da 7 Ağustos 1937 tarihinde Henri Liebrecht imzasıyla şu değerlendirmede bulunmaktadır: "...Mustafa Kemal ülkesi için her şeyin kaybolmuş görüldüğü bir zamanda eşsiz bir kalkınma gerçekleştirmiştir... Gazi, yabancılardan yardım beklemeksizin millete kaybetmiş olduğu

zamanı kazandırmak görevini üzerine aldı. Politik bağımsızlığın eksiksiz bir ekonomik bağımsızlığa dayandırılması gereğini bildiğinden Atatürk on beş yılda teknik bir sistem kurarak yeni Türkiye'yi tarımsal üretim düzeninden sanayi üretim aşamasına ve sadece ham maddecilik yapmaktan bunları değerlendirmeye geçirmek olanağını buldu... Türkiye kendini yine boyunduruk altına sokabilecek olan yabancı mali yardımına başvurmadan çekinerek ancak kendi araçlarını kullanmıştır. Yeni rejim dışarıdan borç almamıştır..."

Londra kökenli "The Spectator" ün 28 Haziran 1937'deki "Kemalizm Ruhu" başlıklı yazısında şunlar vurgulanmaktadır: "... Modern Türkiye'nin temeli olan Kemalizm ne sadece politik ve sosyal bir sistem, ne de sadece bir yaşam felsefesidir. O bunlardan ileri bir şeydir. Kemalizm, Türkiye'nin modern bilime ve gelişmeye açılması, yeni sanayii, yeni eğitim ve terbiye demektir. Kemal'in aynı zamanda iç yaşamına, yazgıya (ki bu Müslüman yaşamında çok önemli bir etkidir) ve evren içinde insanın yerine yeni bir anlam vermiştir... Kemalizm'in en büyük başarısı boş inançların ve cehaletin sığınağı olan köhne ve yıpranmış imanın yerine Atatürk'ün koymuş olduğu somut dindir... O'nun ülkeye soktuğu yeni akılcılık Türk vatandaşı ve özellikle nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan Türk köylüsüne bugüne kadar yabancı kaldığı evren içindeki yerini ve gücünü öğretmiştir..."

Kahire baskılı "El Mukaddam" 24 Aralık 1936'nın "Türkiye'nin Kalkınmasını Gösteren Bir Delil Daha" başlıklı yazısında şu değerlendirme yapılmaktadır: "...Türkiye'nin kalkınma hareketlerinde başarılı olacağını kimsenin aklı kesmiyordu. Keza bu kalkınma hareketini yönetenlere karşı kötü niyette bulunmuş ve daima başta bulunanlara karşı güvensizlik gösterilmiştir. Fakat aradan on yılı aşkın bir süre geçince devrim girişimindeki kuvvetin her yerde ve aynı ölçüde devam etmekte olduğu ve bu devrimin sonuçlarının da ülkenin her tarafında görülmeye başladığı gözlenmiş ve başarının artık hiç kuşku götürmeyecek biçimde bu kalkınmanın bir gerçek olduğu ortaya çıkmıştır."

Atatürk Türkiye'si ile ilgili Batıda ve Doğuda çok şey söylenmiş ve yazılmıştır. Kuşkusuz bunları burada ayrıntıları ile sergilemek olanaksızdır.

Fakat genellikle yapılan değerlendirmeler, O'nun devrimi ve uyguladığı ekonomik kalkınma modelinin ülkenin tam bağımsızlığının sağlanması ve bunun en büyük sonucunun uluslararası politika sahnesinde sağladığı manevra yeteneği, ülkeye kazandırdığı saygınlık ve güven duygularıyla, gelişmekte olan ülkelere örnek oluşturması noktalarında toplanmaktadır.

Bu Yazı; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 100. Yıl Atatürk Konferansları, 1981, s.165-174'te yayımlanmıştır.

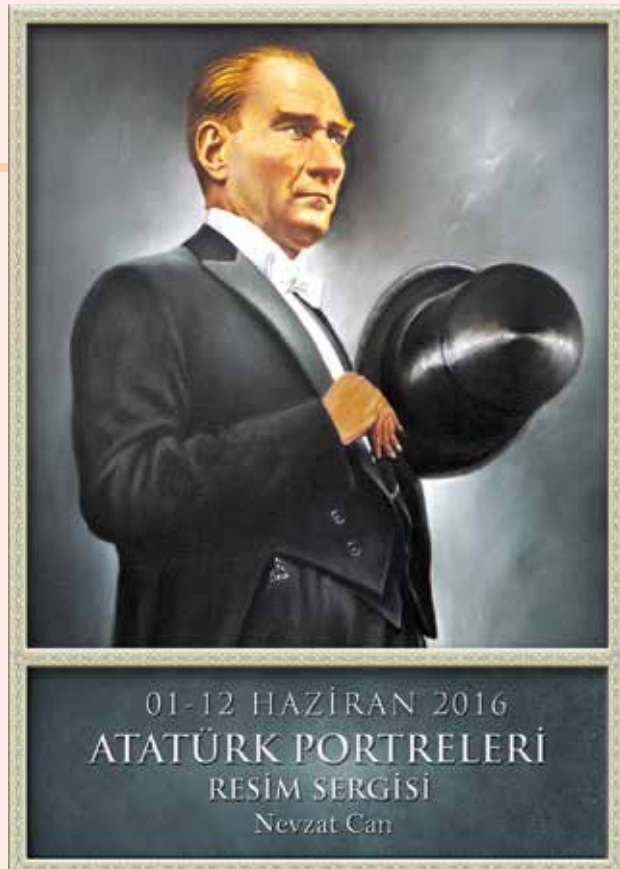
ETKİNLİKLER / Mehmetçiğin Gözüyle Mehmetçik

“MEHMETÇİĞİN GÖZÜYLE MEHMETÇİK” konulu resimlerden oluşan sergi 19 - 29 Mayıs 2016 tarihleri arasında Anıtkabir ATATÜRK ve Kurtuluş Savaşı Müzesi’nde ziyaretçilerin istifadesine sunulmuştur.

ETKİNLİKLER / “Nevzat Can Atatürk Portreleri-2” Resim Sergisi

“NEVZAT CAN ATATÜRK PORTRERİ 2” konulu resimlerden oluşan sergi 01 - 12 Haziran 2016 tarihleri arasında Anıtkabir ATATÜRK ve Kurtuluş Savaşı Müzesi’nde ziyaretçilerin istifadesine sunulmuştur.

ETKİNLİKLER / 23 Nisan

ETKİNLİKLER / 19 Mayıs

ETKİNLİKLER / Prof. Dr. Aziz Sançar Töreni

Objektife Takılanlar

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

İNSANDAN ÖNCEKİ İNSAN ZEKÂSİ

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : S/2122

Yazar : [Dergi]

Cild : Bordo

Ebadi :

En : 15 cm.

Boy : 22 cm.

Sayfa Adedi : ---

Not : Kitabın ilgili bölümleri Hülya Lüle tarafından tercüme edilmiştir.

109

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

Kesin olan şu ki, onun alınının olması onu -şimdiye kadar- Alt Yontma Taş Devri'nde bir istisna kılmaktadır. Onunla birlikte ortaya çıkan "alınlar" yok olup, ancak Yontma Taş Devri'nin "alınsızların" egemen olduğu diğer ucunda tekrar ortaya çıkarlar.

Sayfa : 722

II

Moustafa Kemal est né à Salonique il y a environ cinquante ans. Son père était fonctionnaire aux Contributions indirectes.

L'enfant alla d'abord à l'école du quartier et ensuite à celle d'un certain Chemsî Efendi.

Après la mort du père, la famille de Moustafa Kemal se rend chez l'oncle maternel, à la campagne où elle demeure un certain temps. Revenu à Salonique, le petit Kemal va de nouveau à l'école. Il est turbulent et batailleur en classe.

Chaque fois qu'il voit un officier, il copie son bel uniforme.

Il entre à l'École Militaire préparatoire à l'insu de sa mère et met celle-ci, qui s'y était opposée, devant un fait accompli. Des faits accomplis, il en offrira plus tard de formidables au monde.

Sayfa 722

II

Mustafa Kemal yaklaşık elli yıl önce Selanik'te doğdu. Babası dolaylı vergiler idaresinde memurdu.

Çocuk, önce mahalle okuluna, daha sonra Şemsî Efendi oku-

113

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

Sayfa : 652-653

En Europe et en Amérique, non pas en Extrême-Orient, où le climat est resté constant, les temps géologiques récents se caractérisent par trois grandes vagues principales de froid très humide, ou périodes glaciaires.

Sayfa 652-653

Avrupa ve Amerika'da, iklimin değişmediği Uzakdoğu'da değil, yakın zamandaki jeolojik mevsimler çok nemli üç büyük soğuk hava dalgası veya buz çağıyla tanımlanmaktadır.

Sayfa : 656

C'est humainement que la coupure est importante. Les artisans du paléolithique supérieur apportent quelque chose de nouveau et de considérable l'art peinture, sculpture, gravure où, comme animaliers, ils ne seront jamais dépassés, peut-être pas égalés.

On voit apparaître avec eux la parure, qui leur donne l'occasion de manifester le comble de l'habileté manuelle et de l'ingéniosité technique. Ne fabriquent-ils pas, avec leur outillage en silex, des perles sphériques en os, en ivoire, en stéatite (matière artificielle), parfaitement régulières, de trois millimètres de diamètre, percées de part en part afin qu'on puisse les assembler en collier !

Avant eux, si la sépulture existait ce qui est encore très contesté elle avait le caractère d'une pure et simple mise en terre et ne paraît pas avoir été d'un usage constant.

111

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

Sayfa 656

İnsanlık açısından kesinti önemlidir. Üst Yontma Taş Devri zanaatçıları yeni ve önemli bir şey getirmektedirler; sanat -resim, heykel, gravür - hayvan resimleri yapan ressamlar olarak hiç kimse onları geçemez, onlarla aynı seviyede bile olamaz belki.

Onlarla birlikte, onlara el becerisi ve teknik zekâlarını gösterme fırsatını veren süslemeyi görüyoruz. Çakmaktaşıyla yapılmış aletleriyle, çok düzgün, üç milimetre çapında, kolye şeklinde birleştirilmek amacıyla bir uçtan diğerine delinmiş, kemikten yuvarlak inciler yapmıyorlar mı!

Onlardan önce, mezarlar var olsaydı - bu hâlâ çok tartışılmaktadır- o sadece basit ve saf bir toprağa koymadan ibaretti ve çok kullanılmamış gözükmemektedir.

Sayfa : 658

Peut-on déduire de ce document quelque peu incertain que l'Acheuléen de Piltown fut un homo sapiens? Non, puisqu'on n'a rien de sa face, de sa mâchoire, de ses dents. Ce qu'il y a de sur, c'est que sa qualité de porteur de front fait de lui jusqu'à présent une exception tout à fait unique dans le paléolithique inférieur. Ayant émergé avec lui, les « frontifères » plongent pour ne plus réparaître que de l'autre côté de l'ère moustérienne, monopolisée pour l'anthropologie par les « sans-front ».

Sayfa 658

Az çok belirsiz olan bu belgeden Piltown'daki Acheuleen'in bir homo sapiens olduğu sonucuna varabiliyoruz? Hayır, zira elimizde onun yüzüne, çenesine, dişlerine ait hiçbir şey yoktur.

112

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

luna gitmiştir.

Babanın ölümünden sonra, Mustafa Kemal'in ailesi köyde yaşayan dayının yanına gitmiş ve orada bir süre kalmıştır. Selanik'e döndüğünde küçük Kemal tekrar okula gider. Sınıfta hareketli ve kavgacıdır.

Her seferinde bir subay gördüğünde, onun güzel üniformasına gıpta eder.

Annesinin haberi olmadan askerî okulun hazırlık bölümüne girer ve ona karşı çıkan annesini bir oldu bitti karşısında bırakır. Oldu bitti olaylarından gelecekte tüm dünyaya sunacaktır.

Sayfa : 730

Nous nourrissions l'idée de plus en plus profonde que tout effort de progrès serait vain, tant que les affaires du Gouvernement continueraient à être le jouet du fanatisme religieux et que les questions sociales touchant la vitalité de la nation, telles que statut de mariage, famille, héritage seraient réglées par le Chérif, c'est-à-dire, une législation vieille de plus de treize siècles !

Sayfa 730

Gittikçe daha derin bir şekilde, Hükümet işlerinin dinî fanatizmin oyuncu olduğu süreçte, her ilerleme çabasının boşuna olacağı ve ulusun canlılığına ilişkin, evlilik kurumu, aile, miras gibi toplumsal konuların şeriat, yani on üç yüzyıldan daha eski bir yasa tarafından düzenleneceği düşüncesine kapılmaktayız.

114

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

Sayfa : 736

1° La Turquie a brisé les chaînes qui la condamnaient à l'inaction ; elle a adopté les codes et les mœurs modernes et devient un Etat européen. Mais que fera-t-elle dans le domaine économique et financier ? Ne doit-on pas craindre qu'un nationalisme excessif empêche la science, la technique et le capital étrangers de pénétrer dans le pays ?

2° Le peuple turc est intelligent ; il est, de nature, apte et souple ; mais, surtout depuis 1908, les nombreuses guerres et révolutions, les grands bouleversements sociaux ont détruit la classe moyenne, c'est-à-dire, la bourgeoisie. Par conséquent, la classe aisée et instruite qui, en formant l'armature de la société, devrait être un exemple et un appel pour l'élévation du peuple, est très faible, très limitée.

3° Pour ces mêmes raisons, les capacités des fonctionnaires ne sont pas suffisantes et les services de l'Etat ne marchent point avec la rapidité et la régularité voulues.

4° Une grande partie du peuple qui, jusqu'à hier, confondait sa nationalité avec sa religion, demeure, en secret et au fond, réfractaire au modernisme occidental et au laïcisme de la République. Le Gazi voit donc la nécessité d'être très prudent, très attentif et de ne jamais laisser faiblir l'autorité et le contrôle. D'où une Assemblée nationale sans parti d'opposition.

Sayfa 736

1- Türkiye onu hareketsizliğe mahkûm eden zincirleri kırmıştır. Modern kanunları ve âdetleri benimsemiş ve bir Avrupa devleti olmuştur. Ancak ekonomik ve mali alanda ne yapacaktır? Aşırı bir milliyetçilik bilim, teknoloji ve yabancı sermayenin ülkeye girmesini engellemek mi?

2- Türk milleti zekidir. Doğası gereği, yetenekli ve uyumludur. Özellikle 1908'den itibaren, birçok savaş ve devrim, büyük top-

115

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

lumsal çalkantılar orta sınıfı, yani burjuva sınıfını yok etmiştir. Dolayısıyla, toplumun iskeletini oluşturarak bir örnek ve halkın yücelmesi için bir destek teşkil etmesi gereken zengin ve eğitilmiş sınıf çok güçsüz ve sınırlanmıştır.

3- Bütün bu sebepler yüzünden, memurlar yetersiz ve devlet işleri istenen sürat ve düzenle yürümektedir.

4- Düne kadar milliyetçilikle dinî kanştran halkın büyük bir çoğunluğu, gizlice ve derinden Batı yeniciliğine ve cumhuriyetin laikliğine karşıdır. Gazi çok tedbirli, dikkatli olmak ve hiçbir zaman otorite ve kontrolü zayıflatmamak gerektiğini görmektedir. Bu yüzden muhalefet partisi olmayan bir millet meclisi düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Sayfa : 137

Il faut attendre qu'au moins deux générations soient élevées dans l'atmosphère et la lumière du nouveau régime. Il faut attendre que le pays soit doté des moyens techniques et financiers qui lui permettront de mieux exploiter ses richesses. On pourrait dire, à ce sujet, qu'une politique économique plus libérale, plus réaliste, plus pratique, aurait pu, depuis le traité de Lausanne, donner de meilleurs résultats et assurer au peuple plus de bien-être. Les nations qui peuvent, de notre temps, vivre sans la collaboration des autres, sont rares, pour ne pas dire inexistantes. Pourtant, un observateur bienveillant comprend et excuse une certaine susceptibilité et, disons le mot, une certaine méfiance chez des hommes d'Etat qui se souviennent des capitulations humiliantes d'hier et qui sont eux-mêmes les généraux ayant soutenu une guerre atroce pour sauver l'indépendance du pays.

116

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR • İnsandan Önceki İnsan Zekâsı

Sayfa 137

Yeni yönetimin ortamında ve ışığında iki nesil geçmesi gerekmektedir. Ülkenin zenginliğini daha iyi değerlendirecek teknik ve mali donanımına sahip olmasını beklemek gerekmektedir. Bu konuda diyebiliriz ki daha liberal, daha gerçekçi, daha pratik bir ekonomi politikası, Lozan Anlaşması'ndan itibaren, daha iyi sonuçlar verebilirdi ve halka daha büyük bir refah sunabilirdi. Zamanımızda, başkalarının yardımı olmaksızın yaşayabilen uluslar, nadirdir, hatta belki yoktur. Oysa, dikkatli bir gözlemci, dünyanın küçük düşürücü kapitülasyonlarını hatırlayan ve kendileri ülkenin bağımsızlığını korumak için çok feci bir savaşta general olanlarda belli bir alınganlığı hisseder ve affeder.

117

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

- A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.
- B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.
- C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.
- D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur
- E. Yayın Kurulunca yazılarda içeriğin dışında bir düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır.
- F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.
- G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 300 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

- A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 5 (Beş) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.
- B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.
- C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.
- D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.
- E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

- Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)
- F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.
- G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).
- H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ

ONLINE ALIŞVERİŞ
www.anitkabir.com.tr

HER AN, HER YERE...

ANITKABİR HATIRA EŞYA SATIŞ YERİ

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

Türkiye

opet'te fark var, temizlik var. ürünler de güzel. daha ne olsun?
yolculukta güvenilir ve güvenli gerçek duraklar.
opet ile kalite günleri yakala, hem yakıttan hem zamandan tasarruf et.
opet istasyonlarından çok memnunuz. zaten ben opet'ten başka yerden yakıt almıyorum, çok teşekkürler opet.
opet'in kurumsal kimliğine, personelinin duyarlılığına sonsuz teşekkürler. özellikle istasyonda unuttuğumuz
çantanızın bile ladesinde emeği geçenlere ayrıca teşekkürler. aklı kelden, yakıtı opet'ten alacağım diyorum.
opet candır, gerisi yalandır.
yolculuğumuz boyunca
güvenerek
yolunu güzlediğimiz yer.

gerçekten temizlik ve kalite açısından rakipsiz.
en bakımlı petrol istasyonları opet'in.
güler yüzle karşılıyorlar ve çok temiz, hijyenik.

çok beğeniyorum opet'i.
**iyi ki varsınız,
en iyisi opet.**

tebrik ederim opet. temiz tuvaletleriniz ile zaten takdir topluyorsunuz.
yıllardır motorin ve benzin alıyorum, ondan da memnunuz. bir de çocuklara trafik kurallarını
öğretmek konusundaki çabanızdan ötürü teşekkür ederim. opet yolları kısaltıyor.

Türkiye temiz tuvaleti opet'ten öğrendi.
sadece temiz tuvalet projesi değil, örnek köy projesi,

peşil yol projesi de vardır. gelibolu ve çanakkale sehitliklerimizde büyük projeler ile destek olmuştur.*

tuvalet denince opet.
**20 senedir
opet'ten
başka yerden
yakıt almam.
her zaman
opet**

yakıt kalitesinde de,
temizlikte de
1 numara

dedi.

Türkiye Müşterinin Sesi Araştırması'nda, akaryakıt sektöründe müşteri bağlılık seviyesi
en yüksek marka Opet seçildi. Performans, kalite, hizmet denince
Türkiye yine Opet dedi. Herkese sonsuz teşekkürler.

*Bu ilandaki müşteri yorumları, gerçek Opet müşterilerinin
sosyal medya hesaplarından alınmıştır.

Koç

/Opet

/OpetTr

opet

TMS - Türkiye Müşterinin Sesi Araştırması, KalDer - Türkiye Kalite Derneği ve Ipsos Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. Ortak
Görüşü tarafından yürütülmektedir. Araştırma Temmuz - Aralık 2015 döneminde, 4 soruşturması arasında, 18 yaş üzeri toplam
14.608 kişi ile yapılan görüşmeler, anketler, telefonla anket yöntemiyle (CATI) yapılmıştır. Her soruşturma için 1.500 yarı
deneyimli becerikli araştırmacı ile gerçekleştirilmiştir. Opet, TMS 2015'te akaryakıt istasyonları markaları arasında birinci olmuştur.

